

STUPEŇ 2

V **MŠ** je vhodné vytvářet skupiny (třídy) pro děti s poruchami binokulárního vidění (skupinová integrace), v době cvičení děti tvoří skupinu 6–14 dětí a společně pracují. V ostatním čase je možné začlenit tyto děti do kolektivu vrstevníků při zachování bezpečnostních pravidel. (Při okluzní terapii jsou velmi omezené zrakové funkce dítěte.)

ZŠ + SŠ – opatření se v tomto stupni většinou neaplikuje.

STUPEŇ 3

V tomto stupni podpory je možné snížit počet žáků na 6–14 ve škole samostatně zřízené pro žáky se ZP. Žáci tak mají možnost individuálně cvičit práci s kompenzačními pomůckami. V podmínkách integrace je problém složitější, je vhodné najít školu, která má možnost vytvořit třídu s počtem žáků do 20. Je možné vkládat individuální práci s podporou asistenta pedagoga (např. v tělesné výchově, pracovních činnostech).

STUPEŇ 4

Ve škole samostatně zřízené pro žáky se ZP je možné tvořit třídy s počtem 4–6 žáků. V integraci je vhodné najít třídu s co nejmenším počtem žáků a doplnit podporu asistenta pedagoga. Ve všech věkových skupinách je třeba zajistit nácvik práce s kompenzačními pomůckami, klid ve třídě při orientaci na práci sluchem a hmatem, nácvik speciálních dovedností dle doporučení SPC.

STUPEŇ 5

V tomto stupni podpory ve všech věkových skupinách nelze pracovat bez snížení počtu žáků ve třídě (vytvoření skupin při určitých činnostech), hodně individuální práce, práce s druhým učitelem a s asistentem pedagoga. Je třeba zajistit činnosti, které přispívají k psychomotorickému rozvoji žáka.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
3. HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

1.6 VZDĚLÁVÁNÍ V JINÉM NEŽ ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ (DOMÁCÍ PROSTŘEDÍ NEBO JINÉ NEŽ ŠKOLSKÉ ZAŘÍZENÍ)

Petra Holá

Oblast podpory: **ORGANIZACE VÝUKY**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák není schopen běžného vzdělávání z důvodu diagnostikovaného dalšího závažného onemocnění (například onkologického onemocnění) nebo z důvodu kombinace s jiným těžkým zdravotním postižením (například po úrazu, kdy nemůže chodit a je upoután na lůžko).

POPIS OPATŘENÍ

Podpůrné opatření spočívá ve vzdělávání v domácím prostředí na přechodnou dobu z důvodu závažného onemocnění (dlouhodobá nemoc, snížená imunita) či zhoršeného aktuálního stavu žáka se zrakovou vadou nebo žáka s vícečetným postižením, z něhož je jedno postižení zrakové. Je aplikováno u žáků, jejichž zdravotní stav krátkodobě či dlouhodobě nedovoluje navštěvovat kmenovou třídu.

V ČEM SPOČÍVÁ

Podmínky pro povolení, průběh a zrušení individuálního vzdělávání, včetně hodnocení individuálně vzdělávaných žáků, jsou stanoveny v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů (§ 41). Ředitel školy stanoví žákům, kteří se nemohou pro svůj zdravotní stav po dobu delší než dva měsíce účastnit vyučování, takový způsob vzdělávání, který odpovídá jejich možnostem. Může povolit vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu podle § 18 a § 50 zákona č. 561/2004b Sb. Zákonní zástupci mají povinnost vytvořit podmínky pro vzdělávání. V IVP lze snížit dotace jednotlivých vyučovacích předmětů podle aktuálního zdravotního stavu a respektovat speciální vzdělávací potřeby žáka. V IVP je nutné specifikovat rozsah učiva, podmínky a způsob prověřování učiva, počet konzultací, výčet kompenzačních pomůcek.

Typy vzdělávání a legislativa:

- § 41 – individuální vzdělávání.
- § 42 – vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením.
- § 50 – organizace vzdělávání.

ČEMU POMÁHÁ

- Individuální péči v domácím prostředí ve vzdělávání žáků se zrakovým postižením při dlouhodobém onemocnění.
- Nezameškání učiva.
- Přizpůsobení tempa, množství a způsobu výuky dle individuálních požadavků.
- Respektování zdravotního a aktuálního psychického stavu dítěte.
- Vytvoření nestresového prostředí.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Zákonný zástupce žáka se zrakovým postižením písemně zažádá ředitele příslušné školy o tento způsob vzdělávání na základě doporučení lékaře. Na základě toho škola na doporučení školského poradenského zařízení realizuje vzdělávání dítěte na podkladě individuálního vzdělávacího plánu v domácím prostředí, které je stanoveno na omezenou dobu. V individuálním vzdělávacím plánu jsou popsána konkrétní opatření, která vedou k zajištění vzdělávání v domácím prostředí. U dlouhodobě nemocných žáků se zrakovým postižením z důvodu pooperačního stavu či jiného zdravotního důvodu dochází pedagog školy či asistent pedagoga daného dítěte se svolením ředitelství individuálně pracovat do domácího prostředí.

Individuálně vzdělávaný žák koná každé pololetí zkoušky z příslušného učiva, a to ve škole, do níž byl přijat k plnění povinné školní docházky. Výchovně-vzdělávací činnost se musí vždy přizpůsobit biologickému a mentálnímu věku dítěte, závažnosti onemocnění i aktuálnímu psychickému stavu dítěte.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Na spolupráci a podporu zákonných zástupců žáka se zrakovým postižením.

RIZIKA

- Škola nedisponuje finančními prostředky na zabezpečení individuální péče.
- Dítě se závažným onemocněním je ohroženo řadou infekcí, mělo by se vyvarovat kontaktu s větším počtem lidí, nesmí chodit do kolektivních zařízení (školky, školy, zájmové kroužky a podobně).
- Dítě, které je vzděláváno doma v odlišných podmínkách než dítě, které navštěvuje školu, může být ohroženo problémy především v sociálním vývoji.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

1. Žák s těžkým zrakovým a lehkým mentálním postižením byl v prvním ročníku ZŠ individuálně integrován v základní škole praktické v místě bydliště. Kvůli velkým problémům se socializací v kolektivu vrstevníků, které se odrazily v psychosomatických obtížích žáka, požádala rodina ředitele školy o povolení domácího vyučování. Žáka pak vzdělávala matka s podporou SPC. Ambulantně byla v SPC provedena speciálněpedagogická a psychologická diagnostika.

2. Dítě se zrakovým postižením bylo vzděláváno v MŠ formou individuální integrace. Následně těžce onemocnělo a lékař nedoporučil návštěvy dětského kolektivu. Na doporučení SPC a po dohodě s mateřskou školou bylo zajištěno individuální vzdělávání v prostorách MŠ, ale v době, kdy nejsou přítomny ostatní děti. Vzdělávání řídí speciální pedagog mateřské školy pod metodickým vedením SPC. SPC připravuje podklady pro reedukaci a pracovní listy.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

Podpůrné opatření se neaplikuje.

STUPEŇ 2

Podpůrné opatření se neaplikuje.

STUPEŇ 3

Zkrátit dobu vyučování na základě doporučení lékaře či SPC ze zdravotního důvodu po omezenou dobu. Učitel, příp. AP dochází za žákem do domácího prostředí.

STUPEŇ 4

Žák může docházet do školy pouze určené dny v týdnu, v intervalech stanovených v IVP dochází na přezkoušení a ověřování znalostí. Komunikace mezi pedagogem a žákem může probíhat také prostřednictvím internetu (e-mail, školní web apod.).

STUPEŇ 3

Účast na mimoškolním pobytu a výcviku je vhodná s podpurným opatřením – zajištěním dalšího doprovodu, nutný je zvýšený dohled, zajištění bezpečnosti, používání dostupných pomůcek – např. vestiček pro nevidomé.

STUPEŇ 4

Účast na mimoškolním pobytu nebo výcviku je možná po konzultaci s pedagogy, zákonnými zástupci a poradenským zařízením a po zvážení možností žáka (samostatnost, používání bezpečnostních technik při pohybu, fyzická zdatnost a případně absolvování speciálního pobytu nebo kurzu ve skupině zrakově postižených).

STUPEŇ 5

Účast na mimoškolním pobytu nebo výcviku je možná po konzultaci s pedagogy, zákonnými zástupci a poradenským zařízením a po zvážení možností žáka (samostatnost, používání bezpečnostních technik při pohybu, fyzická zdatnost a případně absolvování speciálního pobytu nebo kurzu ve skupině zrakově postižených).

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BARTOŇOVÁ, R., JEŠINA, O. *Individuální vzdělávací plán ve školní tělesné výchově*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3152-9.
2. JESENSKÝ, J. *Rehabilitace zrakově postižených a způsoby její realizace*. Praha: SNS, 1992.
3. WIENER, P. *Prostorová orientace zrakově postižených*. Praha: MŠMT, 1998.

4.2 OBLAST PODPORY Č. 2: MODIFIKACE VÝUKOVÝCH METOD A FOREM PRÁCE

2.1 ZPŮSOBY VÝUKY ADEKVÁTNÍ PEDAGOGICKÉ SITUACI

Jana Janková

Oblast podpory: **MODIFIKACE VÝUKOVÝCH METOD
A FOREM PRÁCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák se straní svých vrstevníků (spolužáků).
- Žák má potíže v oblasti kognitivních schopností.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Učitel vždy volí takové postupy (organizaci vyučování, metody práce apod.), aby dosáhl cílů daných ve vyučovací hodině, stanovených vzdělávacím programem pro týden, měsíc, školní rok. Tyto postupy volí učitel také s ohledem na speciální potřeby žáků. To znamená, že podle situace organizuje vyučování např. frontálně, jindy individualizovaně, někdy skupinově, jindy k dosažení cíle využije mimoškolní pobyty. Pedagog využije i situace, které nastaly spontánně, bez přípravy a mají spojitost s právě probíraným učivem nebo u nichž pedagog cítí potřebu v konkrétní situaci „učit“.

ČEMU POMÁHÁ

- Učiteli se daří lépe motivovat žáky k činnostem, které jsou pro ně obtížné (zraková práce, čtení Braillova písma, používání optických pomůcek).
- Vytváří podmínky k aktivizaci žáků.
- Zlepšuje efektivitu vyučování.
- Dává předpoklady k přirozenému začleňování žáků do kolektivu třídy.
- Vytváří předpoklady k získávání klíčových kompetencí daných RVP.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Rozhodující pro volbu způsobu výuky je plánovaný obsah učiva a věk žáků. Způsob výuky pak učitel přizpůsobí druhu a stupni zrakového postižení – viz stupně podpory.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Při uplatňování tohoto PO mají výhodu pedagogové, kteří jsou se žáky společně větší část rozvrhu hodin. Mohou tak klást větší důraz na výchovné aspekty vyučování, lépe poukazovat na využitelnost poznatků nabytých při vyučování.
- Výborně je možné tohoto PO využít při vyučování mimo prostory školy (např. návštěvy kulturních akcí, sportovních akcí, školy v přírodě, lyžařské kurzy apod.).

RIZIKA

- Někdy je náročné zajistit pro žáka se slabozrakostí vhodnou názornou pomůcku.
- Nevidomým je nutné některé skutečnosti pouze slovně popsat, protože není možnost zprostředkovat vnímání této skutečnosti náhradními smysly.
- Nákup nových potřebných pomůcek je ovlivněn nedostatkem peněz ve škole.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Návštěva divadelního představení, které doplňuje učivo v ČJ. Žáci 2. stupně ZŠ. V hodinách ČJ se žáci dopředu seznámí s obsahem díla, s dramatikem, který divadelní hru napsal. Cestou do divadla dělá pedagog v dopravních prostředcích doprovod žákovi se ZP. V divadle zajistí takové místo, z kterého žák dobře uslyší, případně ze kterého dobře uvidí (nemusí to být vždy vpředu). Při použití PM (prizmatický monokulár) může žák nejlépe vidět z místa uprostřed hlediště. Je dobré, sedí-li žák se ZP společně s pedagogem, který může odpovídat na případné otázky během představení. Je dobré nezapomenout na vhodný doprovod i na sociální zařízení v divadle a bezpečný doprovod zpět do školy. Na doprovodu na podobné akce je možné se domluvit s rodiči.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

Ve všech věkových skupinách volí učitel takové způsoby výuky, které odpovídají obsahu učiva. Kde je to vhodné, využívá pobyt v přírodě (vycházky, výlety), jindy návštěvy kulturních či sportovních akcí. Pedagog vnímá situace, při nichž může u žáka dojít k přechodnému oslabení zrakových funkcí (např. záněty spojivek, alergické reakce, „rozkapání“ oka při lékařské prohlídce, poruchy barvocitu), a na tyto situace reaguje slovním doprovodem,

vysvětlením, individuální pomocí apod. Po návratu žáka do třídy po nemoci volí učitel takové postupy, které umožní zapojení nově příchozího žáka do společné činnosti třídy. Pro žáky s právě probíhající terapií poruch binokulárního vidění (zakrývání oka okluzorem) pedagog promyslí a vytvoří dostatek názorných pomůcek k učivu (pomůcky dostatečně velké, obrazy jednoduché, silně konturované apod.), nezapomene na bezpečnost při pohybu žáka po třídě i v jiném prostředí.

STUPEŇ 2

V tomto stupni podpory využívá učitel postupy, které jsou určeny především obsahem učiva, daným cílem hodiny a věkem žáků. U slabozrakých žáků je třeba se dobře seznámit s dopady zrakového postižení na možnosti zrakové práce (podrobně zpracuje SPC), na bezpečnost žáků (ovlivnění zrakových funkcí přebytkem nebo nedostatkem světla, omezení fyzické námahy, minimalizace rizika úderu do hlavy a prudkého otřesu hlavy apod.) a tomu přizpůsobit činnosti v reálných situacích a pomůcky, které mají žákům přiblížit obsah učiva.

STUPEŇ 3

Ve všech věkových kategoriích využívá učitel i v tomto stupni podpory postupy, které jsou určeny především obsahem učiva, věkem žáků a stupněm zrakového postižení. Podle doporučení SPC se učitel předem seznámí s možnostmi zrakové práce žáků. Počítá s delšími časovými limity na zrakovou práci (snižuje obsah učiva), podporuje práci s kompenzačními pomůckami (speciální optické pomůcky). Pro těžce slabozrakého žáka připraví individuální pomůcky (zvětšení textů, úprava textů, obrazový materiál, přírodniny apod.), aby se žák mohl aktivně účastnit vyučování. Dle doporučení SPC využíváme podporu asistenta pedagoga např. při tělesné výchově.

STUPEŇ 4

Ve všech věkových kategoriích využívá učitel i v tomto stupni podpory postupy, které jsou určeny především obsahem učiva, věkem žáků a stupněm zrakového postižení. Žáci v tomto stupni podpory pracují pomocí kompenzačních smyslů (hmat, sluch, čich, chuť). Tomu je nutné přizpůsobit i všechny didaktické pomůcky, získat a případně vytvořit speciální didaktické pomůcky. V některých případech je nutné zjednodušit obsah, upravit ho nebo snížit objem probírané látky, např. práce s mapou, laboratorní práce v přírodních vědách, geometrie a další. V konkrétních případech postupujeme dle doporučení SPC. Počítáme s delšími časovými limity na splnění zadaného úkolu. Dbáme na bezpečnost pohybu žáka po třídě a v prostorách školy. Využíváme podporu asistenta pedagoga v rozsahu dle doporučení SPC.

STUPEŇ 5

V tomto stupni podpory se nacházejí žáci se souběžným postižením více vadami, z nichž jedno je postižení zraku. Zde vycházíme z individuálních speciálních potřeb žáka a těm je třeba přizpůsobit výukové metody, postupy a obsah učiva. Konkrétní doporučení (jakým způsobem pracovat, co upřednostnit, co je nutné upozadit) získá učitel od SPC.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
3. HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

2.2 INDIVIDUÁLNÍ PRÁCE SE ŽÁKEM

Jana Kulštrunková

Oblast podpory: **MODIFIKACE VÝUKOVÝCH METOD
A FOREM PRÁCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák neumí přijímat adekvátní pomoc.
- Žák není schopen při frontálním způsobu výuky plnit požadavky jako ostatní žáci.
- Žák má pomalé nebo kolísavé pracovní tempo.
- Žák je nesamostatný, vyžaduje dozor dospělé osoby.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Individuální práci provádíme buď současně s ostatními žáky ve třídě, nebo jen během části výuky, ve vymezených prostorách, například během hodin speciální péče – viz organizace výuky. Také ji poskytujeme (když je třeba) stále, po celou dobu pobytu žáka ve školním prostředí. Přitom respektujeme jeho věk, specifické potřeby vyplývající ze zrakového postižení, aktuální zdravotní stav, schopnosti, psychologické vlastnosti, sociální zázemí, zkušenosti, osobní vlastnosti a také jeho aktivity a zájmy v rámci denního režimu. Stejně tak je žádané vytvoření optimálních podmínek, které se mohou využívat v jedné oblasti nebo ve více oblastech, v jednom předmětu nebo ve více předmětech nebo v různých variantách postupů.

ČEMU POMÁHÁ

- Pomáhá žákovi pracovat podle vlastního tempa a zrakových možností.
- Pomáhá mu úspěšně se vzdělávat v příslušném vzdělávacím programu.
- V rozvoji osobního potenciálu a v seberealizaci.
- V posilování správných dovedností a návyků v oblasti zrakové hygieny a psychohygieny.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Pro individuální práci se žákem si předem vytyčíme pravidla, postupy a metody, úpravu prostředí, výběr pomůcek a organizaci. Respektujeme zejména oblasti zrakové reedukace (posilování zrakových funkcí vhodnou stimulací), kompenzace (prostřednictvím kompenzačních pomůcek) a rehabilitace (například pleoptika). Vycházíme vždy ze základního dokumentu, individuálního vzdělávacího plánu (IVP) doporučeného školským poradenským zařízením (SPC) nebo z plánu pedagogické podpory (PPP). Dále viz stupně podpory.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Na naši přípravu a znalost zrakového problému.
- Na organizaci výuky, na volbu strategie pomoci.
- Na spolupráci s ostatními pedagogy, zákonnými zástupci, poradenským pracovištěm (týmová spolupráce, atmosféra důvěry, jednotnost postupů).

RIZIKA

- Podceňování nebo přeceňování zrakového, případně dalšího problému žáka.
- Poskytování nadměrné nebo omezující pomoci.
- Respektování faktu, že individuální práce může rušit ostatní spolužáky.
- Žák často pracuje s asistentem pedagoga mimo třídu, čímž se ochuzujeme o potřebnou integraci a vedení.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Příkladem dobré praxe je pedagogova pomoc slabozrakému žákovi na prvním stupni základní školy, který sedí v první lavici uprostřed, při manipulaci se sklopnou deskou. Nastavuje mu ji co nejbližší očím, pomáhá mu při uchycení učebnice, sešitu nebo pracovního listu na sklopnou desku s pomocí protiskluzné podložky, skřipce nebo lepicí hmoty a sleduje, zda má žák potřebné informace proti zornému poli a ve správném úhlu. Následně žákovi pomáhá při čtení orientovat se na stránce, na řádku, v textu, ve vyhledávání potřebné informace. Žákovo čtení je krátké, proložené poslechem četby ostatních spolužáků. Tím mu je dán prostor na zrakový odpočinek a následný odposlech. Při opisu z tabule (čistě smazaná, s kontrastním textem) vyzývá pedagog žáka, aby se šel podívat blíže k požadované informaci. Jestliže nedohlédne nebo je pro něho zraková práce náročná, předloží mu vše totožné, připravené a upravené do lavice (například zvětšené, ohraničené, zvýrazněné, podtržené informace na pracovním listu). Žákovi rovněž pomůže s výběrem psacího náčiní, které má silnější a měkkou stopu. Zohledňuje více času na napsání, sleduje projevy během psaní do sešitu se zesílenými linkami a větší roztečí. Podle potřeby mu redukuje množství zadání. Následně pro něho volí relaxační chvílku, při které si žák zavře oči a položí si hlavu na ruce opřené o plochu lavice, zatímco ostatní žáci ještě pracují.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

Zohledňujeme případné problémy a reagujeme na komplikace, které s sebou přináší zrakové oslabení (například zrakovou únavu, zhoršené soustředění, menší akceschopnost, potřebu vhodných světelných podmínek, zajištění optimálního vnímání na různé vzdálenosti atd.).

MŠ – Posilujeme zejména správný nácvik používání brýlové korekce a její čistoty, správné a účelné nošení okluze, kontaktních čoček. Umožníme dítěti, aby vše zrakem správně postihlo, bylo blíže požadovanému vjemu. Připravíme mu dle potřeby pracovní listy zestručněné, přehledné, výrazné. S posilováním zrakových funkcí rozvíjíme i grafomotorické dovednosti. Kontrolujeme bezpečný a jistý pohyb, manipulaci při sebeobslužných činnostech, při získávání potřebných dovedností a návyků. Posilujeme zrakové vnímání prostřednictvím názoru a smyslů. Dle potřeby zařadíme v rámci denního režimu dítěte smyslová nebo pleoptická cvičení. Ortoptickou péči ponecháme vyškolenému odborníkovi – ortoptistovi, který na některých MŠ působí.

ZŠ – Učitel během výuky posiluje správné pracovní návyky žáka v oblasti zrakové hygieny a zrakového zpracování a pomoc promítá do všech činností, kde je práce s pomocí zrakové kontroly. Zaměřujeme se zejména na využití metod:

- názorně-demonstračních, které pomáhají žákovi v záměrném pozorování a získávání potřebných informací a vjemů prostřednictvím zraku s využitím ostatních smyslů, přitom tolerujeme optimální vzdálenosti;
- dovednostně-praktických, vedoucích žáka k převedení teoretických znalostí do praxe (důraz klademe na manipulační činnosti a na uplatnění potřebných návyků a dovedností);
- slovních, které aplikujeme formou srozumitelného a jasného vyjadřování;
- písemných, při kterých dle potřeby redukuje množství textu, zajistíme vhodné světelné podmínky, zohledňujeme vzdálenosti, pracovní tempo atd.

SŠ – Sledujeme, jak žák zrakově dostačuje, a v případě potřeby mu pomáháme při zajištění optimálních podmínek pro zrakovou práci.

STUPEŇ 2

Tento stupeň vychází ze stupně předcházejícího. Individuální práci zaměřujeme na pomoc při ztížené orientaci, např. z důvodu vyřazení jednoho oka z funkce nebo z důvodu „dvojího vidění“, zhoršeného odhadu vzdálenosti a hloubky, barev, na zrakovou percepci a orientaci v mikro- a makroprostoru (pracovní plocha, místnost, okolí), na zrakovou reedukaci například formou smyslových a pleoptických cvičení. Dále na samostatnost

při pohybových a manuálních činnostech s důrazem na zvýšenou bezpečnost ze strany, kde je zrakové znevýhodnění, a tím i narušené binokulární vidění, na úpravu pracovních materiálů včetně pomůcek a náčiní, se kterými budeme jednotlivé činnosti provádět. Dohled provádíme při pohybu a bezpečné orientaci v mikro- a makroprostoru, sledujeme vhodnou interakci, podřizujeme výběr pohybové aktivity zrakovému postižení, které vyžaduje omezení některých pohybových činností (překrvení hlavy, otřesy, údery, prudké skoky, visy atd.).

MŠ – Individuální práci v mateřské škole zaměříme na posilování oslabených zrakových funkcí dítěte formou cíleně připravených smyslových cvičení (zraková, sluchová, hmatová, chuťová a čichová). Dbáme na kontrolu bezpečnosti dítěte při hře, pohybu, orientaci a sebeobsluze po dobu, kdy má zakryté oko okluzí nebo se učí používat brýlovou korekci (například bifokální brýle).

ZŠ – Orientujeme se především na nácvik a použití správných pracovních návyků žáka v oblasti zrakové hygieny (zejména čistota brýlové korekce, úprava pracovní plochy s přehledným vymezením, co se kde nachází a kde co žák najde), zrakového zpracování (respektování vzdáleností, vhodné velikosti sledované informace, množství zadání, akceschopnosti, orientace atd.) a ve všech činnostech, kde je potřeba zraková kontrola. U slabozrakých žáků uplatňujeme prvky zrakové reedukace (posilování zrakového vnímání do blízka i do dálky), eliminujeme rychle nastupující zrakovou únavu (relaxací nebo změnami činností), pracovní prostředí upravíme tak, aby byla vhodně umístěna lavice vpředu, pracovní místo mělo správné nasvětlení, sklopnou desku, aby byly připraveny vhodné pracovní listy, materiály a pomůcky.

SŠ – Předpokládáme, že žák má již vytvořeny potřebné návyky týkající se zrakové hygieny a psychohygieny. Individuální práci proto zaměřujeme zejména na individuální kontrolu osvojeného učiva (viz pravidelná kontrola) se zajištěním optimálních podmínek pro zrakovou práci.

STUPEŇ 3

Základem v tomto stupni podpory je stupeň 1 a 2. Vždy také vycházíme z doporučení poradenského pracoviště (SPC).

MŠ – Pracujeme s dítětem pod přímým vedením nebo individuální práci provádíme prostřednictvím asistenta pedagoga, jestliže je doporučen SPC. Zaměříme se na cílenou přípravu dítěte na vstup do školy v oblastech týkajících se sebeobslužných činností, hygienických návyků a dovedností, včetně osvojování návyků zrakové hygieny, dále na pravidelné každodenní zařazení smyslové výchovy nebo zrakové stimulace a reedukace včetně předvýcviku bodového písma s pomocí „šestibodu“ (Braillova abeceda), bude-li potřeba. Také se zaměříme na bezpečný pohyb a orientaci v mikro- a makroprostoru s prvky

prostorové orientace (PO SP) s výraznými překážkami, orientačními body, výraznými i ozvučenými pomůckami, odlehčenými míči atd. Posilujeme také komunikaci a interakci, která je nezbytná při navazování kontaktů, při nedostatku zrakové kontroly. Stejně tak se zaměříme na rozvoj jemné a hrubé motoriky, včetně různých činností s náhradními technikami – viz metodika práce se žákem se zrakovým postižením.

ZŠ – Důraz klademe hlavně na organizaci práce, volbu vhodných pomůcek a orientaci v prostoru, včetně bezpečnosti. Individuální práci dle potřeby rozšíříme i na hodiny speciální péče (například při zhoršené prognóze lze začít s nácvikem psaní a čtení v bodovém písmu – Braillova abeceda, v nácviku chození s bílou holí, s prostorovou orientací, také s psaním všemi deseti nebo s nácvikem k používání vhodné kompenzační pomůcky). Posilujeme sebeobsluhu.

SŠ – Individuální práci zaměříme především na správné využití kompenzačních pomůcek, zejména práci s PC, potřebnou úpravu prostředí a pomůcek, včetně zohlednění podmínek při zrakové práci do blízka a do dálky. Do hodin speciální péče zařadíme podle potřeby posilování sebeobsluhy, výcvik a posilování pravidel prostorové orientace a samostatného pohybu (POSP), psaní a práci na počítači, také přípravu na závěrečnou nebo maturitní zkoušku s volbou vhodných podmínek pro zrakovou práci.

STUPEŇ 4

Tento stupeň podpory vychází ze stupně 1, 2 a 3. U žáků s těžkým zrakovým postižením nebo žáků nevidomých individuální práci posilujeme především kompenzací – výcvikem náhradních smyslů.

MŠ – Vedeme děti k efektivnímu využívání oslabeného zraku a náhradních smyslů s případným použitím kompenzačních pomůcek, a to během celého jejich pobytu v předškolním zařízení. Prioritou je bezpečný pohyb a orientace v prostoru (POSP).

ZŠ – Důraz klademe na aktivizující metody při zadávání instrukcí, na sledování vnímání a správného porozumění. Vedeme asistenta pedagoga, který bude provádět individuální práci se žákem.

SŠ – Individuální práci provádíme s podporou asistenta pedagoga.

STUPEŇ 5

V tomto stupni podpory opíráme všechny postupy o poznatky z předcházejících stupňů (1, 2, 3 a 4). U žáka se souběžným postižením více vadami podmiňujeme její poskytování jeho možnostmi a schopnostmi (viz metodiky, postupy a modifikace obsahu učiva pro žáky s různým druhem postižení).

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
3. KEBLOVÁ, A. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. Praha: Septima, 1996. ISBN 80-85801-65.

2.3 STRUKTURALIZACE VÝUKY

Jana Janková

Oblast podpory: **MODIFIKACE VÝUKOVÝCH METOD
A FOREM PRÁCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák má nižší schopnost orientace v prostředí školy a třídy.
- Žák má omezenou schopnost zrakové analýzy a syntézy.
- Žák je zvýšeně unavitelný, má výkonnostní výkyvy.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

U žáků se ZP využijeme strukturalizaci některých činností, prostoru i času k náhradě chybějícího vidění. Při výuce využíváme struktury zadaného úkolu k jeho rozčlenění na jednotlivé kroky. Při tvorbě struktury pak využíváme názoru pomocí zraku, hmatu a sluchu (příp. čichu a chuti).

ČEMU POMÁHÁ

- Vytvořením vodicích linií, orientačních bodů pomáhá učitel žákovi v orientaci v prostoru školy a třídy.
- Zpřístupněním rozvrhu hodin pro vnímání žáka pomáhá učitel žákovi v orientaci v činnostech prováděných ve škole.
- Rozložení úkolu na jednotlivé kroky pomáhá učitel žákovi při vzdělávání, a tím snižuje informační deficit způsobený oslabeným nebo chybějícím zrakem.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Zadané úkoly členíme na jednotlivé kroky (viz příklad). Vytváříme stereotypy při orientaci v prostoru i na pracovní ploše. Je důležité seznámit žáka se ZP s prostorami školy, s orientací ve třídě, zdůraznit vhodné orientační body a vhodné orientační linie. Orientaci v textu usnadňujeme podkládáním řádků, používáním zakrývacích rámečků, používáním obou rukou na ukazování v textu. Vytváříme speciální hmatové (haptické) pomůcky (např. plánky okolí školy), hodně vysvětlujeme a popisujeme.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Slovní doprovod vlastní zrakové práce.

- Výcvik v poznávání hmatem (aktivní haptika), u žáků nevidomých se slovním doprovodem.

RIZIKA

- Přeskakování kroků při vysvětlování úkolu např. v matematice, psaní, tělesné výchově.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Příklad dobré praxe, 1. ročník ZŠ.

Při nácviu psaní písmene l je třeba žákovi se ZP rozložit písmeno na kličku a spodní zátrh, napsat každé zvlášť, pak napsat písmeno l a jednotlivé části barevně zvýraznit. Slovně zdůraznit, že obě části psacího l už žák umí. Ještě před vlastním psaním je vhodné písmeno modelovat válečkem modelíny, pak psát do písku, obtahovat předepsané písmeno a psát na tabulku, obtahovat a psát na formát A4 dvě písmena (tím je určena velikost) a teprve pak cvičíme psaní do sešitu se speciálním řádkováním fixem, tj. obvyklým psacím prostředkem. Po každém kroku je třeba opravit případné chyby (nejčastější jsou „nerovná záda“ kličky, široký spodní zátrh, krátká nebo příliš dlouhá spojovací čára).

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Podpůrné opatření nepopisujeme v jednotlivých stupních podpory, protože souvisí spíše s individuální podporou jednotlivých žáků.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BALUNOVÁ, K., HEŘMÁNKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L. *Kapitoly z rané výchovy dítěte se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0381-1.
2. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
3. KEBLOVÁ, A. *Zrakově postižené dítě*. Praha: Septima, 2001. ISBN 80-7216-191-1.

2.4 KOOPERATIVNÍ UČENÍ

Jana Janková

Oblast podpory: **MODIFIKACE VÝUKOVÝCH METOD
A FOREM PRÁCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák je vyčleňován z kolektivu, což má za důsledek snížené sebevědomí žáka.
- Žák má obavy z neúspěchu.
- Žák není dostatečně motivován k učení a ke spolupráci.
- Žák nedostatečně komunikuje s intaktními spolužáky.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Žáci se učí pracovat v týmu. Tento způsob výuky je opakem individuálního vyučování z hlediska sociálních vztahů. Žák se prostřednictvím kooperativního učení učí efektivněji využívat své schopnosti jak v oblasti kognitivní, tak v oblasti sociálních vztahů. Takto se žák učí dovednostem, vědomostem, hodnotám i postojům, které nemůže získat od dospělých. Využití tohoto způsobu práce je pro získávání klíčových kompetencí žáka velmi důležité.

ČEMU POMÁHÁ

- Pedagog podporuje rozvoj samostatnosti žáka.
- Vytváří prostor pro využití samostatné práce s kompenzačními pomůckami.
- Vytváří podmínky pro nácvik dovednosti „požádat o pomoc“.
- Vytváří podmínky pro využití schopnosti žáka získávat informace.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Kooperativní vyučování je založeno na principu spolupráce při dosahování cílů. Výsledky žáka se ZP jsou podporovány činností celé skupiny a celá skupina má prospěch z činnosti žáka. Učitel určí složení skupiny, zadá a vysvětlí úkol, který bude skupina řešit. Učitel předem stanoví a vysvětlí kritéria úspěchu práce skupiny. Učitel pozoruje činnost žáků ve skupině a může asistovat při plnění úkolu. Učitel uzavírá úkol – sumarizuje výsledky. Učitel hodnotí žákovo učení, hodnotí také fungování skupiny.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Podporovat adaptaci žáka na své zrakové postižení (netajit sníženou schopnost vidění).
- Podporovat samostatnost žáka, zejména v používání kompenzačních pomůcek.
- Pomáhat žákovi se ZP k plnoprávnému zapojení do pracovního týmu.

RIZIKA

- Nesprávné zadání úkolu s důrazem na rychlost, případně kvantitu, nikoli na kvalitu jeho řešení.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Třetí ročník ZŠ v hodině ČJ – cílem hodiny bude seznámení se s vyjmenovanými slovy po s. Žáci budou rozděleni do skupin, každá skupina dostane několik vyjmenovaných slov a úkolem žáků bude zjistit význam slov a připravit pro ostatní vysvětlení významu, názorné pomůcky a ukázkou pravopisu. Žák se zrakovým postižením bude členem jedné ze skupin. V rámci této skupiny bude plnit zadaný úkol, např. vymýšlet slovní spojení (věty) se zadanými vyjmenovanými slovy. Na závěr hodiny učitel vyhodnotí práci skupin (výsledky činnosti i způsob fungování) i činnost jednotlivých žáků.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Toto podpůrné opatření nečleníme do stupňů podpory, protože jeho využití na stupni podpory nezávisí.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
2. HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.
3. KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení. In: Vališová, A., Kasíková, H. (eds.). *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3357-9.

2.5 METODY AKTIVNÍHO UČENÍ

Jana Janková

Oblast podpory: **MODIFIKACE VÝUKOVÝCH METOD
A FOREM PRÁCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák má malý zájem o školní práci.
- Žák nemá zájem o používání kompenzačních pomůcek.
- Žák je uzavřený, zakřiknutý.
- Žák není schopen samostatně řešit problémy.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

U žáků se ZP spočívají tyto metody v prolínání speciálněpedagogických postupů s postupy obecněpedagogickými s cílem aktivizovat žáky k vlastnímu získávání poznatků, objevování zákonitostí, k učení. Z hlediska aktivity a samostatnosti žáků (aktivní učení) rozeznáváme metody:

- heuristické (rozhovor, beseda);
- diskusní (diskuse spojená s vysvětlováním);
- problémové (řešení problémové situace, úlohy);
- situační (řešení konkrétního případu, využití situace);
- inscenační a simulační (námětové hry);
- didaktické hry (učební – slovní, grafické, pohybové).

Při vlastní aktivní činnosti žák vždy využívá speciálněpedagogických postupů – metody reedukace (cvičí zrakové funkce), metody kompenzace (užíváním rozvíjí funkce náhradních smyslů), metody rehabilitace (souhrn speciálněpedagogických postupů).

ČEMU POMÁHÁ

- Vytváří prostor pro rozvoj vlastní poznávací činnosti žáka.
- Podporuje výcvik v práci s kompenzačními pomůckami (lupy, PC).
- Vytváří podmínky pro rozvoj samostatnosti při řešení úkolů.
- Cvičí schopnost kooperace.
- Vytváří podmínky pro cvičení dovednosti „požádat o pomoc“.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

V mateřských školách a na nižším stupni základních škol využíváme nejčastěji námětové hry, např. „U lékaře“, „Na cestě do školy“ apod. Při pobytech mimo prostředí školy využíváme jednotlivých vzniklých situací k „výuce“ – řešíme problém. Situační metodu lze využít při řešení situací ze všech oblastí vzdělávání, průřezových témat i mezipředmětových vztahů u všech věkových skupin. I další metody aktivního učení lze s úspěchem využívat při vzdělávání žáků se ZP, podobně jako u žáků intaktních. Volba metody je závislá na obsahu vzdělávání a na věku žáků. Žák se ZP je důležité aktivizovat, neboť prostřednictvím různých výukových metod se mimo jiné zdokonaluje ve využívání svých kompenzačních schopností.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Při použití metod aktivního učení je zásadní příprava učitele (didaktické pomůcky).

RIZIKA

- Při špatně nebo nedostatečně vedeném vyučování může zaniknout cíl hodiny. Může se stát, že k cíli není hodina dovedena.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Učitelka na 1. st. běžné základní školy zařazovala jednou týdně „projektové dny“, kdy si žáci sami určovali rozvrh hodin, v hodinách (blocích) řešili zadané úkoly ve skupinách i samostatně. Žák se střední slabozrakostí a lehkým tělesným postižením byl schopen začlenit se do činností skupiny, samostatně provádět úkoly a školní práce ho bavila. Výsledky odpovídaly zájmu a schopnostem žáka – byly nad očekávání výborné. Žák neměl vytvořeno „klasické“ pracoviště žáka se zrakovým postižením, měnil svá místa podle činností. Byl vybaven osobní zvětšovací lupou, se kterou zvládal číst běžný text. Pracovní listy (texty určené k doplňování) mu učitelka připravovala individuálně (zvětšovala pomocí kopírky).

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Podpůrné opatření nečleníme do stupňů podpory, protože aktivní učení vytváří podmínky pro přirozené sociální začleňování žáka se zrakovým postižením do vrstevnické skupiny bez ohledu na stupeň postižení. Má velký význam pro efektivitu vyučování – žák lépe pochopí a lépe si pamatuje. Možnost aktivní činnosti je pro mnoho žáků i motivací.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
3. KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení. In: Vališová, A., Kasíková, H. (eds.). *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3357-9.

2.6 VÝUKA RESPEKTUJÍCÍ STYLY UČENÍ

Jana Janková

Oblast podpory: **MODIFIKACE VÝUKOVÝCH METOD
A FOREM PRÁCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák nedokáže při výuce efektivně zapojit své smysly, zejména kompenzační (sluch, hmat).

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Opatření spočívá v multisenzoriálním znázorňování a přibližování obsahu učiva. Spočívá v aktivním přístupu k osvojování nových dovedností, a tím pro žáky vytváří podmínky k pochopení probírané látky. Žáci mají s největší pravděpodobností různé styly učení, např. zrakový, sluchový apod., a jejich styly učení se často liší od stylu učení pedagoga. Střídáním postupů umožníme žákům osvojování učiva stylem, který je jim individuálně dán. Žák se ZP nezískává informace z okolního světa zrakem spontánně. Některé informace získá zkusma, jiné nezíská vůbec. Obsah učiva je třeba vždy ozřejmit slovním doprovodem.

ČEMU POMÁHÁ

- Vytváří podmínky k efektivnímu učení.
- Podporuje individuální potřeby žáka se zrakovým postižením.
- Opatření aktivizuje žáky, a tím oddaluje nástup únavy ze zrakové práce.
- Procvičuje kompenzační postupy.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Při vyučování doporučujeme střídat různé činnosti tak, aby žáci s různými styly učení našli svůj optimální způsob osvojování poznatků. Podobně je vhodné upravit i hodnocení žáků, využívat portfolio.

Styl učení:

- **Zrakový**

Připravíme si dostatek obrázků, nákresů, plánek, schémat pro zrakově postižené v dostatečné velikosti, s jednoduchou a výraznou konturou, barevně zvýrazněné (používáme

kontrastní barvy: černá/žlutá, modrá/žlutá). Využíváme obrázky se sytými barvami (světlé pastelové barvy doplníme konturou), využijeme kontrastu figury a pozadí.

- **Sluchový**

Pravidla určená k zapamatování říkáme nahlas, nahlas přeříkáváme číselnou řadu, násobky, vyjmenovaná slova apod. Při vzdělávání nevidomého používáme podrobný slovní doprovod vždy. Zpětně kontrolujeme pochopení obsahu sdělovaného. Pojmenováváme všechny činnosti, které se ve třídě dějí.

- **Slovně-pojmový**

Učivu dáváme jasnou strukturu, osnovu, logické schéma. Píšeme na tabuli cíl hodiny – mokrou křídou předem a velkým písmem, aby byl pro žáka čitelný. Vždy doprovázíme i slovy. Pro nevidomé žáky slovně zdůrazňujeme souvislosti jevů. Zdůrazňujeme rozlišování podstatného a podřadného. Kontrolujeme představy o předmětech a jejich vztazích.

- **Hmatový a pohybový**

Hrajeme s dětmi námětové hry, využíváme aktivizační metody, pracujeme s kartičkami (i/y), žáci vyhledávají na koberci slovní spojení, příklady, obrázky. Materiál musí být v takové velikosti, aby jej viděl i žák se ZP. Trojrozměrné pomůcky necháme žákům osahat. Pro nevidomé aplikujeme hry do podoby uzpůsobené ke vnímání hmatem, využíváme hmatového (reliéfního) označení tříd, hmatových (reliéfních) obrázků na stěnách chodby školy (možné využít pro orientaci). Při práci s nevidomými máme na paměti parciálnost vnímání hmatem.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Zásadní je každou činnost doprovázet slovním popisem, využívat názorné pomůcky (zrak, sluch, hmat), každému úkolu dát jasnou strukturu, začleňovat nové poznatky do systému již zvládnutých dovedností.

RIZIKA

- Pedagog nepředpokládá, že žák se ZP může preferovat zrakové podněty při učení.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Na magnetické tabuli jsou polystyrenové aplikace (koláče, housky, papriky, rajčata, mrkev, jablka atd.) uspořádány podle jednotlivých druhů ovoce, zeleniny a pečiva a jsou opatřeny výraznou kartičkou s cenou. Žáci 1. ročníku ZŠ chodí „nakupovat“ s určitým obnosem. Jejich úkolem je nakoupit a spočítat cenu nákupu a peníze k vrácení. Takové hry se běžně účastní i žák se ZP. Procvičují se složené slovní úlohy na sčítání a odčítání (později i násobení a dělení, případně typ „o více, o méně“). Podobná činnost podporuje různé styly učení a je vhodné ji používat a prokládat jí běžné psaní a čtení slovních úloh v matematice.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Podpůrné opatření není rozepsáno do stupňů, neboť je možné ho aplikovat bez akcentace míry podpory.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. FINKOVÁ, D.. LUDÍKOVÁ, L.. RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
3. MAREŠ, J. *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-246-7.

2.7 PODPORA MOTIVACE ŽÁKA

Jana Janková

Oblast podpory: **MODIFIKACE VÝUKOVÝCH METOD
A FOREM PRÁCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák se zapojuje do činností pouze na vyzvání.
- Žák se nehlásí při vyučování, o přestávkách sedí na místě, s nikým se nebaví.
- Některé činnosti, např. v TV, PV, VV, nechce dělat (bojí se, aby něco nepokazil, aby se neuhodil).

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Ve volbě takových postupů, metod, organizačních forem, které zajistí aktivní přístup žáků k vyučování a udrží jejich pozornost. Důležité je spravedlivé hodnocení se zdůrazněním pozitivních prvků – hodnotit a chválit slovy, ne gesty a mimikou. Pro žáka se ZP je důležité připravit dostatek podnětů pro příjem informací všemi smysly. Cílem je snížit informační deficit.

ČEMU POMÁHÁ

- Vytváří podmínky pro efektivní učení, tj. Pro rychlejší osvojení a zapamatování učiva.
- Pedagog podporou motivace pomáhá objevování souvislostí, jevů, schopnosti aplikovat poznatky, podpůrné opatření vede k psychické pohodě žáka.
- Pedagog vytváří podmínky k oddálení nástupu únavy ze zrakové práce žáka i z práce náhradními smysly.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

K motivaci žáků slouží především zrakové podněty (barevné hračky, pěkné, graficky upravené učebnice, obrazový materiál, přehledné tabule a další pomůcky). Je vhodné se ubezpečit, jak žák vnímá to, co je předmětem vzdělávání (návštěvy divadelních představení, planetária, kina, vycházky do přírody). Předem je nutné počítat se snížením zrakové ostroty do dálky, horší orientací v prostoru, případně s jinou reakcí na světlo než u intaktních žáků (světloplachost nebo šeroslepost). Střídáme metody práce, podporujeme přirozenou aktivitu žáků, zdravé sebevědomí. Všechna znázornění je třeba mít připravena na velkém formátu (A4, A3) s jednoduchými a výraznými konturami s barevně vyznačenými plochami. Přírodniny a další ukázky je třeba nesledovat pouze zrakem,

2

ale tam, kde je to možné, nechat žákovi předmět také ohmatat. Doporučuje se vnímání zrakově doplňovat vnímáním ostatními smysly, hodně chválit, používat slova, slabozraký žák pouze omezeně, případně zkresleně vnímá mimoslovní komunikaci.

U nevidomých využíváme ostatní smysly k doplnění těžce poškozeného zraku, nebo dokonce jako náhradu za chybějící zrakové vnímání. Jako názor využíváme reálné předměty – pokud je to možné. Zejména při výuce mimo třídu dbáme na bezpečnost (při nárazu do čehokoli by motivace, např. k pohybu, utrpěla). Pro předcházení ztrátě motivace k učení je třeba zajistit dostatečně klidné prostředí, aby bylo možné soustředit se na vnímání podnětů především sluchem, případně hmatem. Motivaci k učení podporuje pozitivní hodnocení, vyzdvižení toho, co žák zvládl. Je důležité pozitivně hodnotit co nejčastěji.

Spolu s motivací k osvojení učiva je třeba žáky (slabozraké i nevidomé) motivovat k práci s kompenzačními pomůckami. Vliv na motivaci má pozitivní hodnocení a zpětná vazba, které souvisejí s potřebnou strukturalizací učiva. Předcházíme tak chybnému plnění úkolů a případnému přeučování chyby. Nezanedbatelný vliv má také upravené a zajímavé prostředí třídy, školy a jejího okolí, čistota a upravenost sociálního zázemí školy.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Žáky motivujeme střídáním činností, aktivizací, využíváním různých vyučovacích forem, využíváním sluchových, hmatových, ale i čichových a chuťových podnětů.
- Podporujeme samostatnost, sebevědomí, překonávání strachu z neznáma.

RIZIKA

- Časově náročná tvorba speciálních názorných pomůcek.
- Ztráta motivace při špatné zkušenosti, např. po nárazu do překážky.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

V hodině TV na 1. stupni ZŠ – překonání překážky. Žáci cvičí překonávání jednotlivých překážek překážkové dráhy. Těžce slabozraký žák má za úkol přelézt švédskou bednu, kterou má sníženou tak, aby mu dosahovala do pasu. Žák dostane příležitost si bednu prohlédnout zblízka, osahat, zjistit, že na všech stranách bedny leží žíněnky. Učitel slovně upozorní na některé drobnosti, např. otvory v jednotlivých dílech bedny. Pak žák s dopomocí na bednu vyleze a s dopomocí se po břiše spustí dolů. (Mnoho těžce slabozrakých má od lékaře doporučeno minimalizovat otřesy hlavy a prudké údery do hlavy – proto žáka nenecháme seskakovat.) Při správném provedení je žák pochválen a uspokojení z dobře provedeného úkolu a překonání strachu ho může motivovat k další pohybové činnosti.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Opatření nerozepisujeme do stupňů podpory. Podporu motivace žáka je třeba provádět ve všech stupních bez rozdílu.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. FINKOVÁ, D.. LUDÍKOVÁ, L.. RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
3. HÁJKOVÁ, V.. STRNADOVÁ I. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3070-7.
4. HAMADOVÁ, P.. KVĚTOŇOVÁ, L.. NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

2.8 PREVENCE ÚNAVY A PODPORA KONCENTRACE POZORNOSTI

Jana Janková

Oblast podpory: **MODIFIKACE VÝUKOVÝCH METOD
A FOREM PRÁCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák nevidí na tabuli.
- Žák s obtížemi pracuje s textem (Braillovo písmo, zvětšený text, optické rehabilitační pomůcky).
- Žák minimálně komunikuje.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Získávání informací jak ve škole, tak mimo školu je založeno na vnímání zrakem. Je-li zrakové vnímání oslabeno, potřebujeme na získání co nejpřesnějšího zrakového vjemu hodně energie. Z toho vyplývá rychlý nástup únavy u žáků se zrakovým postižením, kteří pracují zrakem. U nevidomých vyplývá rychlý nástup únavy ze soustředění se na vjemy sluchové a hmatové a jejich vyhodnocování. Prevencí únavy je tedy u slabozrakých zajištění optimálních podmínek pro zrakovou práci (světelné podmínky, texty, barva, kontrast atd.), u nevidomých je třeba zajistit klid na orientaci v průběhu hodiny. Je možné zařadit krátký odpočinek.

ČEMU POMÁHÁ

- Učitel vytváří podmínky pro oddálení nástupu únavy ze zrakové práce.
- Umožňuje krátký odpočinek, který dovolí soustředění žáka se ZP v dalších částech hodiny.
- Snižuje objem zadávaných úkolů.
- Zajišťuje klid na práci jednotlivých žáků.
- Motivuje a aktivizuje žáky se ZP k činnosti dostatečným množstvím podnětů a zajímavými podněty.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Ve všech věkových kategoriích je prevencí únavy u žáků pracujících zrakem střídání intenzivní zrakové práce s činností, která je pro zrak odpočinková (např. vlastní čtení

střídat s poslechem). Je vhodné do hodin vkládat cvičení pozornosti a zrakového vnímání (formou hry – Kimovy hry, shody a rozdíly), využívat metody aktivního učení, motivovat pro konkrétní činnost, dohlédnout na dodržování zrakové hygieny (optimální osvětlení, čistota optiky – brýlí, používání brýlí). Vhodný je rovněž nácvik relaxačních technik (palming), úprava pracovních předloh a textů (omalovánky, dokreslování, prohlížení obrázků, vyhledávání detailů v obrázku, zvětšování, barevné zvýrazňování, použití optimálního kontrastu apod.), využívání sytých barev, dohled na dodržování pravidel okluzní terapie, zařazování pleoptických cvičení, dohled na správné využívání speciálních optických pomůcek (lupy, dalekohledové systémy).

U nevidomých žáků předpokládáme únavu vyplývající z potřebného soustředění na práci hmatem (poznávání předmětů, předbraillská příprava, tyflografika, orientace v prostoru). Doporučuje se střídání činností, začlenění odpočinku. Únavu ve školním prostředí přináší také hlučné prostředí, které nedává příliš prostor pro orientaci sluchem (při vyučování: „Co se děje?“, „Kdo mluví?“). Potřebnou koncentraci podpoří možnost odpočinku při jiné činnosti, relaxace pomocí prvků jógy apod.

U žáků s kombinací postižení předpokládáme menší schopnost soustředění. Pozornost žáků se často soustředí pouze na to, co je zajímavé (jídlo, oblíbená hračka, písnička). Při kombinaci postižení je třeba vycházet z individuálních možností žáka.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- U slabozrakých, tj. u těch žáků, kteří se vzdělávají zrakem, je třeba oddalovat nástup únavy (většinou ze zrakové práce) vkládáním odpočinku, střídáním činností, nácvikem a využíváním relaxačních technik, úpravou podmínek (pracovní místo, texty).
- U nevidomých je třeba zajistit vhodné prostředí (pracovní místo, klid na práci, chápání potřeb žáka se ZP vidícími spolužáky a naopak, komunikace).

RIZIKA

- Pedagog nesleduje a nevnímá rychlý nástup únavy u žáků.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Žák se zrakovým postižením (slabozraký) při hodině ČJ – čtení a literární výchova v 5. ročníku ZŠ. Cílem hodiny je seznámit se s dílem K. Čapka pro děti – Dášeňka. Učitelka ukazuje žákům podobiznu autora, obrázek rodného domu v Malých Svatoňovicích a další materiál, kterým přiblíží život spisovatele. Je nutné, aby obrazový materiál dostal žák se ZP do ruky, případně aby stál před interaktivní tabulí nebo monitorem, kam jsou obrazy promítány. Učitelka průběžně zadává kontrolní otázky, kterými si ověřuje pochopení učiva. Při hlasitém čtení úryvku z Dášeňky začne žák se ZP první, přečte několik řádků (4–5) a dále text nesleduje, pouze poslouchá. S ostatními pak plní kontrolní otázky, které zjišťují, jak textu

porozuměl. Nevidomému žákovi popisujeme obrazy slovně, máme připravenou Dášeňku v Braillově písmu.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Opatření není rozepsáno do stupňů podpory.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. FINKOVÁ, D.. LUDÍKOVÁ, L.. RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
3. HAMADOVÁ, P.. KVĚTOŇOVÁ, L.. NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.
4. MORAVCOVÁ, D.. MATOUŠKOVÁ, E. *Rozvoj dovedností zrakového vnímání*. Praha: IAZT, 2011. ISBN 978-80-254-9877-4.

2.9 PRAVIDELNÁ KONTROLA POCHOPENÍ OSVOJOVANÉHO UČIVA

Jana Kulštrunková

Oblast podpory: **MODIFIKACE VÝUKOVÝCH METOD
A FOREM PRÁCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák je nedostatečně motivován, není posilována jeho chuť k poznávání.
- Žák má problém se zapamatováním instrukce skládající se z několika kroků.
- Žák má problém s porozuměním textu (pomale čtení, delší text).
- Žák má obtíže v oblasti smyslového vnímání.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Přesvědčujeme se o tom, že to, co předkládáme, žák správně zrakem nebo náhradními smysly zpracoval, že se informace opírají o konkrétní představy. Zpětnou vazbou s kontrolou zjišťujeme, jak žák vše chápe, dává do souvislostí, zda nedošlo ke zkresleným, neúplným nebo nesprávným představám a vjemům. Kontrolu provádíme v kratších úsecích, abychom předcházeli přetěžování, ať již v oblasti zrakového vnímání, nebo zvýšené koncentrace pozornosti prostřednictvím náhradních smyslů. Uskutečňujeme kontrolu s pomocí kladné zpětné vazby (pochvala, ocenění snahy atd.), protože tím dáváme žákovi dostatečný prostor a příležitost k zažívání úspěchu a potvrzujeme tím, že pracuje správně.

ČEMU POMÁHÁ

- Vytváří objektivní představu o tom, do jaké míry žák zvládl nebo zvládá dané učivo.
- Informuje o tom, jak pracovat a postupovat dále, jaký prostředek či cestu zvolit.
- Dává důraz na kognitivní (poznávací), afektivní (postoje, motivace, potřeby aj.).
- I konativní (volní procesy směřující k dosažení cíle) stránku žáka.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Kontrolu s kladnou zpětnou vazbou poskytujeme pravidelně a vždy dle potřeby tak, aby dávala žákovi prostor k samostatnému řešení a chuti k práci. Neprovádíme ji ve stresu, pod tlakem, zohledňujeme žákovo pracovní tempo a zrakové možnosti. Měli bychom mít na paměti, že pedagogický optimismus a dobře zvolené postupy nám dávají

zpětnovazebné informace o účinnosti zvolených metod. Nesmíme také zapomenout seznámit ostatní žáky s rozdílným přístupem ke kontrole.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Na motivaci a povzbuzování žáka při ztížené zrakové práci nebo nemožnosti zrakové kontroly.
- Na jeho snahu a silné stránky.
- Na průběžnou kontrolu pochopení učiva.
- Na verbální zpětnou vazbu od žáka (odpovědi a doplňující otázky).

RIZIKA

- Příliš častá, zahlcující, neefektivní kontrola.
- Pracovní tempo nezohledňující žáka a jeho možnosti.
- Náročná kontrola při čtení a psaní v černotisku a zároveň i v bodovém písmu.
- Odborná kontrola při orientaci v prostoru a samostatném pohybu (POSP).

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

*Příkladem dobré praxe je, když pedagog vymezí žákovi s těžkým zrakovým postižením ve druhé třídě základní školy část textu pro krátké čtení. Žák si tak dotváří představu o daném výkladu v prvouce, kde je hlavním tématem učení se hodin. Daný text na téma „čas“ s obrázkem hodin si bude žák číst a prohlížet s pomocí televizní lupy. Nastaví si vhodné barevné pozadí na monitoru lupy, velikost písma, případné podtržení linkou nebo ohraničením vnímaného pouze na danou informaci a pedagog žáka kontroluje a chválí za dobře provedený úkon (obsluha kompenzační pomůcky). Následně, při krátkém aktivním čtení s pomocí televizní lupy, provádí pedagog nejen kontrolu čtenářských dovedností, ale také porozumění a správnosti představ. Toleruje pomalejší tempo, oceňuje snahu. Pozitivní motivací převede následně žákovi aktivní zrakovou práci na jinou činnost, která vede ke zrakovému odpočinku. Připraví mu hodiny s hmatným ciferníkem. Žák pak na základě jeho pokynů nastavuje prostřednictvím hmatu požadovaný čas na hodinách. Pedagog kontroluje správnost provedení a opět porozumění s použitím náhradního smyslu (hmatu). Pro domácí přípravu má žák připraven zredukovaný a upravený text na pracovním listu (nejlépe v písmu **ARIAL** – bezpatkové písmo, v zesílení a zvětšení do velikosti 48 b.). S novou informací, kterou se v krátkém textu na pracovním listu dozvěděl, seznámí následně ve škole i ostatní spolužáky slovní reprodukcí. Tím pedagog kontroluje jeho domácí přípravu a správné osvojení učiva.*

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

Zaměřujeme kontrolu na správnost a přesnost zpracování daných zrakových vjemů žáka, zohledňujeme zrakové nedostatky žáka a jeho oslabené zrakové funkce (viz individuální práce se žákem v průběhu výuky).

MŠ – Pravidelnou kontrolu provádíme s motivací, pochvalou a povzbuzováním. Nezbytná je například u dětí, které se učí pracovat s bifokální brýlovou korekcí nebo posilují oslabené zrakové funkce jednoho oka, přivykají si na okluzi, bifokální brýlovou korekci. Motivující kontrola se promítá zejména do těchto oblastí v běžném režimu mateřské školy:

- do smyslových cvičení;
- do orientace v prostoru a řešení prostorových vztahů, do bezpečného a samostatného pohybu v daném prostředí (třída, šatna, jídelna, WC atd.) a v okolí;
- do záměrné pozornosti, do schopnosti vnímat podněty z okolí a schopnosti dítěte zapamatovat si informace týkající se sebeobslužných činností, hygienických návyků, poznávání;
- do správné interakce, komunikace;
- do koordinace oko–ruka, jemné motoriky, kresby, náhradních technik;
- do samostatnosti, schopnosti soužití s vrstevníky ve skupině.

ZŠ – Kontrolou sledujeme žákovu zrakovou aktivitu a specifické projevy při cílené zrakové práci a orientaci (přibližování, mžourání, rychlá ztráta zájmu, nesoustředěnost, neklid nebo jiné projevy). Zaměřujeme ji zejména na porozumění učivu, osvojení správných pracovních návyků a dovedností týkajících se zrakové práce (například správné používání brýlové korekce na čtení, brýlí s filtry při vyšší intenzitě světla, upravení vzdálenosti pro sledování informací z tabule, správné naklopení sklopné desky při detailní práci, použití tmavé, jednobarevné záložky při čtení, vytvoření podmínek na psaní, výběr psacího náčiní, pořádek na pracovišti atd.). Klademe důraz na častou zpětnou vazbu při získávání informací, včetně orientace v mikro- a makroprostoru a bezpečného pohybu, kontrolujeme, zda je zvolená metoda tou správnou (například rychlost a srozumitelnost výkladu), používáme názor pro získání správné představy, sledujeme, zda nedochází u žáka k rychlé zrakové únavě.

SŠ – S využitím zpětné vazby kontrolujeme porozumění a zprostředkování, úpravou prostředí množství a kvalitu zadání pro zrakové zpracování.

STUPEŇ 2

U všech cílových skupin v tomto stupni podpory vycházíme ze stupně 1. Kontrolujeme, jak je žák schopen zvládnout požadavky, které jsou na něho kladeny a souvisejí s jeho zrakovým zpracováním. Také kontrolujeme jeho projevy při aktivní zrakové práci. Reagujeme na ně dle jeho aktuálních potřeb. Při kontrole zohledňujeme případné nepřesnosti a pohotovost. Dáváme důraz na správnou interakci, zpětnou vazbu a ujišťujeme se, že žák danému učivu a výkladu rozumí. Kontrolu provádíme zejména prostřednictvím pozorování, dotazování, opravování, vysvětlování, navázáním kontaktu. K tomu volíme jasné, výstižné a srozumitelné otázky a formulace, vymezujeme, na co je kladen důraz, čeho si všímat, a navádíme žáka na správné postupy a strategie, včetně toho, v jakých úrovních toho lze dosáhnout (například vnímáním ostatními smysly, redukcí množství atd.). Dále viz individuální práce se žákem v průběhu výuky.

STUPEŇ 3

I v tomto stupni podpory je základem u všech cílových skupin stupeň 1 a 2. Zajišťujeme intenzivní kontrolu správnosti postupů i u asistenta pedagoga, jestliže je doporučen poradenským pracovištěm (SPC). Soustředíme se především na kontrolu sebeobslužných dovedností a návyků, na správný nácvik a používání kompenzační pomůcky, na orientaci v prostoru a další specifické dovednosti, jako je například předbraillský výcvik a nácvik psaní a čtení v bodovém písmu (Braillova abeceda), které zařazujeme v případě potřeby do hodin speciální péče.

STUPEŇ 4

Tento stupeň podpory vychází u všech cílových skupin ze stupňů 1, 2 a 3. Průběžnou kontrolu provádíme společně s asistentem pedagoga častěji a intenzivněji. Stejně tak kontrolu adekvátní interakce. Učivo žákovi, který má výrazné obtíže ve zrakovém zpracování nebo dané vjemy nevidí, a z tohoto důvodu nestíhá, rozložíme na malé části, při kterých může použít i různé kompenzační techniky a pomůcky, zohledníme čas při jeho práci. Dbáme na to, aby samostatnost byla v souladu s jeho zrakovým postižením. Učivo v případě potřeby modifikujeme.

STUPEŇ 5

Stejně jako u předcházejícího stupně podpory vycházíme u všech cílových skupin ze stupňů podpory 1, 2, 3 a 4. Tento stupeň podpory poskytujeme žákům nevidomým, s těžkým zrakovým postižením nebo žákům se souběžným postižením více vadami a podporu podmiňujeme žakovými možnostmi a schopnostmi (viz individuální práce se žákem během výuky).

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. KEBLOVÁ, A. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. Praha: Septima, 1996. ISBN 80-85801-65.

4.3 OBLAST PODPORY Č. 3: INTERVENCE

3.1 SPOLUPRÁCE RODINY A ŠKOLY

Eva Matoušková

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Pedagog nezná speciální vzdělávací potřeby žáka, žák nemá vytvořeny podmínky s ohledem na své speciální vzdělávací potřeby.
- Škola a rodina nemá jednotný náhled na vzdělávání.
- Žák nepřijímá autoritu učitele (rodiče).
- Žák se nezačlenil do kolektivu třídy z důvodu zdravotního handicapu.
- Žákovo zapojení do (již fungujícího) kolektivu dětí, které se znají z předchozích let (MŠ, 1. stupeň ZŠ), je problematické.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Toto opatření přispívá k vytvoření partnerského vztahu mezi rodinou a školou, založeného na vzájemném respektu, důvěře a otevřenosti. Je třeba poskytnout rodině podporu při výchově a vzdělávání žáků, seznámit zákonné zástupce se vzdělávacími cíli, úkoly, prostředky. Dále spolupráce umožňuje seznámení pedagogů s konkrétními možnostmi žáka (s dokumentací žáka, s typem zrakového postižení nebo zrakového znevýhodnění, s kompenzačními a reedukačními pomůckami, seznámení se s prostředím školy, s přípravou třídy, s nutnou úpravou prostředí), vysvětlení, co všechno ovlivňuje dané zrakové postižení nebo znevýhodnění žáka. Spolupráce rodiny a školy umožňuje úspěšné vzdělávání a začlenění žáka do kolektivu. Dobrá spolupráce přispívá k jednotnému přístupu v rodině a ve škole, k vzájemnému respektu.

ČEMU POMÁHÁ

- Vytvoření partnerského vztahu mezi školou a rodinou, který umožňuje respektovat rodinu jako primární místo. takového partnerského vztahu, který je založen na otevřenosti, vstřícnosti, porozumění, pochopení, respektu, ochotě ke spolupráci a podpoře rodinné výchovy nabídnutím poradenského servisu, odborné literatury, osvětových aktivit v otázkách výchovy a vzdělávání.

- Jednotnému přístupu a nárokům ve vzdělávacím procesu doma a ve škole, porozumění žákovi a jeho rodině.
- Vytvoření stejných vzdělávacích podmínek doma a ve školním zařízení, společnému řešení prospěchu, chování, speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Spoluvytváření života školy.
- Ze strany pedagogů seznámení se s možnostmi a schopnostmi žáka, s kompenzačními pomůckami.
- Společné tvorbě IVP, konzultování IVP a speciálněpedagogické péče.
- Předcházení konfliktům, které by mohly vzniknout nedostatkem informací o speciálních vzdělávacích potřebách, o speciálních kompenzačních a reedukačních pomůckách a zacházení s nimi.
- Vtáhnutí zákonných zástupců do dění školy, možnost vidět své dítě v odlišné sociální roli.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Vlastní realizace spočívá v respektování principu pestrosti, tvořivost a poslušnosti. Formy a intenzita spolupráce se odvíjí od závažnosti dopadů zrakového postižení či znevýhodnění na vzdělávání. Spolupráce rodiny a školy je proměnná a nesouvisí tak úplně se stupněm zrakového postižení.

Podpůrné opatření je realizováno ve třech fázích.

1. Přípravná fáze:

- společné seznámení se s dokumentací žáka – pedagog, zákonný zástupce, popřípadě poradenský pracovník – seznámení se s vytvořením vzdělávacích podmínek, které respektují speciální a individuální vzdělávací potřeby žáka, s jejich dopadem na vzdělávání, se speciálními kompenzačními a reedukačními pomůckami, se speciálními pomůckami (optickými, elektronickými, s možnostmi při práci do blízka a do dálky, s potřebou přizpůsobení učebních materiálů, textů, obrazového materiálu, se zrakovou hygienou, vytvoření vhodného pracovního místa). pro lepší pochopení a představy vidění je možná simulace zrakové vady pomocí simulačních brýlí, okluze, fólie;
- společné seznámení se s prostředím školy – pedagog třídy, zákonný zástupce, žák;
- seznámení kolektivu třídy s důsledky a specifiky žáka (viz PO „Sociodynamika třídy“).

2. Fáze nástupu do školy:

- společné setkání ve třídě – zákonný zástupce, žák, noví spolužáci (vedení do problematiky);
- společné setkání rodičů žáka a ostatních zákonných zástupců spolužáků ze třídy (seznámení se s navrženými opatřeními, se speciálními vzdělávacími potřebami žáka).

3. Fáze vyhodnocení:

- oboustranná komunikace – zákonný zástupce, pedagog (hodnocení vztahů, účelosti vytvořených vzdělávacích podmínek, užívání kompenzačních a reedukačních pomůcek);
- hodnocení se provádějí průběžně, podle potřeby a pravidelně během školního roku (třídní schůzky, integrační týmy);
- možné řešení krizových situací.

Formy spolupráce:

Osobní kontakt pedagoga s rodiči:

- dny otevřených dveří, orientační setkání, návštěva pedagoga v rodině, čas příchodu a odchodu dítěte ze školy, telefonické rozhovory, konzultace učitel – rodič – žák, společná setkání (společné schůzky a akce), vzdělávací akce pro rodiče.

Písemné formy komunikace a spolupráce pedagoga s rodiči:

- letáčky, brožury, příručky, internetové stránky školy, zpravodaj, třídní nebo školní časopis, neformální zprávy o dítěti, dotazníkové a anketové šetření, informační nástěnka pro rodiče, schránka pro návrhy, e-mailové služby, SMS zprávy.

Účast rodičů ve třídě:

- rodič jako pozorovatel, odborník, asistent, člen rodičovské rady.

Společné akce, mimoškolní aktivity:

- schůzky, představení prací a výstupů rodičům (besídky, výstavy, jarmarky, zahradní slavnosti, svátky, zájezdy, plesy, sportovní a kulturní akce), besedy pro rodiče, společná účast na různých programech a akcích školských zařízení.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Oboustranná informovanost.
- Respektování zákonného zástupce, jeho role ve vzdělávání.
- Jednotnost v přístupu rodiny a školy.
- Seznámení se se speciálními a individuálními potřebami žáka, pedagog musí znát zdravotní postižení žáka, umět ovládat kompenzační a reedukační pomůcky žáka.

RIZIKA

- Formální zavedení opatření.
- Velký počet žáků ve třídě.
- Malá účast zákonných zástupců na dění školy způsobená nedostatkem času, nezájem zákonných zástupců.
- Lhostejnost ve výchovně-vzdělávacím procesu.
- Nepochopení vlastního smyslu spolupráce.
- Nevyrovnanost zákonných zástupců s reálnými možnostmi žáka.

- Odmítání nácviku kompenzačních smyslů typu „Ono se to zvládne.“, verbální (slovní) výchova – podceňování pohybové výchovy, tělesné výchovy a výcviku ruky, vedení k samostatnosti.
- Nerespektování skutečnosti, že konkrétní způsob spolupráce si volí rodina sama.
- Není-li zapojena celá rodina.
- Setkání a konzultace v době, která rodině nevyhovuje, není časový prostor ke spolupráci.
- Chybí-li zpětná vazba.
- Nejednotný přístup při vzdělávání žáka (nejednotnost rodina – škola).

ILUSTRÁČNÍ PŘÍKLAD

Rodiče dívky s těžce slabým zrakem se rozhodli zahájit její školní docházku v běžné základní škole v místě bydliště. Ředitelka školy souhlasila s integrací a iniciovala schůzku s rodiči, dívkou a SPC v květnu, před zahájením školní docházky. Učitelé se seznámili se speciálními vzdělávacími potřebami, s diagnózou a možnostmi dívky, se speciálními pomůckami optickými a neoptickými. Dívce bylo umožněno v přípravném týdnu navštívit základní školu, seznámit se s prostředím školy, s vybavením třídy, uspořádáním nábytku, s trasou na WC, jídelnou, a to v klidném prostředí, bez přítomnosti žáků. V září dívka zahájila docházku do školy. Bez vážných problémů se orientovala po třídě, po škole. Během školního roku byly organizovány pravidelné schůzky s rodiči a učitelem jednou za měsíc, jednou za pololetí za přítomnosti SPC. Pokud se vyskytly problémy nebo změny, schůzky byly sezvány dříve. Rodiče se účastnili všech společných akcí pořádaných základní školou.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Podpůrné opatření nepopisujeme v jednotlivých stupních podpory, protože souvisí spíše s individuální podporou jednotlivých žáků.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BALUNOVÁ, K., HEŘMÁNKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L. *Kapitoly z rané výchovy dítěte se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0381-1.
2. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
3. KEBLOVÁ, A. *Zrakově postižené dítě*. Praha: Septima, 2001. ISBN 80-7216-191-1.

3.2 ROZVOJ JAZYKOVÝCH KOMPETENCÍ

Eva Matoušková

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák nerozumí všem pojmům, má malou slovní zásobu.
- Žák nerozumí neverbální i verbální komunikaci.
- Žák nevhodně komunikuje.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Toto opatření spočívá ve snaze zlepšit komunikaci. Komunikace představuje výměnu informací, získávání informací, sdělování, dorozumívání, udržování mezilidských vztahů, která probíhá na úrovni verbální (slovní, řeč mluvená a psaná) a na úrovni neverbální (gesty, mimikou – výrazy obličeje, částmi těla, celkovým postojem, polohou a pohyby rukou, krku, hlavy, fyzickou vzdáleností, způsobem chůze, haptikou – komunikace hmatovým kontaktem: podáním ruky, poplácáním, poklepáním na rameno, pohlazením, řečí očí – sdělování pohledy). Jazykové kompetence znamenají schopnost používat určitý jazyk. Omezení zrakového vnímání žáků s těžkým zrakovým postižením nebo nevidomých má vliv na získávání informací přirozenou, spontánní cestou. Přímá komunikace se uskutečňuje prostřednictvím světla, zvuku, tvaru. U žáků s těžkým zrakovým postižením nebo nevidomých je zachován orální kanál, komunikace je ochuzena o neverbální úroveň. Problém může nastat v samostatném získávání informací, informace mohou být zkreslené, ve slovníku mohou být prázdné pojmy, je nutné upravit prostředí tak, aby bylo informačně dostupnější i jinak než pouze vizuálně. získávat informace z kompenzačních smyslů (je nutné podporovat zrakové informace kompenzačními smysly: sluchovými, čichovými, chuťovými, kinestetickými). zrakové vnímání nahradit popisem situace.

ČEMU POMÁHÁ

- Získání přesnějších informací.
- Úspěšné integraci, začlenění do kolektivu, z praktického hlediska znamená navázání a navazování kontaktů, výměnu informací, komunikaci.
- Rozvoj pasivní slovní zásoby, která je důležitá pro pochopení slovních pokynů, úkolů, otázek, reakcí na výzvy, pochopení slovních výkladů, zpětná reprodukce.
- Předcházení verbalismu (prázdných pojmů) – slovník je málo konkrétní, jedinec používá množství slov, které nechápe, nebo přesně nechápe jejich význam, slova pro něj mají nereálný smysl (například barvy u nevidomých), dochází k rozporu mezi existující slovní zásobou a konkrétními představami o předmětech, činnostech, jevech a okolí.

- Předcházení deficitu neporozumění a malé slovní zásobě, vše negativně ovlivňuje úroveň vědomostí, školní prospěch.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Viz rozpis stupňů.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Předcházení verbalismu, multisenzorický přístup.
- Vysvětlování, znázorňování, popisování.
- Respektování dosažené vývojové úrovně.

RIZIKA

- Disproporce mezi požadavky a možnostmi žáka, nadměrné sledování televize, videa, práce na PC, dlouhodobá hospitalizace, nedostatek mluvního kontaktu.
- Nevhodná reakce okolí na odpověď, postoje rodiny, učitele, direktivní způsoby.
- Zatížení – velké množství učiva.
- Druh a závažnost postižení.
- Osoba pedagoga, jeho způsob výuky, postoj k žákovi, styl výchovného působení, charakter učiva, postoj ke vzdělání, motivace, autoregulace, styl učení, prostředí rodiny a dané školy, postoj rodiny ke vzdělání, sociální a emoční atmosféra třídy.
- Prázdné pojmy (verbalismus), nepochopení významu slov, chybí slovní popis a vysvětlování významu slov.
- Neporozumění mluvě v plném rozsahu.
- Malá slovní zásoba.
- Špatné chápání souvislostí, s nímž může souviset nepochopení úkolu, zadání.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Nevidomý žák absolvoval 1. stupeň na běžné základní škole na vesnici – v místě bydliště. Škola měla charakter rodinný, neboť ve třídách bylo 5–7 žáků, všichni se znali, navzájem se respektovali. Tato škola měla pouze třídy prvního stupně. Docházku do 6. třídy zahájil v nedalekém městě opět v běžné základní škole. Škola měla 800 žáků. Nyní nastaly problémy v komunikaci. Spolužáci ani učitelé neuměli s chlapcem komunikovat. Chlapec se dostával do mnoha nepříjemných situací (nepozdravil procházejícího učitele – neviděl ho, nerozuměl, když se spolužáci v hodinách smáli – nevěděl čemu. nezaregistroval příchod učitele do třídy, nevěděl, že do třídy během vyučovací hodiny vstoupila návštěva, nepoznal, kdo to je, během vyučování odpovídal na otázky určené jinému spolužákovi, protože učitel pouze

ukázal na žáka, nevyvolal ho jménem. Chlapec začínal být velmi nejistý, svůj pocit sdělil mamince. Maminka si domluvila schůzku s učitelem. Závěr schůzky zněl – třídnickou hodinu věnovat simulaci zrakové vady a vysvětlit pocity chlapce, potřeby nevidomého, pravidla komunikace s nevidomým (nebát se zeptat, s čím chlapec potřebuje pomoci, pomoc nevnucovat, pomoci, kde je to nutné, bez soucitu, taktně. pozdravit ho jako první, představit se, aby nebyl na pochybách, s kým se setkává, chovat se přirozeně, nenuceně. lehké dotknutí paže nebo oslovení, aby věděl, že hovoříme s ním. nutný popis situací, co se ve třídě děje, podávání informací o okolním prostředí. upozornění, vstoupí-li do třídy návštěva a podobně, jmenné vyvolávání učitelem při zkoušení, opakování). Po schůzce a po této hodině se výrazně uvolnilo napětí, které bylo mezi spolužáky a chlapcem. Chlapec se stal součástí třídy a spolužáci zjistili, že má velmi zajímavé zájmy.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1, 2, 3

MŠ, ZŠ

Jako podpůrné opatření se aplikuje zejména tehdy, je-li také narušena komunikační schopnost. Zařazujeme logopedická cvičení zaměřená na procvičování fonemického sluchu, chápání předložkových vazeb, procvičování postřehu, rozvíjení slovní zásoby aktivní a pasivní, souvislého vyjadřování.

Rozvoj vyjadřovacích schopností v mateřské škole a v základní škole formou vyprávění – popis, vyprávění podle obrázku, o obrázku, vyprávění zážitků, pohádek, příběhů, vyprávění slyšeného nebo přečteného textu, vyprávění podle obrázkové osnovy, rozvíjení vět, spojování vět do příběhu, rozhovor, tvoření otázek, odpovědi na otázky, sdělování myšlenek, memorování říkadel, básniček, úryvků, objasňování významu slov a slovních spojení, vedení dialogu, rozvíjení slovní zásoby podle témat (ovoce, zelenina, dopravní prostředky, potraviny, oblečení a podobně), podle slovních druhů (citoslovce, podstatná jména, slovesa, přídavná jména, příslovce, zájmena, předložky. rozvíjení citu pro gramatickou stavbu věty). Rozvíjení jazykových kompetencí čtením, nasloucháním, mluveným nebo písemným projevem, každodenní verbální komunikací, divadlem, využitím médií a počítačových her.

STUPEŇ 4, 5

MŠ, ZŠ, SŠ

Při vzdělávání jedinců se zrakovým postižením a zrakovým znevýhodněním se aplikuje jako podpůrné opatření k minimalizaci dopadů zrakového postižení a znevýhodnění ve vyučování. K doplnění informací je vhodné zapojit v co největší míře kompenzační smysly, slovní popisování situací, chování lidí, vysvětlování pojmů a významu slov, podávání informací o okolním prostředí, doplňování popisu dalšími počítky: hmatové (reliéfní obrázky, trojrozměrné modely), sluchové, čichové, chuťové, seznamování s pravidly komunikace (hovořit tváří v tvář, naslouchání). zaměření na dvě roviny – rozvíjení řeči (vyjadřovacích schopností) a rozvíjení porozumění. doplnit také o používání elektronických knih a učebnic, zvukových knih.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. KUTÁLKOVÁ, D. *Budu správně mluvit*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3687-7.
2. LECHTA, V. a kol. *Terapie narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-901-9.

3.3 INTERVENČNÍ TECHNIKY

Eva Matoušková

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák není v psychické pohodě.
- Žák má obtíže v oblasti exekutivních a kognitivních funkcí.
- Žák má deficity v oblasti zrakového vnímání.
- Žák má problémy s chápáním, respektováním a dodržováním přiměřených norem společenského chování (sociálních pravidel). má potíže v sociálním kontaktu s dospělými i vrstevníky.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Intervenční techniky jsou terapie, které pomáhají pedagogovi při vzdělávání žáka, pokud jiné terapie nestačí, nebo doplňují vzdělávání a rozvíjení žáka. Jedná se o záměrné a cílevědomé upravování narušené činnosti organismu za pomoci uměleckých aktivit, pomocí prostředků výtvarného, hudebního, literárního a dramatického umění. Ve vzdělávání je možné využít muzikoterapii, dramaterapii, arteterapii, canisterapii, hipoterapii, Snoezelen, bazální stimulaci a stimulační programy. Tyto terapie mohou být realizovány pedagogem, který je v dané oblasti vzdělán, nebo externím pracovníkem.

ČEMU POMÁHÁ

- Uklidnění, uvolnění, relaxaci, snížení tenze.
- Pozitivnímu citovému prožívání.
- Posilování motivace k pozitivní změně.
- Budování komunikačních dovedností.
- Rozvoji motoriky (hrubé, jemné, grafomotoriky), pohybových dovedností, pohybové koordinace.
- Senzomotorickému rozvíjení.
- Rozvíjení pozornosti a soustředění.
- Budování dovedností pozitivní sociální interakce.
- Vytvoření schopnosti vzhledu do sociální situace (modelové chování).
- Podporovat sebereflexi, sebehodnocení, sebeovládání.
- Získávání smyslových zkušeností, vědomostí jinými metodami.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Muzikoterapie: využívá psychoterapeutické techniky aktivní a pasivní. Aktivní: pedagog pomocí hudby navozuje zážitky, které žáka vyladují do lepšího stavu aktivním využíváním zpěvu, prací s hlasem, hrou na různé hudební i nehmudbní nástroje, na předměty, kterými je možné vyjádřit rytmus, Orffovy hudební nástroje. Pasivní: pedagog umožní poslech vybraných úryvků klasické i jiné hudby, zahrnuje také relaxaci.

Dramaterapie: pedagog využívá dramatické prostředky pro odstranění nebo zmírnění problémů, rozvoj slovní zásoby, vyjadřování, komunikaci, citové prožívání, realizaci. Základním prostředkem je improvizace, která odráží vnitřní stav žáka, jeho konflikty, asociace, vyjádření aktuálního stavu a citění, rozvíjí spontaneitu.

Arteterapie: pedagog využívá výtvarný projev žáka jako prostředek ke změně. Nejedná se o kvalitu konečného díla, ale o proces tvoření – umožňuje žákovi sebevyjádření a vyjádření jeho problémů pomocí výtvarné tvorby, relaxaci.

Snoezelen: pedagog využívá speciálně vybavenou místnost, která poskytuje pozitivně naladěné prostředí. Místnost může žák využít k relaxaci (uvolnění teplem, vůní, hudbou, tlumeným osvětlením), poznávání (umožňuje přemísťování, lezení, houpání se, schovávání, objevování) a interakci – vzájemné působení dvou a více činitelů (podporuje k aktivitě, rozsvícení, zhasnutí, zapnutí a podobně). Žákovi nabízí získávání smyslových zkušeností prostřednictvím atmosféry vzájemné důvěry a bezstarostného uvolnění.

Canisterapie: rozvíjení pozitivního psychosociálního a fyzioterapeutického působení prostřednictvím speciálně vedeného a cvičeného psa nebo feny. Pes svou přítomností dokáže vyvolat dobrou náladu, úsměv.

Hipoterapie: umožňuje fyzioterapii, která využívá přirozený pohyb koně v kroku jako stimul a rehabilitační prvek.

Bazální stimulace: podporuje vnímání, komunikaci a pohybové schopnosti žáka.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Psychická pohoda žáka.
- Pracovník s potřebnou kvalifikací.
- Dostatečný časový prostor.

RIZIKA

- Nedostatek financí.
- Nenaladěný žák, pedagog.
- Nevhodná motivace.
- Nevyhovující prostory.
- Nedostatečný časový prostor.

- Nevhodný vztah terapeuta a žáka (chybí vhodné navázání kontaktu, uvolnění, pocit bezpečí, motivace, vytvoření vztahu – vztah by měl být relativně stálý, důvěrný, intenzivní).
- Aktuální vývojový problém.

ILUSTRACNÍ PŘÍKLAD

Během školního roku byl do mateřské školy přijat pětiletý chlapec s aktuálními zrakovými funkcemi v pásmu těžké slabozrakosti, s logopedickou vadou (dysfázie) a těžkou poruchou pozornosti. Chlapec byl velmi neklidný, nespolupracoval, neustále běhal po třídě, ubližoval spolužákům. Současně s příchodem chlapce se začala v mateřské škole jednou za týden realizovat canisterapie a jednou za 14 dní muzikoterapie. Během těchto terapií se chování chlapce změnilo. Seděl, pozorně sledoval program, plnil pokyny, velmi pěkně spolupracoval. Vždy se na tyto terapie velmi těšil. Na doporučení poradenského zařízení začal chlapec docházet v odpoledních hodinách na hipoterapii. Chlapec se pomalu začal zklidňovat i při pobytu v mateřské škole a doma. Ke konci roku se prodloužila doba soustředění, pozornosti, spolupráce. Chlapec byl schopen se za pomoci učitelek účastnit hry a společného programu.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1, 2, 3

Při oslabení v některých dovednostech je možné k rozvíjení zařadit také stimulační programy (Maxík, Elkonin, Kupov, Kuprev, Metoda dobrého startu, percepční nácvik).

STUPEŇ 4, 5

Toto podpůrné opatření zařazujeme jako cílené opatření, při němž je běžné vzdělávání doplněno o získávání potřebných dovedností, kompetencí, vědomostí pomocí hry nebo jiných metod a prostředků. Zavedení je individuální, odvíjí se od aktuálních možností a potřeb žáka, důležitá je pravidelnost, podle potřeby i pomoc asistenta pedagoga.

Terapie aplikujeme za cílem dosažení pozitivní změny, pro obnovení zdravého růstu, vývoje. Terapie by měly být realizovány zkušeným terapeutem v interakci se speciálním pedagogem, který pomůže vzhledem ke konkrétnímu zrakovému postižení vytvořit takový obsah terapie, který bude respektovat speciální a individuální potřeby žáka. Je nutné zachování určitých podmínek, které ovlivňují průběh a výsledky, dodržování vývojových

zákonitostí, respektování individuálních a speciálních vzdělávacích potřeb, zajištění pocitu bezpečí a jistoty. Forma těchto intervenčních technik je individuální, skupinová, hromadná, aktivní nebo pasivní. Vhodné jsou především následující terapie.

Muzikoterapie

Podle možností a schopností žáka je možné využít:

hudební improvizaci – spontánní vytváření hudby hrou na tělo, na hudební nástroje, zpěvem – vyjádření tělesných a psychických stavů, uvolnění, odreagování se.

poslech hudby – zaměření se na tělesné, emocionální, intelektuální, estetické nebo spirituální aspekty hudby, žák naslouchá, aktivně reaguje verbálně i neverbálně, využití vibrací hudby.

Dramaterapie

Zařazení mimických cvičení, verbální hry, hry v roli, práce s textem, vyprávění, pantomimy, pohybu. Rozvíjí specifické dovednosti: zrakový kontakt, uvědomění si vlastního těla v prostoru, vyjadřování pocitů mimikou, pozornost, koncentraci, verbální vyjádření, sociální interakci, sebedůvěru, flexibilitu, schopnost řešit problémy.

Formy: pantomima, sociodrama, loutkové divadlo, maňáskové divadlo.

Arteterapie

Můžeme volit různé techniky – volné čárání tužkou, volná kresba prstovými barvami, zapouštění barev do vody, koláž z výstřižků, sestavování objektů z přírodních materiálů, luštěnin, těstovin, tematická kresba (vlastní portrét, malování rodiny), modelování.

Výtvarný projev může být:

volný – využívá spontaneitu hry (technika čárání, volná kresba a malba, práce s čarou a linií).

řízený – řídíme výtvarnou činnost.

tematický – zaměřený na konfliktní témata.

Můžeme využívat i pasivní přístup, to je vnímání uměleckého díla, pochopení svého nitra, poznávání pocitů druhých. uskutečňuje se prostřednictvím návštěv výstav, galerií, sledováním videoprojekce.

Ve Snoezelenu je důležité navození atmosféry bezpečí a důvěry a široké spektrum smyslových podnětů (hudba, světelné stimuly, matrace, manipulační předměty, čichové, zrakové a hmatové stimuly). Návštěva Snoezelenu probíhá vždy s doprovázející osobou. Doprovázející osobou může být psycholog, psychiatr, speciální pedagog, učitel, zdravotnický personál, ale také rodič nebo rodinný příslušník. Uskutečňuje se formou návštěv.

Canisterapie probíhá pod vedením canisterapeuta, ve spolupráci se zaměstnanci zařízení, kam pes dochází. Canisterapie je založena na povahových vlastnostech psa. Může být skupinová nebo individuální.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. CASEOVÁ, C.. DALLEYOVÁ, T. *Arteterapie s dětmi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-065-0.
2. MÜLLER, O. a kol. *Terapie ve speciální pedagogice*. Praha: Grada, 2013.
3. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 2002.
4. PIPEKOVÁ, J.. VÍTKOVÁ. M. *Terapie ve speciálněpedagogické péči*. Brno: Paido, 2001.
5. www.canisterapie.cz.

3.4 INTERVENCE NAD RÁMEC BĚŽNÉ VÝUKY

Eva Matoušková

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák nezvládá učivo v dostatečné míře.
- Žák nemá v dostatečné míře osvojeny speciální dovednosti, což negativně ovlivňuje jeho úspěšnost.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Intervencí nad rámec běžné výuky rozumíme speciálněpedagogickou podporu, kterou pedagog věnuje žákům se zrakovým postižením nad rámec běžného vyučování, vzdělávání. Při vzdělávání žáků se zrakovým postižením se mohou během vyučovacích hodin objevit některé nedostatky, které žákovi nedovolí plnit všechny úkoly ve společném tempu s ostatními spolužáky. Problémy nejsou tak závažné, aby byla nutná úprava vzdělávacích podmínek, ale k jejich odstranění je potřeba více vysvětlování, opakování, procvičování učiva, delší časová dotace. Dále je za intervenci nad rámec běžné výuky možné považovat situaci, kdy pedagog připravuje vhodný textový a obrazový materiál pro žáka podle speciálních vzdělávacích potřeb žáka, učí se dovednost číst a psát Braillovým písmem, ovládat speciální pomůcky neoptické, optické, elektronické. Oblast podpory se může týkat rozvoje zrakového vnímání, podpory čtenářských dovedností (čtení a psaní v černo-tisku, čtení a psaní Braillova písma, obsluha speciálních pomůcek), dovysvětlení učiva, opakování, procvičování.

Může jít o krátkodobou (nárazovou) nebo o dlouhodobou (pravidelnou) intervenci. Doučování může být skupinové nebo individuální. U doučování skupinového by žáci měli mít stejný nebo podobný problém. Konkrétní obsah vychází z aktuálního stavu.

ČEMU POMÁHÁ

- Zmírnit rozdíly mezi žáky, podporuje úspěšnou integraci.
- Vyrovnávat dopady dlouhodobé absence žáka ve vzdělávání.
- Rozvoji a osvojení speciálních dovedností, zažít školní úspěch, začlenit se do kolektivu, předcházet pocitu selhání a neúspěšnosti.
- Odstranit nebo alespoň zmírnit nedostatky, které během vyučování zpomalují tempo.
- Rozvíjet komunikační a obecně sociální dovednosti, které žák nemá osvojeny (rozpor mezi fyzickým věkem a ontogenetickou úrovní).
- Skupinové doučování pomáhá podporovat sociální dovednosti.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Viz rozpis stupňů.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Na psychickou pohodu žáka.
- Na zásadu posloupnosti – navazovat na aktuální úroveň osvojených dovedností a kompetencí.

RIZIKA

- Zaměřenost pedagoga, zákonného zástupce na výkon, nerespektování vývojové úrovně žáka.
- Časová náročnost – vzhledem k tomu, že intervence probíhá nad rámec běžné výuky, platí také pro přípravu pedagoga na vyučování – příprava vhodných didaktických, kompenzačních a reedukačních pomůcek.
- Nezáměr žáka, zákonného zástupce.
- Velká nemocnost žáka.
- Výměna pedagogů.
- Nepochopení učiva ve více předmětech.
- Pomalejší pracovní tempo, výrazně se lišící od tempa spolužáků.
- Větší plánování pedagoga na vyučovací hodiny, volení vhodných metod, postupů, během vyučovacích hodin individuálnější přístup vzhledem k možnostem žáka.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Dítě s poruchou JBV bylo přijato do běžné mateřské školy. Dítě mělo předepsanou okluzní terapii na 3 hodiny denně. Podle sdělení rodičů dítěte doma odmítalo nasadit si okluzi, bránilo se, plakalo, vztekalo se, oko se nepovedlo zakrývat. SPC doporučilo rodičům domluvit se s učitelkami mateřské školy na zakrývání oka během pobytu v mateřské škole v dopoledních hodinách. Učitelky souhlasily a zahrnuly do týdenního plánu seznámení dětí s okluzí, všechny děti si okluzi vyzkoušely. U dítěte nastala změna. Po příchodu do třídy si nechalo od učitelky zakrýt oko. Bez problémů mělo oko zakryto po předepsanou dobu. Dítě si rychle osvojilo pravidelnost nošení okluze – do pobytu venku. Během okluzní terapie byly individuální činnosti zaměřeny na posilování oslabené zrakové funkce (vypichování, zapichování, omalování, obtahování, navlékání, provlékání, šroubování, vkládání).

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

MŠ – Nejedná se o klasické doučování, ale během pobytu dítěte v mateřské škole je možné individuálně podporovat a rozvíjet určité dovednosti, které dítě nemá zvládnuty v dostatečné míře a bude je potřebovat pro úspěšný vstup do základní školy. jedná se o individuální rozvoj oslabených dovedností a kompetencí (logopedické chvílky, rozvíjení smyslů, grafomotoriky).

ZŠ, SŠ – Při vzdělávání žáků nemusí být opatření vždy aplikováno, je důležitá domácí příprava, časté opakování ve vyučování, při dlouhodobé absenci žáka je možné učivo probírat po vyučování s pedagogem.

STUPEŇ 2, 3

MŠ – Během pobytu dítěte v mateřské škole individuálně podporovat a rozvíjet dovednosti, které dítě nemá dostatečně osvojeny a bude je potřebovat na základní škole. jedná se o individuální rozvíjení oslabených dovedností (logopedické chvílky, rozvíjení smyslů, paměti, pozornosti, příprava vhodných kompenzačních a reedukačních pomůcek).

U dětí s poruchou JBV jsou zařazována pleoptická cvičení (po dohodě se zákonným zástupcem dítěte, popřípadě poradenským pracovníkem).

ZŠ, SŠ – Při vzdělávání jedinců se zrakovým postižením a zrakovým znevýhodněním se aplikuje jako podpůrné opatření k minimalizaci dopadů zrakového postižení a znevýhodnění ve vyučování. do tohoto podpůrného opatření je zahrnuta také úprava vybavení, prostředí, příprava kompenzačních a reedukačních pomůcek. Aplikuje se po vyučování – formou doučování nebo přípravou pedagoga na vyučování (př. textové a obrazové materiály).

STUPEŇ 4, 5

MŠ – Během pobytu dítěte v mateřské škole se jedná o individuální rozvíjení dovednosti, kterou nemá dítě zvládnutou v dostatečné míře (logopedické chvílky, nácvik speciálních dovedností, rozvíjení smyslů, pozornosti, paměti), nácvik sebeobslužných činností, úprava prostředí, příprava speciálních pomůcek, přítomnost asistenta pedagoga.

ZŠ, SŠ – Při vzdělávání žáků se aplikuje jako podpůrné opatření k minimalizaci dopadů zrakového postižení a znevýhodnění ve vyučování. do tohoto opatření spadá také úprava školního prostředí, příprava speciálních pomůcek, nácvik Braillova písma, náhradní komunikace, přítomnost asistenta pedagoga.

Při vyučování – místo vyučovacího předmětu, kterého se žák není schopen účastnit vzhledem k důsledku postižení, nebo je v daném předmětu žák vyučován jinými metodami, než jsou typické metody v běžné škole (Braillovo písmo, práce s optickými, neoptickými a elektronickými pomůckami).

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.

3.5 ROZVOJ SPECIFICKÝCH DOVEDNOSTÍ A POZNÁVACÍCH FUNKCÍ

Eva Matoušková

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák má poruchy binokulárního vidění.
- Žák má nedostatečně rozvinuty kompenzační smysly.
- Žák má nedostatečně stimulovány zrakové funkce.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Nácvik specifických dovedností žáka v sobě zahrnuje reedukační a kompenzační činnosti. Reedukační činnosti zajišťují rozvoj postižené funkce či smyslu žáka, rozvíjení zbylých zrakových funkcí nebo posílení zrakové funkce například u tupozrakosti. Kompenzační činnosti zajišťují rozvoj nepostižených smyslů či funkcí tak, aby byl nahrazen daný deficit. U žáka se jedná o rozvíjení smyslů: sluchu, hmatu, čichu, chuti, dále o rozvíjení kinestetického vnímání, řeči, myšlení, spolupráce hemisfér, rozvíjení motoriky (hrubé, jemné, grafomotoriky), orientace (v prostoru, na ploše, v čase), paměti.

Nácvik specifických dovedností spočívá v tom, že pedagog zařazuje takové aktivity, které jsou zaměřeny na rozvíjení konkrétních kompenzačních a reedukačních smyslů. Do této oblasti spadá i výcvik práce s kompenzačními a speciálními pomůckami, neoptickými a optickými pomůckami a elektronickými pomůckami.

ČEMU POMÁHÁ

- Získání specifických dovedností nezbytných při vzdělávání.
- Rozvinutí postižené zrakové funkce v co největší míře.
- Nápravě poruch binokulárního vidění.
- Rozvíjení kompenzačních smyslů.
- Získání dovedností používat kompenzační a speciální pomůcky.
- Získání dovedností pracovat s neoptickými, optickými a elektronickými pomůckami, které má žák doporučené.
- Podporovat samostatnost a soběstačnost žáka při vzdělávání.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Viz rozpis stupňů.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Znalost aktuální úrovně specifických dovedností žáka.
- Znalost skutečných možností a schopností žáka.
- Znalost specifických a individuálních potřeb vyplývajících z daného postižení.

RIZIKA

- Podnětová a zkušenostní deprivace.
- Chybí motivace k učení.
- Není vhodná úprava prostředí vzhledem k postižení, chybí vybavení nezbytnými kompenzačními pomůckami.
- Nerespektování speciálních vzdělávacích potřeb.
- Neporozumění postižení a nedostatečné seznámení se se specifiky postižení.
- Velký počet žáků.
- Nerespektování zdravotního stavu, aktuální psychické, fyzické, citové úrovně.
- Nepřipravenost žáka.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Chlapec se zrakovými funkcemi v pásmu těžké slabozrakosti ve věku šesti let (OŠD) zahájil docházku v mateřské škole na základě doporučení SPC a PPP, neboť do této doby byl chlapec v domácím prostředí a neměl žádnou speciální péči. Ze závěrů vyšetření v SPC a PPP bylo diagnostikováno nezralé sluchové vnímání, problémy v jemné motorice a obratnosti prstů, grafomotorická neobratnost, nesprávný úchop, oslabené zrakové vnímání nejen na základě zrakového postižení. chlapec nebyl školsky zralý. SPC a PPP dalo doporučení k integraci v mateřské škole a připravilo podklady k vytvoření IVP a rozvíjení v rodinném prostředí. V mateřské škole učitelky vytvořily IVP, v režimu mateřské školy byl vyčleněn časový prostor pro rozvoj specifických dovedností (cvičení zaměřená na rozvíjení fonematického sluchu, zrakového vnímání – chlapec se učil orientaci v knize na stránce, pracovat v řádku, sloupku, pravolevou orientaci), rozvíjení jemné motoriky a obratnosti prstů, dále uvolňování velkých kloubů ruky pro osvojení si dovednosti kreslit a psát, podporován byl správný úchop. Rodina výborně spolupracovala, doma byla chlapci věnována také maximální péče. Ke konci školního roku byl chlapec vcelku připraven pro úspěšné zahájení docházky do základní školy.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

MŠ, ZŠ – intenzivní rozvíjení specifických dovedností, rozvíjení reedukačních a kompenzačních smyslů, pokud je oslabena některá oblast. Nácvik specifických dovedností spočívá ve výběru takových aktivit, pomůcek a materiálů, které jsou zaměřeny na reedukaci zraku – na rozvíjení zrakového vnímání, zrakové diferenciacce, zrakové analýzy a syntézy, zrakové paměti, rozlišování figury a pozadí, očních pohybů, zrakové pozornosti a soustředění, pravolevé orientace, vnímání časového sledu, zrakové reedukace při poruchách binokulárního vidění a na rozvíjení kompenzačních smyslů (je podrobně uvedeno v literatuře na konci), které doplňují informace přicházející zrakem – rozvoj sluchu (cvičení naslouchání, akustické paměti, fonemického sluchu, pozornosti, rytmu, analýzy a syntézy). hmatu (rozvíjení hmatového vnímání rukou a nohou), čichu a chuti, rozvíjení spolupráce hemisfér.

Příklady cvičení na rozvíjení spolupráce hemisfér – zařazujeme je na začátku vyučování, během vyučovacích hodin, vždy když jsou děti, žáci neklidní a unavení. Propojování: křížové pohyby (nácvik na zemi, nohy pokrčené v kolenu, naučit dýchání do břicha – ruce na bříšku, vždy začínáme výdechem, pak nádech nosem – bříško se nafoukne, výdech ústy. křížové – ruce vzpažené nad hlavou, položené na zemi, nádech, s výdechem ruka míří k protější noze, která se zvedá, dotkne se stehna a pokládá se zpět s nádechem do vzpažení, rytmické střídání 5×, pak 5× dotyk stejná noha, stejná ruka, křížem, rovně, končíme vždy křížem – zapojujeme hemisféry. po nácviku vleže přecházíme na křížové pohyby prováděné vestoje, sledujeme průsečík X umístěný v úrovni očí, pravá ruka k levému kolenu s výdechem, nádech zpět do vzpažení, opakujeme 5x, pak sledujeme list s II svislými čarami, 5× levá ruka k levému kolenu, pravá k pravému kolenu, opakujeme 5×, sérii 3× křížem, 2× rovně), pohyb je pomalý, co nejpřesnější. Vsedě na kolenu pleskání ve dvojicích, samostatně. Běhání nebo jízda v osmičce. Kreslení ležaté osmičky (pravá ruka, levá ruka, obě ruce, v případě potřeby pomoci zvýrazněním barvou – odlišení, natažené paže, kreslení – obtahování ležaté osmičky, sledovat kreslicí nástroj, do vzduchu). Kreslení oběma rukama – v obou rukou tužka, malovat zrcadlově obrácené obrázky, je možné si pomáhat slovním pokynem nahoru, dolů, oběma rukama současně jeden obrázek nebo každý zvlášť. rozvíjení řeči (vybavení potřebnými jazykovými dovednostmi), rozvíjení motoriky (hrubé, jemné, grafomotoriky), vybavení sociálními dovednostmi, rozvíjení paměti (zrakové, sluchové, slovní, paměti pro děje, pohybové, hmatové), rozvíjení orientace v mikroprostoru (na ploše) a v makroprostoru (v prostoru), rozvíjení pozornosti a soustředění, myšlení.

ZŠ – učitel je zařazuje, pokud žák nemá dostatečně rozvinuty specifické dovednosti nebo jsou tyto dovednosti oslabeny.

STUPEŇ 2

V předškolním a mladším školním věku u žáků s poruchou JBV zařazujeme cvičení zrakové reedukace při tupozrakosti a šilhavosti, viz literatura (zlepšování zrakového vnímání horšího oka, (při nácviku je nutné respektovat určité zásady: pomocí barev zesílit zrakový vjem, postupovat od jednoduchých tvarů, obrázků, symbolů ke složitějším, nácvik zrakové ostrosti, rozvíjení koordinace oko–ruka, oko–noha, důsledná aplikace okluzoru, pozor na podhlížení a nošení brýlí, pravidelné provádění doporučených cvičení doma a ve škole, v době, kdy dítě nosí okluzor, užívání slabé kontury, dobré osvětlení, čistota brýlí a okluzoru, dobré upevnění brýlí a okluzoru, kontrola, zda netlačí, správně doléhá, nadměrně se nepotí, neposunuje se, nepadá, správné držení hlavy při zrakové práci (nenaklánět hlavu ke straně, netočít jí), dodržování náležité vzdálenosti očí při práci do blízka, podle individuálních možností, dostatečný dozor, protože při zakrytí lepšího oka nastává větší možnost úrazu při pohybu v prostoru, zejména v době při počátečním nošení okluzoru).

MŠ, ZŠ – pokud jsou některé oblasti oslabeny, zařazujeme cvičení na rozvoj specifických dovedností, viz stupeň podpory 1.

STUPEŇ 3, 4

MŠ, ZŠ zařazujeme:

- cvičení zrakové stimulace, viz literatura;
- učení užívání neoptické pomůcky, viz literatura;
- učení práce s optickou pomůckou do blízka a do dálky (lokalizace, fixace, rychlá orientace v ploše, sledování linie, vyhledávání další řádky, prohlédnutí a mapování celku), viz literatura;
- učení práce s elektronickou pomůckou, viz literatura;
- podle potřeby zařazujeme cvičení na rozvíjení specifických dovedností, rozvíjení reedukačních a kompenzačních smyslů ve spolupráci s poradenským zařízením.

STUPEŇ 5

MŠ, ZŠ

Nácvik kompenzačních dovedností, které pomáhají kompenzovat postiženou zrakovou funkci nebo smysl (aktivity volí učitel podle možností dítěte, žáka): rozvíjení sluchu (cvičení naslouchání, akustické paměti, fonemického sluchu, pozornosti, rytmu, analýzy a syntézy). hmatu (rozvíjení hmatového vnímání rukou a nohou), čichu a chuti, rozvíjení motoriky (hrubé, jemné, grafomotoriky), vybavení sociálními dovednostmi, rozvíjení paměti (zrakové, sluchové, slovní, paměti pro děje, pohybové, hmatové), rozvíjení orientace

v mikroprostoru (na ploše) a v makroprostoru (prostoru), rozvíjení pozornosti a soustředění, myšlení.

Pokud jsou zbytky zraku, zařazujeme cvičení zrakové stimulace.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3376-9.
3. MORAVCOVÁ, D. *Zraková terapie*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-476-4.

3.5.1 POSILOVÁNÍ SLUCHOVÉ A ZRAKOVÉ PERCEPCE

Eva Matoušková

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák má problémy se zrakovou a sluchovou percepcí (problémy v analýze a syntéze, diferenciaci, rozlišování figury a pozadí).
- Žákovi chybí nebo jsou omezeny (zkresleny) zrakové vjemy v důsledku těžkého zrakového postižení.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Posilování sluchové percepcce žáka zařazujeme jako podpůrné opatření, pokud je v nedostatečné míře rozvinuto sluchové vnímání. Sluchový analyzátor poskytuje patnáct procent všech informací z okolního prostředí a je pro žáky důležitým kompenzačním smyslem.

U žáků je nutné systematické rozvíjení schopnosti sluchového vnímání se zaměřením na sluchová cvičení naslouchání, rozvíjení akustické paměti, fonematického sluchu, pozornosti, rytmu, analýzy a syntézy. toto opatření pomáhá naučit žáka začleňovat a integrovat zvukové počítky a využívat je k dokreslení situace, osvojit si specifická kritéria pro hodnocení projevů okolního světa, které se odlišují od kritérií vidoucích. Žáci získávají prostřednictvím sluchu informace, které nahrazují omezenou nebo vyloučenou možnost zrakového vnímání. Sluchová percepcce je důležitou podmínkou pro učení a poznávání.

Posilování zrakové percepcce zařazujeme jako podpůrné opatření u žáků se zrakovým postižením, je-li zrakové vnímání oslabeno vzhledem ke zrakové vadě, nebo i u poruch binokulárních k posílení. Aktivní cvičení za úplného zakrytí lepšího oka – pleoptická cvičení. Využívají se zraková cvičení zaměřená na rozvoj zrakového vnímání, zrakové diferenciacce, zrakové analýzy a syntézy, zrakové paměti, rozlišování figury a pozadí, očních pohybů, zrakové pozornosti, pravolevé orientace, vnímání časového sledu, zrakové reedukace při poruchách binokulárního vidění.

ČEMU POMÁHÁ

Posilování zrakové a sluchové percepcce pomáhá při úspěšném vzdělávání, je předpokladem dovedností čtenářských, písemných a početních.

Posilování sluchové percepcce pomáhá:

- Doplnění a upřesnění informací získaných z prostředí zrakem, které mohou být vlivem zrakového postižení zkreslené, nepřesné.
- Učení se slyšet, sledovat a vést rozhovor.

- Rozvíjení oslabeného sluchového vnímání, sluchové stimulaci.

Posilování zrakové percepce pomáhá:

- U žáků s poruchou binokulárního vidění posilování zrakové funkce oslabeného oka.
- Učit se vnímat, vizualizovat, jednat.
- Vytvořit si co nejpřesnější představu o okolním prostředí.
- Zrakové stimulaci.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Viz rozpis stupňů.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Znalost možností a schopností žáka, vědět, jak se zrakové postižení promítá do vzdělávání.
- Multisenzorický přístup.

RIZIKA

- Podnětová a zkušenostní deprivace.
- Chybí motivace k posilování učení, vytrvalost, zájem.
- Zvýšená únava a ztráta koncentrace.
- Špatný odhad míry zátěže, přehnané nároky, psychická a fyzická nepohoda.
- Nedostatečné rodinné zázemí.
- Nerespektování speciálních vzdělávacích potřeb, chybí seznámení se se specifiky postižení.
- Velký počet žáků ve třídě.

ILUSTRACNÍ PŘÍKLAD

Pětiletý chlapec s diagnózou těžce slabý zrak nastoupil do mateřské školy. Po nástupu bylo zjištěno, že chlapec využívá zrak pro získávání informací minimálně, upřednostňuje hmat. Také sluchové vnímání bylo velmi nezralé. Chlapci bylo doporučeno funkční vyšetření zraku na odborném pracovišti. Chlapci byla předepsána brýlová korekce. Učitelky v mateřské škole vytvořily IVP ve spolupráci s SPC a rodinou. Plán rozvíjení byl zaměřen především na posilování sluchové a zrakové percepce. Sluchové a zrakové rozvíjení bylo realizováno hravou formou. Chlapec pravidelně 1× za 14 dní docházel do SPC. Probíhala velmi dobrá spolupráce mezi SPC, MŠ a rodiči. v rozvíjení postupovali jednotně, doplňovali se, také rodiče se zaměřili na rozvíjení zrakového a sluchového vnímání v rodinném prostředí. Dvakrát týdně měl

chlapec zařazeno individuální rozvíjení zrakového a sluchového vnímání v mateřské škole. Činnosti byly zaměřeny na zrakovou a sluchovou analýzu a syntézu, diferenciaci, rozlišování, pozornost. Pravidelným rozvíjením se výrazně zlepšilo sluchové a zrakové vnímání. Ke konci školního roku již chlapec dovedl využívat k získávání informací také zrak.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

MŠ, ZŠ – posilování zrakové a sluchové percepce se realizuje především v rámci domácí přípravy.

STUPEŇ 2

MŠ – posilování zrakové percepce zařazujeme, pokud má dítě okluzi (věnujeme se především zrakovým činnostem při práci do blízka – různé pracovní listy na doplňování, spojování, obkreslování, překreslování, puzzle, mozaiky, práce se špendlíky – zapichování, vypichování, navlékání korálek, třídění různých drobných předmětů, práce s knihou, obrázkem, časopisem – vyhledávání detailů, rozdílů, doplňování do obrázku, rozvíjení koordinace oko–ruka), nebo jsou-li nedostatky ve zrakovém a sluchovém vnímání. S dítětem pracujeme individuálně a volíme činnosti zaměřené na rozvíjení zrakového a sluchového vnímání (práce s obrázky – popis obrázku, dějová posloupnost, říkanky, básničky, vyprávění pohádek, popis situací, rozvíjení fonemického sluchu – počet slabik, hláska na začátku nebo na konci slova, určování krátké a dlouhé samohlásky).

ZŠ – posilování zrakové a sluchové percepce realizujeme jak v rámci domácí přípravy, tak během vyučování. zařazujeme cvičení zaměřená na posilování zrakové (pracovní listy) a sluchové percepce (krátká a dlouhá slabika, hláska na začátku a konci slova – řetěz slov, grafický záznam počtu slabik, délka slabiky, rozlišování hlásek či slabik znějících stejně/odlišně).

STUPEŇ 3

MŠ, ZŠ – pokud je nedostatečná sluchová a zraková percepce, je nutné zjistit, na jaké úrovni žák je, a vytvořit plán individuálního sluchového a zrakového rozvíjení. Konkrétní obsah cvičení zrakového rozvoje se odvíjí od úbytku zrakových funkcí, je nutné mít materiály přizpůsobené pro zrakové vnímání s ohledem na zrakové možnosti žáka (zvětšené texty,

obrazový materiál, využívat kontrast, širší linky, sklopné desky, protiskluzové podložky). Je nutné zapojit multisenzorický přístup při příjmu informací a využívat kompenzační metody a pomůcky, pokud je to nutné, částečně modifikovat obsah učiva.

STUPEŇ 4

MŠ – platí stupeň 3, pokud je to možné, dítě pracuje se spolužáky.

ZŠ – pokud je to možné, je žák vzděláván se spolužáky, využívá opatření jako stupeň 3, využívá kompenzační metody, ve třídě pracuje pod vedením asistenta pedagoga.

STUPEŇ 5

MŠ, ZŠ – žák pracuje většinou individuálně, je nutná přítomnost asistenta pedagoga, činnosti jsou zaměřeny na rozvíjení kompenzačních smyslů, zrakové počítky se většinou nedají k získání informací využít. Pedagog využívá kompenzační pomůcky, učivo je redukováno na základní.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. POTMĚŠIL, M. a kol. *Metodika práce se žákem se sluchovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3310-3.

3.5.5 ZÁCVIKOVÉ POBYTY

Eva Matoušková

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák neumí ovládat doporučenou pomůcku (optickou, neoptickou, elektronickou).
- Žák nemá osvojenou dovednost čtení a psaní Braillovým písmem, neumí psát na PC, užívat notebook.
- Žák neumí používat bílou hůl.
- Žák nezvládá prvky prostorové orientace a samostatného pohybu.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Zácvikové pobyty žáka zařazujeme jako podporu z důvodu získání specifických dovedností, které souvisejí se změnou zdravotního stavu žáka. Cílem je osvojit si novou specifickou dovednost, nácvik práce s doporučenou pomůckou. Zácvikové pobyty umožní diagnostický pobyt v odborném zázemí speciální školy, která má zkušenosti, je vybavena speciálními pomůckami, nebo je možné využít nabídky různých organizací a sdružení, které nabízejí zácvik dané speciální dovednosti (př. psaní na PC). Výsledkem by mělo být osvojení speciální dovednosti, kterou žák bude využívat ve své škole.

Zácvikový pobyt může být krátkodobý nebo dlouhodobý, víkendový, pobytový nebo s možností docházení žáka na odborné pracoviště, popřípadě odborník jezdí za žákem (do zařízení, rodiny). Určitou formou zácvikového pobytu jsou i týdenní pobyty pořádané některými SPC, SRP, které jsou zaměřeny na rozvoj speciálních dovedností (kompenzačních a reedukačních).

ČEMU POMÁHÁ

- Vyrovnat se s novou životní situací, která nastala (např. Zhoršení zraku, získání nové speciální pomůcky).
- Osvojení nových dovedností při změně zdravotního stavu (náhlé oslepnutí, postupná ztráta zraku).
- Vytvoření vhodných vzdělávacích podmínek ve škole, ve které je žák zapsán.
- Pomáhá v samostatnosti při obsluze kompenzační nebo reedukační pomůcky.
- Bezpečnému pohybu, zvládnutí dané trasy, jízdě v dopravních prostředcích.
- Získání takové dovednosti pedagoga, kterou pedagog využije při vzdělávání žáka v kmenové škole při integraci (obsluha kompenzační nebo reedukační pomůcky, nácvik čtení a psaní Braillova písma).

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Zákonný zástupce se spojí s poradenským zařízením, které podle konkrétní vzdělávací potřeby doporučí vhodné školské zařízení nebo jiné zařízení, jež nabízí zcvik potřebné speciální dovednosti.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Samostatnost a soběstačnost.
- Psychickou pohodu.
- Spolupráci.
- Znalost speciálních potřeb žáka.

RIZIKA

- Žák je vytržen ze známého prostředí, psychické strádání.
- Dostupnost služeb je velmi malá, nabídka nepokryje poptávku.
- Nesouhlas zákonných zástupců.
- Možnost využívání získaných speciálních dovedností v praxi neodpovídá potřebám (televizní lupa – stěhování tříd).
- Vážný zdravotní stav.
- Pedagogové nemají znalosti o speciálních vzdělávacích potřebách.
- Nerespektování speciálních vzdělávacích potřeb žáka, nevytváření vhodného prostředí tak, aby mohl žák novou dovednost využít.

ILUSTRÁČNÍ PŘÍKLAD

Dívka s nádorem v hlavě, který jí byl odoperován ve věku 1 roku. Po operaci vizus dívky klesl do pásma lehké a střední slabozrakosti (před operací byl vizus 1). V 7 letech zahájila povinnou školní docházku. Četla černotisk, využívala běžné učebnice. Ve druhém pololetí školního roku nastal progres zdravotního postižení a dívka musela absolvovat další operaci. Po operaci klesl vizus do stupně praktické nevidomosti, dívka byla schopna využívat pouze světlocit. Vzhledem k nově vzniklé potřebě vytvoření takových podmínek, které by respektovaly dívčiny speciální vzdělávací potřeby, bylo nezbytné, aby si osvojila dovednost čtení a psaní Braillova písma, naučila se obsluhovat Pichtův psací stroj. Byla oslovena škola pro žáky se zrakovým postižením, zda by dívce umožnila docházku do této školy za účelem osvojit si nově vzniklou potřebu. Dívka navštěvovala tuto školu v rámci diagnostického pobytu denně po dobu dvou měsíců, pak nastoupila do své kmenové třídy. Pravidelně jedenkrát za 14 dní dojížděla do školy pro zrakově postižené na konzultace. Docházku do druhé

třídy již zahájila s osvojenými dovednostmi (plynně četla Braillovo písmo, psala na Pichtově psacím stoji a byla samostatná v jeho obsluze) a konzultace nebyly nutné.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

V tomto stupni podpory není pedagog nutný, zácvik zajišťuje rodina.

STUPEŇ 2

V tomto stupni podpory není pedagog nutný, zácvik zajišťuje rodina. U poruch JBV (se zakrýváním lepšího oka) může pedagog provádět pleoptická cvičení (cvičení zaměřená na rozvíjení zrakového vnímání). pokud je zajištěn specialista, je možné zařazovat ortoptická cvičení.

STUPEŇ 3

Při vzdělávání žáků se aplikuje jako podpůrné opatření k minimalizaci dopadů zrakového postižení a znevýhodnění ve vyučování. Jedná se o seznamování s ovládáním optických a neoptických pomůcek, elektronických pomůcek, probíhá nácvik psaní na PC. pokud je progresivní postižení intenzivní, probíhá rozvíjení specifických dovedností (rozvíjení kompenzačních smyslů). intenzivní pleoptická cvičení (cvičení zaměřená na rozvíjení zrakového vnímání při zakrytí jednoho oka).

STUPEŇ 4

Realizuje se při regresi, změně zrakového postižení, změně vzdělávacích potřeb. Rodič, škola se spojí s poradenským zařízením, zjistí, které zařízení tuto službu nabízí. Po dohodě se zařízením, které danou službu nabízí, žák absolvuje kurz nebo pobyt. Podpora se aplikuje nácvikem dalších speciálních dovedností v daném zařízení nebo nácvikem obsluhy při změně kompenzační pomůcky.

Při vzdělávání jedinců se zrakovým postižením se aplikuje jako podpůrné opatření k minimalizaci dopadů zrakového postižení ve vyučování. Při změně speciálních vzdělávacích potřeb je nezbytné osvojit si nové speciální postupy tyto potřeby pokrývající (nácvik Braillova písma, práce na PC, psaní všemi deseti, práce s optickou pomůckou do blízka a do dálky, nácvik prostorové orientace a samostatného pohybu – zajišťují externí poskytovatelé).

STUPEŇ 5

Při vzdělávání jedinců se zrakovým postižením se aplikuje jako podpůrné opatření k minimalizaci dopadů zrakového postižení ve vyučování. Při změně speciálních vzdělávacích potřeb je nezbytné osvojit si nové speciální postupy tyto potřeby pokrývající (návuk Braillova písma, práce na PC, návuk sebeobslužných dovedností).

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce asistenta se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3376-9.

3.6 NÁCVIK SEBEOSLUŽNÝCH DOVEDNOSTÍ

Martina Králová

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák se neumí najít příborem.
- Žák si nedokáže zapnout knoflíky.
- Žák si nezvládne připravit a uklidit pomůcky.
- Žák se nepřiměřeně a dlouho obléká.
- Žák potřebuje dohled při osobní hygieně.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Opatření spočívá v cíleném zácvicu postupného zvládnutí základních sebeobslužných úkonů z oblasti hygieny, oblékání, stravování, péče o zdraví, samostatného pohybu.

ČEMU POMÁHÁ

- Rozvoji samostatnosti a nezávislosti žáka v uvedených oblastech vzhledem k věku.
- Zapojení do kolektivu spolužáků, předchází negativním dopadům zrakového postižení.
- Po správném osvojení sebeobslužných návyků umožňuje plné soustředění na školní povinnosti.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Podpůrné opatření aplikujeme od nástupu do mateřské školy, v rámci přirozené adaptace na nové prostředí. Postupujeme s ohledem na věk, stupeň a druh postižení žáka. V praxi poskytujeme žákům dostatek času na jednotlivé činnosti, které zvládnou sami či s minimální podporou. Neděláme věci za žáky.

Výčet jednotlivých sebeobslužných dovedností a způsob jejich nácviku je součástí Metodiky pro práci učitele se žákem se zrakovým postižením – viz seznam literatury.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Dostatek informací o úpravách prostředí pro žáky.
- Znalost konkrétních specifických potřeb žáků.
- Znalost metodiky nácviku sebeobslužných dovedností. Nácvik sebeobslužných dovedností je obsahem rámcového vzdělávacího programu nebo individuálního vzdělávacího

plánu, popř. plánu pedagogické podpory, a je tak v kompetenci konkrétního vzdělávacího zařízení tyto oblasti rozvíjet.

RIZIKA

- Nedostatek informací, jak vést žáka k nácviku sebeobslužných dovedností.
- Ponechání této intervence zcela na rodičích či osobním asistentovi.

ILUSTRÁČNÍ PŘÍKLAD

Příkladem dobré praxe je situace, kdy ředitelka mateřské školy požádala před přijetím žáka o schůzku s tyflopem SPC. Tyfloped přijel přímo do mateřské školy, prohlédl si prostory a vytvořil stručný přehled úprav, které je vhodné udělat před nástupem dítěte do mateřské školy. Ředitelka mateřské školy poté vytvořila scénář, kdy se budou konkrétní úpravy realizovat, kdo je za ně zodpovědný, jaká bude finanční náročnost, atd. Zároveň byl ke schůzce přizván asistent pedagoga, který byl speciálním pedagogem proškolen v oblasti nácviku sebeobslužných dovedností, byla mu zapůjčena odborná literatura.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

Žák zvládá základní sebeobslužné návyky, které má osvojeny z rodiny.

MŠ – Žáci jsou samostatní v oblasti osobní hygieny. Znají různé typy vodovodních kohoutků (pákové baterie, šroubovací baterie), vědí, jak se používá pevné i tekuté mýdlo. Žák se samostatně obléká, zapne zip, knoflíky, zaváže si tkaničky. V oblasti stravování se učí jíst příborem. V mateřské škole je nácvik sebeobslužných dovedností součástí výchovy, probíhá zejména formou hry. V tomto stupni podpory se obvykle jedná o skupinový nácvik a procvičování daných dovedností. Jednotlivé kroky doprovázíme slovním komentářem, v případě potřeby se žákovi věnujeme individuálně. Je nutné respektovat individuální tempo žáka. K nácviku využíváme různé pomůcky (látková panenka, které zapínáme knoflíky, patenty, zipy, češeme vlásky).

ZŠ – Žáci na základní škole postupně zdokonalují celkovou péči o sebe (mytí vlasů, dítě se samo češe), orientují se v druzích oblečení, rozlišují dle materiálu, člení věci ve skříních, ukládají oblečení (skládání, pověšení na ramínka apod.). U dívek v období menstruace nácvik osobní hygieny zahrnující výměnu vložky a další úkony s tím spojené. Žáka podporujeme v samostatnosti při přípravě na výuku.

SŠ – Platí výše zmíněné, středoškoláci se začínají osamostatňovat i v oblasti péče o prádlo (praní, přepírání, žehlení). Osobní hygiena u chlapců zahrnuje nácvik použití holicího strojku.

STUPEŇ 2

Žák zvládá základní sebeobslužné návyky, podpora pedagoga či spolužáků. Zahrnuje podporu jako ve stupni 1.

STUPEŇ 3

Žák zvládá základní sebeobslužné návyky, podpora pedagoga či spolužáků. Zahrnuje podporu stupně 1 a 2, nácvik probíhá ve spolupráci se ŠPZ.

STUPEŇ 4

Žák je veden pedagogem a asistentem pedagoga, plná podpora při nácviku sebeobslužných dovedností.

Nácvik probíhá ve spolupráci se ŠPZ. Velké části nácviku sebeobslužných dovedností se stále účastní rodina, vychovatelé a asistenti pedagoga. Činnosti neděláme za žáka, pouze pomáháme do té doby, než žák činnost zvládne samostatně.

MŠ – V oblasti osobní hygieny necháme žáka nejprve si všechny věci prohlédnout rukama (krabičku na mýdlo, umyvadlo, splachovadlo od WC apod.). Označíme místa v šatně i umývárně nalepením cedulky se jménem v Braillově písmu či jinou domluvenou značkou (nalepení 3D předmětu). Žáky vedeme k tomu, aby si věci ukládali vždy na místo k tomu určené. Hračky a pomůcky ukládáme na jejich místa. Vhodné je vyčlenit stálé místo u stolku (při jídle i dalším tvoření).

ZŠ – Jednotlivé pomůcky do školy žákovi popíšeme či označíme značkou. Do aktovky se snažíme školní potřeby ukládat do předem vyhrazených kapes, stále na stejné místo. Všechny úkony učíme žáky postupně po jednotlivých krocích, velmi pomalu, aby si činnost dobře osvojili a poté byli schopni samostatné práce.

SŠ – Podpora při nácviku vlastnoručního podpisu, rozlišování peněz (bankovek i mincí) s použitím šablony a dle hmatem rozlišovaných znaků. Do nácviku sebeobslužných dovedností zahrnujeme i časovou orientaci.

STUPĚŇ 5

Zahrnuje podporu stupně 4.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. et al. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. JESENSKÝ, J. a kol. *Prolegomena systému tyflorehabilitace a metodiky tyflorehabilitačních výcviků*. Praha: UJAK, 2007. ISBN 978-80-86723-49-5
3. SMÝKAL, J. *Výchova nevidomého dítěte předškolního věku*. Brno: Svaz invalidů ČSR, 1986.

3.7 NÁCVIK SOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ

Eva Matoušková

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák nemá osvojeny sociální dovednosti, neumí vyjádřit své potřeby adekvátním způsobem.
- Žák se neumí chovat v náročných situacích.
- Žák nezvládá přijetí neúspěchu.
- Žák neumí spolupracovat.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Toto opatření spočívá v osvojení sociálního chování a sociálních dovedností v mezilidských vztazích, v dovednosti přiměřeným způsobem vyjádřit své potřeby, pocity, přání s ohledem na druhé, v projevech vhodného chování při vyučování. Sociální chování v sobě zahrnuje také dovednost slušného chování.

V důsledku omezení přijímání a získávání informací zrakovým smyslem je u žáků možné opoždění v oblasti sociálních zkušeností. Absence zrakového vnímání nedovolí vnímat neverbální projevy v sociální komunikaci (výrazy obličeje, gesta, mimiku). Rozvíjení sociálních dovedností patří mezi základní speciální péči o jedince se zrakovým postižením. Nácvik sociálního chování je velmi důležitý zejména v předškolním období, ve kterém je sociální vyspělost jednou z podmínek úspěšného nástupu do základní školy. Je nezbytné mít osvojeny sociální dovednosti, mezi které patří adaptabilita, zvládnutí odloučení od rodiny, pobytu v jiném prostředí, s jinými lidmi, respektování autority, dále schopnost začlenit se do skupiny vrstevníků, umět s nimi komunikovat, rozumět pravidlům společenského soužití a respektovat je, současně schopnost říci si přiměřeným způsobem o svoje potřeby. Nácvik sociálního chování se uskutečňuje prostřednictvím sociálního učení.

ČEMU POMÁHÁ

- Zvládat změny aktivním přizpůsobováním žáka daným životním podmínkám a jejich změnám, adaptovat se.
- Osvojit si pravidla slušného chování (oslovit, pozdravit, požádat o něco, poděkovat, při rozhovoru být tváří v tvář, nezasahovat nevhodně do rozhovoru, chovat se ukázněně v různých situacích – při jídle, u lékaře, ve škole, v obchodě, v kině).
- Rozvíjet sociální adaptaci, navazování sociálních vztahů, sounáležitosti se skupinou, navazování kontaktů s vrstevníky, dospělými.

- Osvojit si dovednost kontrolovat vlastní chování, pochopit a správně uplatnit společenské normy a pravidla, být empatický, správně vyhodnotit chování lidí v různých situacích, přizpůsobit se situaci, vhodně komunikovat, zvyšovat pocit sebevědomí, sebedůvěry a sebehodnocení.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Nácvik sociálního chování se aplikuje prostřednictvím sociálního učení. Může se aplikovat přímo v zařízení, podle závažnosti problému průběžně ve vyučovacích hodinách, v hodinách k tomu vyhrazených, po vyučování (po celý den), společnými aktivitami, zájmy. mimo zařízení ve specializovaných zařízeních (poradnách, SPC a podobně), jednotlivě (seznámení se s normami) nebo ve skupinách (vlastní realizace chování).

Pro osvojení přiměřeného sociálního chování využíváme nápodobu (přebírání modelů chování osobně preferovaných osob, vychováváme příkladem vlastního chování). identifikaci (podvědomé přijetí chování ztotožněním se s ním nebo se situací na základě hlubokého prožitku).

Cvičení:

- Vyřizování vzkazů.
- Rozlišování a rozbor situací, jednání, co je správné, co ne a proč (využíváme konkrétní situace, literaturu – práce s textem: příběhy, povídky, pohádky, verše. dramatizaci, filmy, divadlo, scénky, etudy, didaktické hry, hudbu, tanec, rytmizaci, pohybové činnosti, kresby, obrázky s kreslenými situacemi, u nevidomých popis situací – „Vstoupil jsem do třídy, co udělám?“ a podobně. velmi pěkně jsou zpracovány příběhy s Hurvínkem).
- Přehrávání rolí ve skupině – vyzkoušení si a nacvičení konkrétní dovednosti.
- Dvojice sedí proti sobě, dívají se do očí, jeden klade otázku, druhý odpovídá, pak se vystřídají.
- Motorická imitace – nápodoba pohybu.
- Napodobování činností s věcmi.
- Nácvik sociálního chování pomocí vizualizace – časových obrázků, fotografií, pracovních listů, textů (nácvik společenského chování, zdvořilostních návyků).
- Popis svojí činnosti, popis okolí.
- Zvládání vzteku – naučit se reagovat klidnějším způsobem – dva obrázky s reakcemi na situaci (vhodné a nevhodné), cílem je změna pocitu, např. „Podívej se na obrázek, představ si, že jsi kluk, který se polil vodou, kamarádi se ti smějí, jak můžeš reagovat?“. Dopisování slovních reakcí do bublin.
- Učit se kompromisu, hledat řešení vhodné pro obě strany (zájem o jednu hračku, pomůcku) – „Co můžeš udělat?“.
- Učit se zvládání stresu, výhry, prohry.

- Učit se posuzovat mimiku, výrazy obličeje, emoce a rozumět jim (využíváme obrázky výrazů obličeje – svého, spolužáků), nápodoba v zrcadle. hledání obrázku se správným výrazem, který předvádím.
- Postupná adaptace, seznamování se s prostředím, s prostorem.
- Přehledy chování – nástěnka, co se povedlo, co ne.
- Stanovení cílů (např. jedinec se rozhodne, že do čtrnácti dnů zredukuje frekvenci nevhodných verbálních projevů, nevhodné poznámky a podobně).

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Respektovat vývojovou úroveň sociálních dovedností.
- Pochopení situací, chování druhých a porozumění jim.

RIZIKA

- Vzory a modely prostředí, jejich zvyky, zlozvyky, návyky se odchyľují od společenských norem a pravidel.
- Dítě, žák vlivem absence zraku nedokáže z projevů chování vyčíst, co mu sdělujeme, jakou máme náladu. Verbální projev neodpovídá neverbálnímu.
- Nezralost pro pochopení ironie, vyjádření svých potřeb.
- Konflikty vzniklé nesprávným vyhodnocením situace.
- Neschopnost reagovat na změny.
- Nepřiměřené úkoly a požadavky.
- Nedostatečné osvojení sociální inteligence, nedostatečně rozvinuté sociální dovednosti.
- Nerespektování individuálních zvláštností, nepřiměřené nároky pedagoga.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Nevidomý chlapec nastoupil do běžné základní školy v místě bydliště. Vzhledem ke své zrakové vadě byla ve třídě přítomna asistentka pedagoga. Asistentka pedagoga svým ochranným chováním izolovala chlapce od spolužáků (během všech přestávek seděla vedle chlapce, povídala si s ním, pokud některý spolužák přišel za chlapcem, aby si s ním popovídal, odpovídala za chlapce, doprovázela ho na WC – učitelské WC, nosila mu všechny pomůcky). Ke konci první třídy byl již chlapec plně izolován od spolužáků, neznal ani jména spolužáků, spolužáci s ním přestali komunikovat, nevěděli, jak s ním komunikovat, ignorovali ho. Chlapec byl velmi nespokojený. Toto trvalo i během druhé třídy. Ve třetí třídě se změnila třídní učitelka. Chlapec se zmínil o své izolaci. Třídní učitelka iniciovala schůzku s poradenským zařízením, s rodiči, s chlapcem. Spolužáci byli seznámeni s důsledky zrakového postižení. Osobně si pomocí klapek zažili pocit, jaké to je nevidět. Třídní učitelka zaměřila třídnické hodiny a hodiny výchov na takové hry a činnosti, které stmelují kolektiv. Nový

asistent pedagoga byl seznámen se speciálními vzdělávacími potřebami žáka, s možnostmi a schopnostmi chlapce, s jeho přáním – mít kamaráda, být součástí třídy. Ke konci školního roku se podařilo, že se chlapec stal součástí třídy, spolužáci s ním začali komunikovat, o přestávkách si povídali, přirozeně mu začali pomáhat, pokud něco potřeboval. Chlapec si začal říkat o své potřeby, vysvětloval, co mu je nepříjemné, kde se cítí nejistý (dotyky, aniž by byl upozorněn, komentování dění ve třídě a podobně).

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1, 2

Aplikuje se, pokud se vyskytnou drobné problémy v zátěžových situacích, drobné vybočení z norem v oblasti sociálního chování, sociálních dovedností, společenského chování, může se využít skupinová forma nebo individuální forma učitelovým vysvětlováním, procvičováním.

STUPEŇ 3

Aplikuje se, pokud se vyskytnou závažnější problémy v oblasti sociálního chování, sociálních dovedností, společenského chování (problém v navazování sociálních vztahů, nepřiměřeném chování, nerespektování autority, nerespektování společenského chování). Doporučuje se individuální práce v kombinaci se skupinovou prací s třídním kolektivem – nácvik sociálního chování, který realizuje pedagog, školské poradenské zařízení, asistent pedagoga. Asistent pedagoga pomáhá aplikovat naučené dovednosti v praxi, a tím zmírňovat nepřiměřené projevy chování.

STUPEŇ 4

Aplikuje se, pokud se vyskytnou závažné problémy v oblasti sociálního chování, sociálních dovedností, společenského chování (problém v nepřiměřeném chování, nerespektování autority, nerespektování společenského chování, nepřizpůsobivost, pokřivené hodnoty a vztahy, nechápání sociálních norem, chování druhých). Jsou doporučovány individuální nebo skupinově vedené nácviky sociálních a komunikačních dovedností s třídním kolektivem, které realizuje pedagog a školské poradenské zařízení, asistent pedagoga, psycholog, speciální pedagog. Asistent pedagoga pomáhá aplikovat naučené dovednosti v praxi, a tím zmírňovat nepřiměřené projevy chování.

STUPEŇ 5

Aplikuje se, pokud se vyskytnou velmi závažné problémy v oblasti sociálního chování, sociálních a komunikačních dovedností, společenského chování (problém v nepřiměřeném chování, nerespektování autority, nerespektování společenského chování, agresivita, porušení práv a norem, nerozumění sociálnímu chování druhých), které narušují účast v běžném vzdělávání, integritu jedinců. Jsou doporučovány individuální nebo skupinově vedené nácviky sociálních a komunikačních dovedností s třídním kolektivem, které realizuje pedagog a školské poradenské zařízení, asistent pedagoga, psycholog, speciální pedagog. Asistent pedagoga pomáhá aplikovat naučené dovednosti v praxi, a tím zmírňovat nepřiměřené projevy chování.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-415-X.

3.8 ZVLÁDÁNÍ NÁROČNÉHO CHOVÁNÍ

Martina Králová

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák se chová vůči spolužákům, pedagogům i rodičům takovým způsobem, že to lze považovat za společensky nevhodné.
- U žáka se projevují tzv. slepecké zlozvyky – kývání tělem, mnutí očí atd.
- Žák se chová zvláště, pro okolí nečitelně – dupne, zahouká, tleskne atd.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Opatření má za úkol předejít nedorozumění mezi žákem s těžkým zrakovým postižením a intaktními spolužáky, případně i pedagogy nejčastěji vhodným způsobem komunikace. Žákovi je třeba vysvětlit, že některé věci se vykonávají pouze v soukromí. V praxi se setkáváme s nevhodným chováním spolužáků vůči integrovanému žákovi, protože neznají příčinu a důvod jiného chování žáka se ZP. Spolužáci sledují **neobvyklé chování** žáka (při seznamování získává informace o druhých lidech ostatními smysly – sahá na nové osoby, přičichne k nim). Setkáváme se ale také se společensky nevhodným chováním žáka na veřejnosti, neboť si neuvědomí, že ho okolí vidí. Např. převlékání (odhalování se), močení, masturbace. Dále spolužáci pozorují **stereotypní chování**, které žáka zaměstnává (kývání, mačkání očí, které může vyvolávat zrakové efekty, třepání rukama) – tzv. slepecké zlozvyky a **zvláštní chování** (pro okolí nečitelné), které ale nevidomému žákovi významně pomáhá při orientaci v daném prostředí. Pomocí ozvěny usuzuje např. na rozlehlost a zaplněnost místnosti, a proto dupne, tleskne, zahouká (echolokace). Žák může také různým způsobem projevoval nesouhlas s jinou činností (s jiným vybavením), než mají intaktní žáci. Např. místo grafomotorických cvičení cvičí žák jemnou motoriku tříděním přírodnin. Žák odmítá používat optické kompenzační pomůcky (brýle, okluzor, lupy) a sklopnou desku, protože se nechce odlišovat od spolužáků. Náročné pro pedagoga je také zvládnutí kratší doby soustředění žáka.

ČEMU POMÁHÁ

- Předejít nedorozumění plynoucímu z neznalosti specifických potřeb žáka.
- Vytváří podmínky k pozitivnímu přístupu pedagogů k žákovi, a tím dává předpoklad k začlenění žáka do kolektivu třídy.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Důležitá je komunikace všech osob podílejících se na procesu integrace. Před nástupem žáka do MŠ, ZŠ či SŠ je vhodné zorganizovat integrační schůzku, které se zúčastní třídní učitel, speciální pedagog či výchovný poradce, asistent pedagoga (je-li přítomen), zákonný zástupce a speciální pedagog SPC.

Také je vhodné informovat o dopadech zrakového postižení ostatní spolužáky, účastníky volnočasových aktivit, kteří se budou se žákem setkávat.

V rámci preventivní práce se třídou a personálem školy je vhodné uspořádání besedy se speciálním pedagogem, který žákům a dalším vysvětlí, proč dochází na pravidelné návštěvy, představí základní kompenzační pomůcky, seznámí je se specifiky zrakového postižení apod. Důležitou součástí je vysvětlení, jak se žákem komunikovat, jednat, jak mu nabídnout pomoc. V rámci besedy je vhodné zařadit sebezkušenostní akci s konkrétním zážitkem, tedy simulovaným zrakovým postižením.

V akutní fázi často není prostor na podrobné vyšetřování a vysvětlování. Podstatné je snažit se pochopit důvod, proč k problému došlo. Doporučujeme vytvořit krizový scénář, který oceníme zejména při řešení konfliktu, abychom se co nejvíce vyhnuli hrozícímu pocitu nespravedlivého řešení.

Rozbor celé situace v klidu, s odstupem má velký význam. Můžeme odhalit spouštěče průběhu celé situace, následně změnit jednání nebo se těmito situacím úplně vyhnout. Je vhodné o celé situaci se žákem promluvit (s ohledem na jeho věk), většinou volíme autoritu, se kterou má žák kladný vztah (např. třídní učitel). Zároveň také promluvíme s celým kolektivem spolužáků, aby neměli pocit, že žákovi s postižením vždy všechno projde.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Důležitá je komunikace všech zúčastněných (pedagogický sbor, žák, spolužáci, rodiče, speciální pedagog SPC, případně školní speciální pedagog či výchovný poradce).
- S ohledem na stupeň postižení a věk je třeba přibližovat žákovi pravidla společenského chování.

RIZIKA

- Nízká informovanost personálu školy o zrakovém postižení žáka a jeho dopadech na vzdělávání či nezáměr personálu.
- Nedostatek času k uspořádání besedy apod.
- Personál školy poradenskou intervenci vůbec nevyhledá.
- Chybějící kapacita ze strany poradenského zařízení (nedostatek časových i personálních možností zařízení).
- Nepochota kohokoli ze zúčastněných (žák, spolužáci, personál školy, zákonní zástupci) komunikovat a zapojit se do procesu předcházení náročnému chování žáka.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Příkladem dobré praxe je např. situace, kdy žákyně třetí třídy ZŠ odmítala používat při výuce své binokulární brýle, protože se jí nelíbily, styděla se za ně a bála se reakce spolužáků. Když byla nucena pedagogem si brýle nasadit a pracovat s nimi, setkávala se s poznámkami „vypadáš jako robocop“. Situace vyvrcholila agresivní reakcí žákyně, která jednoho dne brýle odhodila přes celou třídu. Paní učitelka se obrátila na speciálněpedagogické centrum s žádostí, zda by odborník mohl dětem vysvětlit, proč žákyně musí brýle nosit. Tyflop ed SPC uspořádal ve třídě besedu, při které dětem nejen předal stručné teoretické informace o zrakové vadě a nutnosti nošení brýlí, ale přinesl s sebou zároveň simulační brýle a podobné binokulární brýle, jako nosí jejich spolužačka. Žáci si vyzkoušeli, jak jejich spolužačka přibližně vidí/nevidí a jak jí binokulární brýle pomáhají. Třídní učitelka poté tuto zkušenost hodnotila velmi pozitivně, protože spolužáci začali být více pozorní, lépe si uvědomili, se kterými věcmi může mít žákyně problém, apod. Nyní ji v nošení brýlí podporují se slovy, že jí závidí, „protože vidí i mravence na tabuli“.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

Náročné chování vyplývající ze zrakové vady v tomto stupni podpory většinou nenastává.

STUPEŇ 2

Třídní učitel či školní poradenský pracovník (speciální pedagog nebo výchovný poradce) za podpory pracovníka poradenského zařízení seznámí spolužáky se speciálními potřebami žáka a základními kompenzačními pomůckami (okluzor, lupy).

STUPEŇ 3

Třídní učitel či školní poradenský pracovník (speciální pedagog nebo výchovný poradce) za podpory pracovníka poradenského zařízení seznámí spolužáky se speciálními potřebami žáka a základními kompenzačními pomůckami (lupy, dalekohledové systémy). Žák je postupně seznamován se společenskými normami.

STUPEŇ 4

Spolupráce školy, rodiny a speciálněpedagogického centra, uspořádání besedy pro spolužáky a pedagogy. Seznámení se se zvláštním a neobvyklým chováním žáka formou her. Vedení k předcházení nežádoucího a společensky nevhodného chování žáka. Seznamování s pravidly společenského chování.

STUPEŇ 5

Spolupráce školy, rodiny a speciálněpedagogického centra, uspořádání besedy pro spolužáky a pedagogy. Vysvětlení příčin náročného chování.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. et al. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. KOCHOVÁ, K., VACHULOVÁ, M. *Integrace hezká (i těžká) práce*. Praha: Integrace, o. s., 2010. ISBN 978-80-254-7451-8.
3. VÁGNEROVÁ, M. *Oftalmopsychologie dětského věku*. Praha: Karolinum Praha, 1995. ISBN 80-7184-053-X.

3.9 METODICKÁ INTERVENCE SMĚREM K PEDAGOGŮM ZE STRANY ŠPZ A ŠPP

Martina Králová

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Ve třídě se vzdělává žák s oslabením zrakového vnímání.
- Ve třídě se vzdělává žák se zrakovým postižením.
- Ve třídě se vzdělává žák se zrakovým postižením v kombinaci s jiným postižením.
- Plánované přijetí žáka se speciálními vzdělávacími potřebami ke vzdělávání.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Pracovník ŠPZ nebo ŠPP podá přehled o celém průběhu integrace žáka. Vyjasní podmínky, které žák potřebuje ke vzdělávání. Zároveň poskytuje podporu vedení školy v procesu integrace (např. informace, jak požádat o asistenta pedagoga, výběr pomůcek apod.).

Třídnímu učiteli je poskytována podpora při tvorbě individuálního vzdělávacího plánu či plánu pedagogické podpory.

Podpora pedagoga při výuce žáka v oblastech:

- nalézání vhodného způsobu chování k žákovi – při vyučování, mimo vyučování, pozitivní motivace;
- doporučení speciálněpedagogických metod, postupů, výběr vhodných kompenzačních pomůcek, způsob práce s nimi;
- doporučení možných forem zapojení žáka do kolektivu ostatních spolužáků;
- vysvětlení závěrů a doporučení zpráv z vyšetření;
- zapůjčení literatury, pomůcek, odkaz na další odborná pracoviště;
- podpora při chápání odlišností v chování žáka vycházejících ze zrakové vady;
- metodické vedení v oblastech zrakové stimulace, předbraillovské přípravy, prostorové orientace, nácviku sebeobslužných dovedností.

Důležité je obrátit se na ŠPZ a ŠPP včas.

ČEMU POMÁHÁ

- Pozitivně ovlivňuje motivaci pedagoga integrovaného žáka.
- Umožňuje propracovanou přípravu před přijetím integrovaného žáka.
- Seznamuje s dopady zdravotního postižení na žáka.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Školské poradenské pracoviště

Zajišťuje poskytování podpůrných opatření u žáků ve stupni podpory 1. Tvoří podmínky pro vzdělávání a adaptaci žáka v průběhu vzdělávání, poskytuje podporu pedagogům, je v kontaktu se zákonnými zástupci a vedením školy. Intervence probíhá pouze se souhlasem zákonného zástupce.

Školské poradenské zařízení (SPC, PPP)

Zajišťuje podpůrná opatření u žáků ve stupních podpory 2–5, zahrnuje přípravu před nástupem integrovaného žáka do školy.

Příprava podkladů pro přijetí žáka do vzdělávacího procesu – doporučení pro integraci, doporučení pro vzdělávání dle IVP, spolupráce při tvorbě IVP, doporučení pro zajištění asistenta pedagoga, doporučení pro získání pomůcek pro žáka, podklady pro uzpůsobení různých typů zkoušek (přijímací zkoušky, maturitní zkoušky, závěrečné zkoušky).

Vysvětlení dopadu zdravotního postižení žáka na vzdělávání (např. při přechodu na druhý stupeň: stěhování do odborných učeben způsobí, že žák nebude mít k dispozici pomůcky v každé hodině – sklopná lavice, televizní lupa apod.). Poskytuje možnost, jak předejít komplikacím vznikajícím z neznalosti dopadu zdravotního postižení na žáka, upřesnění konkrétních vzdělávacích potřeb žáka, vhodné přizpůsobení s ohledem na reálné možnosti školy.

Metodická podpora ze strany ŠPZ probíhá osobně při návštěvě ŠPZ nebo při terénní návštěvě pracovníka ŠPZ přímo ve škole. Další možností jsou telefonické, e-mailové a korespondenční intervence. Spolupráce se ŠPZ je možná pouze se souhlasem zákonného zástupce.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Žádost zákonného zástupce o spolupráci se ŠPZ a souhlas k této spolupráci.
- Aktivní účast rodičů na spolupráci.
- Vytvoření důvěry mezi ŠPZ, školou a zákonnými zástupci.

RIZIKA

- Neochota pedagoga přijmout metodické vedení.
- Nedostatek financí k terénním výjezdům, což zamezí poskytnutí metodické podpory přímo ve škole.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Za příklad dobré praxe považujeme situaci, kdy se na ŠPZ obrátil speciální pedagog víceletého gymnázia s žádostí o metodickou pomoc před nástupem integrovaného žáka do primy. První telefonát proběhl v červnu, společná schůzka byla dohodnuta na přípravný týden, tedy těsně před nástupem do školy. Schůzky se zúčastnil tyfloped ŠPZ, školní speciální pedagog, výchovný poradce, pedagogové z budoucí primy. Všichni byli seznámeni se žákovou zrakovou vadou, se specifickými vzdělávacími potřebami, tyfloped poskytl doporučení k práci se žákem, k úpravě prostředí a zodpověděl dotazy pedagogů. Po schůzce proběhlo několik e-mailových komunikací se školním speciálním pedagogem ohledně sestavení IVP. Začátkem dalšího měsíce proběhla telefonická komunikace o tom, jak se žák na gymnáziu zadaptoval, jak probíhá výuka. Další konzultace proběhly telefonicky ohledně možnosti nákupu vhodných pomůcek apod. Na podzim proběhla návštěva speciálního pedagoga ve vyučování, následně další integrační schůzka. Tyfloped předal vyučujícím kontakt na gymnázium pro studenty se zrakovým postižením, včetně termínu dne otevřených dveří pro další inspiraci a možnou konzultaci vlastních zkušeností.

Vedení základní školy se obrátilo na ŠPZ se žádostí o metodickou podporu před uskutečněním zápisu do prvních tříd, kterého se zúčastní nevidomý chlapec.

Tyfloped uskutečnil terénní výjezd do školy, během společné schůzky s vedením školy a budoucím třídním učitelem projednali možnosti vzdělávání nevidomého žáka, možnosti financování asistenta pedagoga, spolupráce učitele a asistenta. Součástí společné schůzky bylo podrobné projednání částí zápisu, společné přizpůsobení jednotlivých činností tak, aby odpovídaly potřebám nevidomého žáka.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

Zajišťuje školní poradenské pracoviště.

STUPEŇ 2

Zajišťuje školské poradenské zařízení (PPP, SPC). Metodická podpora formou telefonickou, e-mailovou, korespondenční, osobní dle potřeb. Uplatnění ve všech stupních podpory se souhlasem zákonného zástupce.

STUPEŇ 3

Zajišťuje školské poradenské zařízení (PPP, SPC). Metodická podpora formou telefonickou, e-mailovou, korespondenční, osobní dle potřeb. Uplatnění ve všech stupních podpory se souhlasem zákonného zástupce.

STUPEŇ 4

Zajišťuje školské poradenské zařízení (PPP, SPC). Metodická podpora formou telefonickou, e-mailovou, korespondenční, osobní dle potřeb. Uplatnění ve všech stupních podpory se souhlasem zákonného zástupce.

STUPEŇ 5

Zajišťuje školské poradenské zařízení (PPP, SPC). Metodická podpora formou telefonickou, e-mailovou, korespondenční, osobní dle potřeb. Uplatnění ve všech stupních podpory se souhlasem zákonného zástupce.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. et al. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

3.10 VÝUKA PROSTŘEDNICTVÍM PODPORUJÍCÍ A ALTERNATIVNÍ KOMUNIKACE

Eva Matoušková

Oblast podpory: **INTERVENCE**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák není schopen číst a psát zrakem.
- Žákovo zrakové postižení je progresivní a do budoucnosti se očekává výuka v Braillovu písmu.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Braillovo písmo je speciální druh písma, systém psaní určený pro nevidomé a jedince se zbytky zraku. Využívá principu plastických bodů, které jedinec vnímá hmatem. Vzdělávání žáků s těžkým zrakovým postižením se uskutečňuje právě pomocí Braillova písma. Číst Braillovo písmo by se měl naučit pedagog i asistent pedagoga, který žáka se zrakovým postižením vzdělává. Dovednost číst a psát pomocí Braillova písma je základní dovedností žáka se zrakovým postižením, podobně jako žák intaktní umí číst a psát zrakem černotisk. I v dnešní době, kdy existují počítače s hlasovým výstupem, elektronické záznamníky, diktafony, kamerové lupy a zvukové knihy, patří čtení a psaní Braillovým písmem k základním dovednostem žáka se zrakovým postižením. Pokud je žák integrován v běžné škole a při vzdělávání využívá Braillovo písmo, tuto dovednost by si měl osvojit také pedagog. Pro psaní se využívá Pichtův psací stroj, nejčastěji obouruční.

ČEMU POMÁHÁ

- Zvládnout dovednost číst a psát Braillovým písmem jako kompenzační techniku.
- Zajistit přístup k informacím, gramotnost těžce zrakově postižených.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Nácvik Braillova písma zařazujeme, pokud má žák potřebnou míru podpory v 4. a 5. stupni. Metoda nácviku čtení a psaní má 4 fáze. Závisí na věku, kdy se žák učí číst a psát. Při nácviku později osleplých žáků většinou nezařazujeme předbraillovskou přípravu, nácvik probíhá jako u nácviku čtení a psaní černotisku, ale hmatem (dále viz stupně podpory).

Čtení a psaní má 4 etapy:

1. Předslabikářové období: probíhá výcvik drobného svalstva ruky, zjemňování hmatového vnímání, hmatových diferenciačních schopností, hmatových představ o znaku, znalosti šestibodu a jeho vnímání hmatem od větší velikosti k postupně se zmenšující.
2. Slabikářové období: výcvik čtení a psaní současně:
  - vnímání šestibodu v běžné velikosti (velikost znaku je cca 7,5 mm × 5 mm);
  - čtení a psaní jednotlivých znaků, písmen, slabik, slov, jednoduchých vět;
  - nácvik plynulého čtení větších souvisejících textů.
3. Poslabikářové období: zrychlování tempa, čtení a psaní matematických úkolů, diakritická znaménka.
4. Rozšiřování a prohlubování dovednosti čtení a psaní.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Správný nácvik techniky čtení a psaní.
- Rozvíjení hmatového vnímání.
- Také pedagog musí zvládat dovednost čtení a psaní Braillovým písmem.
- Samostatnost při obsluze Pichtova psacího stroje.

RIZIKA

- Malá motivace žáků a pedagogů k nácviku psaní a čtení Braillovým písmem.
- Upřednostňování výuky sluchem.
- Těžké kombinované postižení.
- Oslabené hmatové vnímání (následkem popálení, poleptání, cukrovky, omezená pohyblivost prstů, ochrnutí).
- Slabá koncentrace pozornosti.
- Snížené percepční a kognitivní schopnosti horní končetiny.
- Zvýšená unavitelnost.
- Pomalé nebo kolísavé osobní tempo.
- Slabá paměť, neschopnost zapamatovat si umístění bodů.
- Pedagog se odmítá naučit Braillovo písmo.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Dívce byl ve třech letech zjištěn nádor v hlavě. Dívka prodělala operaci. Po operaci se dívce zhoršil zrak do pásma těžké slabozrakosti. Dívka začala navštěvovat mateřskou školu a byla individuálně rozvíjena tak, aby v sedmi letech, po odkladu školní docházky, mohla zahájit povinnou školní docházku v místě bydliště. V šesti letech se nádor v hlavě objevil znovu. Dívka měla další operaci hlavy. Po probuzení z narkózy byl zjištěn další úbytek zrakových funkcí, tentokrát do pásma zbytků zraku. Při vzdělávání už nebylo možné zrak využívat.

Zbývalo šest měsíců do nástupu do základní školy. Začal intenzivní nácvik dovednosti číst a psát Braillovým písmem. Zpočátku speciální pomůcky zapůjčilo SPC, postupně rodina požádala o pomůcky vlastní (Pichtův psací stroj). Dívka byla houževnatá, perfektní byla spolupráce mezi pedagogy z mateřské školy, rodinou a SPC. Do září zvládla etapu před-braillovou i slabikářové období. Do první třídy nastoupila s dovedností číst a psát Braillovým písmem, zatím s mezerami mezi jednotlivými písmeny, číslicemi, mezi jednotlivými řádky byly širší mezery. Psaní bylo kvalitnější než čtení. Nácvik čtení a psaní mohl pokračovat při společném učení s ostatními spolužáky, ve druhém pololetí již plynule psala, pracovala s učebnicemi psanými v Braillově písmu, četla knihy v Braillově písmu. Rodině vyšla vstříc také základní škola. Škola zakoupila Pichtův psací stroj, zapůjčila učebnice v Braillově písmu, dívka se zaregistrovala v knihovně, během vyučování byl po celou dobu přítomen asistent pedagoga, který se také naučil číst a psát Braillovým písmem.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1, 2

Jako podpůrné opatření se neaplikuje. V mateřské škole jsou využívána cvičení zaměřená na výcvik hmatu, rozvíjení hmatového vnímání, zjemnění hmatu, k doplnění informací získaných zrakovým vnímáním a rozvíjení grafomotoriky.

STUPEŇ 3

MŠ – V tomto stupni podpory se využívá výcvik hmatu také jako doplněk k poškozenému vnímání zrakem. U žáků s progresivní vadou je nezbytné věnovat se intenzivnímu rozvoji hmatového vnímání.

ZŠ – Žáci využívají Braillovo písmo jako doplněk ke zrakové práci, u žáků s progresivní vadou je nutné zaměřit se na rozvíjení hmatu, znalost Braillova písma.

SŠ – Volba systému čtení a psaní podle možností žáka.

STUPEŇ 4, 5

MŠ – Předbraillská příprava (rozvíjení hmatu).

1. etapa – předslabikářové období (předbraillská příprava).

Nácviku dovednosti číst a psát předchází předbraillská příprava. V této etapě je nezbytné procvičovat:

- pravolevou orientaci v prostoru i na ploše;
- orientaci v prostoru a na ploše (mikroprostor, makroprostor), pojmy: pod, nad, vedle, mezi, před, za, nahoře, dole, první, poslední;
- pojmy: řádek, sloupek, orientace na řádku a v sloupci – udržet prsty na řádku, na sloupcu, zaplňování řádku, sloupku (využíváme mozaiky, vnitřky bonboniér, řádky a sloupky kreslené barvou na sklo, hádky tvořené z modelíny, ze suchých zipů, z magnetických pásek, z našitých mašlí, vyříznuté řádky a podobně);
- orientace na stránce, vyhledávání detailů na stránce, počítání řádků, sloupců na stránce, hledání daného řádku, sloupku (práce celou plochou dlaně);
- motoriku a pohyblivost prstů (procvičujeme modelováním, činnostmi s papírem, sypáním, přehrabováním se v přírodninách, luštěninách, těstovinách, šroubováním – viz Baslerová: *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*);
- koordinaci a spolupráci obou rukou (vkládání do lahvičky, do misek, zaplňování plochy a podobně);
- hmatové vnímání prstů (citlivost rozlišování povrchů – hrubý, hladký, jemný, studený, teplý a podobně);
- pohyblivost ruky, uvolnění kloubu ramenního, loketního, zápěstí;
- chápání a dodržování pokynů;
- samostatnost při plnění úkolů.

ZŠ, SŠ

2. etapa: slabikářové období.

Vlastní nácvik čtení Braillova písma (viz Baslerová: *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem se zrakovým postižením*):

- hmatová práce směřuje k poznávání šestibodu – seznámení se s šestibodem;
- pracuje se s pomůckami, jako je šestibodový obdélník, různé třídící misky ve tvaru šestibodu apod., figurkový šestibod, dřevěný kolíčkový šestibod, nýtkový šestibod, nýtková jednořádková a třířádková písanka;
- učit se rozlišovat pojmy 1. (první), 2., 3., 4., 5., 6. bod na šestibodovém obdélníku;
- učit se umístění bodů, jejich vzájemnou polohu;
- posloupnost čtení – nejprve rozlišovat a pojmenovat kombinaci bodů (např. 1., 2., 3.), po zvládnutí přidat název písmene, pojmenovat zaplněné body a název písmene (např. 1., 2., 3. = l), pak pojmenovat již jen písmeno;
- nácvik doplňovat jinými hmatovými činnostmi – přebírání, třídění, navlékání;
- učit se lineární směr zleva doprava, „čtení“ v řádku a orientace v řádku (první, poslední, uprostřed, vpravo, vlevo, vedle atd.), orientace ve sloupci (nahore, dole, pod, nad);
- procvičovat orientaci na jednořádkové a třířádkové písance (plný, prázdný šestibod);

- procvičovat pravolevou orientaci na ploše, vyvozené pojmy se fixují;
- postupně dosáhnout samostatného provádění úkolů;
- důsledně dbát na hmatání oběma rukama;
- čtení a psaní se v tomto období neodděluje.

Nácvik čtení:

Před vlastním zahájením učení se čtení je nutné umět pracovat s řádkem, ruce by měly spolupracovat, umět přejít na nový řádek (možnosti: obě ruce sledují řádek, na konci řádku levá ruka sjede šikmo vlevo na nový řádek, dojde na začátek druhého řádku, pravá ruka se k ní přidá a pokračují ve čtení nového řádku, nebo obě ruce, nebo alespoň jedna ruka sleduje řádek, na konci řádku se přidá levá, pravá přejde na nový konec řádku, levá se přidá a obě ruce jedou vlevo na začátek řádku, pokračují ve čtení nového řádku) – pro nácvik je vhodnější užívat hmatově výraznější pomůcky (vrstvení materiálu, vyříznutý materiál, různé vlastnosti materiálu (hrubý papír, jemný, textilie, to znamená využívání reliéfu spodního a horního), vždy se snažit o práci zleva doprava.

Posloupnost:

1. Udržení se na řádku, řady z písmen (bez významu).
2. Čtení izolovaného písmene.
3. Čtení slabik (bez významu).
4. Čtení 3 písmen: slova bez významu, s významem.
5. Čtení krátkých slov.
6. Čtení krátkých vět.
7. Čtení s porozuměním.

Při čtení kontrolovat: postavení ruky, pravidelnost, porozumění, přítlak prstů při čtení, dobrý stav rukou, neprolamovat prsty.

Obě ruce čtou současně, ukazováčky jsou vždy vedle sebe, pravá čte globálně, dočítá řádky, levá ruka čte detailně, počátky řádků.

Čtení řádku: pohyb prstů po řádku je klouzavý po linii řádku, dbáme na udržení se na řádku. písmene: pohyb je lehce klouzavý, od paty nahoru a zpět.

Posloupnost nácviku psaní písmen – pro seznámení s písmenem psát na řádkové písance:

- vyvození bodové kombinace písmen;
- určení prstokladu.

Po vyvození písmene psát na Pichtově psacím stroji (nevýhodou Pichtova psacího stroje je jeho hlučnost, vysoká hmotnost a síla potřebná pro úhoz):

- psaní písmene 2–3 řádky;
- psaní písmene 2–3 řádky s mezerou;
- psaní písmene ve slabikách 5 řádků;
- psaní písmene v krátkých slovech 5 řádků;

- psaní písmene v delších slovech 5 řádků;
- psaní písmene v 3–5 větách.

3. etapa: poslabikářové období.

Žák má osvojeny základy čtení a psaní. Tato etapa je zaměřena na zrychlování tempa čtení a psaní, čtení a psaní matematických zápisů, úkolů, zápis diakritických znamének a interpunkce.

Žák rozšiřuje a prohlubuje dovednost čtení a psaní, čtení knih v Braillově písmu.

ZŠ – Čtení a psaní Braillovým písmem, zrak se většinou ke čtení a psaní nepoužívá.

SŠ – Čtení a psaní Braillovým písmem, přizpůsobení podmínek maturitní zkoušky.

STUPEŇ 5

MŠ – Předbraillovská příprava (rozvíjení hmatu), vychází se z možností a schopností dítěte (viz stupeň číslo 4).

ZŠ – Čtení a psaní Braillovým písmem, nácvik přizpůsobený individuálním potřebám, schopnostem a možnostem žáka (je možné další percepční postižení), nácvik viz stupeň 4.

SŠ – Čtení a psaní Braillovým písmem, nácvik přizpůsobený individuálním potřebám, schopnostem a možnostem žáka (je možné další percepční postižení).

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3376-9.
3. GONZUROVÁ, W. *Příručka pro přepis textu do bodového písma*. Praha: Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, 1996.

4.4 OBLAST PODPORY Č. 4: POMŮCKY

4.1 DIDAKTICKÉ POMŮCKY

Lada Márkusová

Oblast podpory: **POMŮCKY**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák s omezenými možnostmi získávání informací běžným způsobem.
- U žáka je oslabena představivost a jsou narušeny exekutivní funkce.
- Žák má obtíže v oblasti smyslového vnímání.
- Žák se ztíženě orientuje na ploše, v prostoru, na stránce.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Didaktické pomůcky jsou určité předměty, které žák používá ve výchovně-vzdělávacím procesu k dosažení daných pedagogických cílů. Důležité je vhodné zvolení konkrétní pomůcky vzhledem ke stupni zrakového postižení.

ČEMU POMÁHÁ

- Získávání vědomostí a dovedností.
- Zvyšování efektivity školní práce.
- Umožňování konkrétní názornosti.
- Rozvoji logického myšlení.
- Rozvoji paměti.
- Užívání různých způsobů komunikace.
- Rozvoji zrakového i sluchového vnímání.
- Rozvoji hrubé i jemné motoriky.
- Udržení pozornosti.
- Vzbuzování zájmu o získávání nových znalostí a zkušeností.
- Podněcování zvědavosti.
- Motivování k další práci.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Většinu pomůcek lze koupit v hračkářství nebo papírnictví, některé pomůcky, především pro rozvoj smyslů, je možné vyrobit. Firmy zabývající se distribucí didaktických pomůcek jsou: Aurednik, Baribal, Makra, Stiefel-Eurocart, Eurohračky, Lendid a mnoho dalších.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Vhodný výběr pomůcky vzhledem k druhu a stupni postižení.
- Vhodný výběr pomůcky vzhledem k cíli výchovně-vzdělávacího procesu.

RIZIKA

- Financování tzv. spotřebního materiálu.
- Pořizovací cena pomůcky a její následné využívání.
- Nedostatek finančních prostředků na obnovu didaktických pomůcek, popř. na jejich opravu.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Příkladem dobré praxe je i tento případ: Žák 1. třídy měl problémy při čtení. Při domácí přípravě čtení si sedal mamince na klín, bral učebnici do ruky a různě ji nakláněl. Stačilo žákovi koupit na úkoly čtecí stojánek na knihy a do školy pořídit lavici se sklopnou deskou. Při orientaci na stránce pomohla žákovi výrazná jednobarevná záložka, kterou si ukazoval řádek. V učebnici matematiky, kde jsou jednotlivá cvičení nahromaděna, byla stránka zvětšena a rozstříhána na jednotlivé úkoly, které učitelka předkládala žákovi jednotlivě.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

MŠ – používají stejné pomůcky jako ostatní děti – smyslová výchova.

ZŠ – stejné pomůcky jako ostatní žáci.

SŠ – stejné pomůcky jako ostatní žáci.

STUPEŇ 2

MŠ:

- používají stejné pomůcky jako ostatní děti – smyslová výchova;
- pexesa;
- domina;
- konstrukční stavebnice;
- mozaiky;
- omalovánky;
- barevné papíry se sytými barvami;
- provlékání, navlékání;
- grafomotorické listy na procvičování senzomotorické koordinace;
- hledání rozdílů;
- vyšívací obrázky – provlékání dřevěných tvarů;
- puzzle;
- půlené obrázky – skládání rozdělených obrázků na poloviny, čtvrtiny, osminy;
- deskové hry;
- Orffovy hudební nástroje;
- rytmické hudební nástroje.

ZŠ:

- učebnice;
- čtecí stojánek na učebnice;
- sešity;
- výrazná jednobarevná záložka – udržení řádku při čtení;
- mapy, atlasy;
- Orffovy hudební nástroje.

SŠ:

- používají stejné pomůcky jako ostatní žáci.

STUPEŇ 3

MŠ:

- rozdělené skládačky – půlené obrázky;
- stínové domino – reálný předmět a jeho stín;
- pracovní listy pro rozvoj grafomotoriky;
- stírací destičky a fixy se silnější stopou – rozvoj grafomotoriky;
- omalovánky se silnějšími konturami;
- barevné papíry s výraznými barvami;
- mozaiky – různé druhy, raději větší prvky s výraznějšími barvami;
- příběhové karty – skládání karet podle časového sledu činností;
- plastelína;

- prstové barvy;
- „hledej tvary“ – přiřazování ke kartičkám i podle barev;
- Lokon – třídílná sada pro rozvoj orientace, početních představ, pozic;
- Farma – provlékání zvířátek;
- Barvínek – napichování tvarů podle předlohy;
- protiklady – karty s výraznými obrázky;
- asociace – co k sobě patří;
- pojmenuj a přiřaď – přiřazování jednoho obrázku do skupiny (zobecňování);
- profese – přiřazování obrázků k různým povoláním;
- rozeznávání hudebních nástrojů – hledání karet s obrázkem podle zvuku;
- magnetické bludiště – posunování předmětu po dráze;
- puzzle: písmena a číslice.

ZŠ:

- výrazná jednobarevná záložka;
- fixy, zvýrazňovače;
- gelová pera;
- pastelky se silnou, výraznou stopou;
- voskovky;
- prstové barvy;
- plastelína.

SŠ:

- gelová pera;
- fixy.

STUPEŇ 4**MŠ:**

- vkládací krabice;
- kubusy různých tvarů – stavění komínů podle velikosti;
- provlékání, navlékání korálků;
- napichování barevných geometrických tvarů na stojánky;
- hmatové labyrinty;
- stírací destičky a fixy se silnou stopou;
- plastelína;
- prstové barvy;
- barevné reflexní papíry;
- výrazné barevné karty – hledání stejných barev;
- pytlíčky s předměty – hledání stejných předmětů hmatem;
- konstruktivní stavebnice;
- Farma – provlékání zvířátek (i podle předlohy);

- Poznáváme tvary – skládání dřevěných tvarů podle předlohy;
- přiřazování barev – kontura obrázků, přiřazují se barvy;
- puzzle: písmena a číslice.

ZŠ:

- modely geometrických těles;
- zlomkové počítadlo;
- magnetické tabulky s geometrickými tvary;
- prstové barvy;
- plastelína;
- fixy se širokou stopou.

SŠ:

- používají se speciální didaktické pomůcky.

STUPEŇ 5

MŠ:

- destičky (podložky) pro vkládání geometrických tvarů;
- pracovní desky s kolíčky;
- hmatové pytlíčky – látkové pytlíčky s předmětem;
- šroubovací stavebnice – hledají stejné tvary;
- zatloukáací stavebnice – dřevěné;
- napichování různých tvarů na stojánky;
- skleničky pro výcvik čichu pro rozeznávání vůní a pachů;
- zatemněná sklenice s různými předměty – hmatové vnímání;
- Orffovy hudební nástroje;
- pískací hračky s různými zvuky;
- Bingo – rozeznávání zvuků;
- plastelína;
- provlékání;
- navlékání korálek různých velikostí;
- drátěné labyrinty;
- konstrukční stavebnice;
- kubusy různých tvarů.

ZŠ:

- modely geometrických těles;
- zlomkové počítadlo;
- magnetické tabulky s geometrickými tvary;
- prstové barvy;
- plastelína.

SŠ:

- používají se speciální didaktické pomůcky.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

Příklady některých odkazů:

www.makra.cz,

www.baribal.cz,

www.aurednik.cz,

www.lendid.cz,

www.stiefel-eurocart.cz

a mnoho dalších.

4.2 SPECIÁLNÍ DIDAKTICKÉ POMŮCKY

Lada Márkusová

Oblast podpory: **POMŮCKY**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- U žáka se projevuje oslabení v oblasti kognitivních funkcí.
- Žák má problémy při práci s informacemi z okolního prostředí.
- Žák má problémy při sebeobsluze týkající se zvládnání každodenních činností.
- Žák má problémy při orientaci v prostoru a samostatném pohybu.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Speciální didaktické pomůcky jsou didaktické pomůcky upravené pro vzdělávání žáků na různých stupních vzdělávání tak, aby žáci mohli plnit výchovně-vzdělávací cíle daného vzdělávacího programu. Žáci se ZP mají specifické obtíže se získáváním podnětů ze svého okolí. Zrakové vnímání je buď nějakým způsobem zkresleno, nebo chybí úplně. Proto jsou speciální didaktické pomůcky uzpůsobeny stupni zrakového postižení nebo nabízejí jiný způsob získávání podnětů z okolí žáka s postižením, a to především formou hmatového a sluchového vnímání. Vhodně zvolené pomůcky pomáhají žákům vytvořit si konkrétnější představu předmětů a jejich vztahů.

ČEMU POMÁHÁ

- Při získávání vědomostí i dovedností, které by vzhledem ke svému zrakovému postižení při použití obecných didaktických pomůcek žák nezískal.
- Zvyšování efektivity školní práce.
- Umožňování konkrétní názornosti.
- Rozvoji logického myšlení.
- Rozvoji paměti.
- Užívání různých způsobů komunikace.
- Rozvoji zrakového i sluchového vnímání.
- Rozvoji hrubé i jemné motoriky.
- Udržení pozornosti.
- Vzbuzování zájmu o získávání nových znalostí a zkušeností.
- Podněcování zvědavosti.
- Motivování k další práci.
- Rozvíjení osobnostních vlastností – trpělivosti, překonávání překážek, samostatnosti atd.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Speciální pomůcky pro těžce ZP lze koupit v Tyflopomůckách Praha nebo Olomouc, některé pomůcky může po dobu školní docházky zapůjčit SPC.

Učebnice v Braillově písmu vydává Knihovna a tiskárna K. E. Macana v Praze, Ve Smečkách 15. Přepisy z černotisku do Braillova písma provádí Jiří Mayer, Suvorovova 4, Klatovy. Učebnice pro SŠ vydává také Středisko Teiresias Brno, Šumavská 15, popř. je mohou zapůjčit SPC pro ZP.

Černotiskové učebnice lze zvětšit na kopírce, nejjednodušší způsob je zvětšení z formátu A5 na A4 nebo z A4 na formát A3, tj. zvětšení na 141 %.

Elektronické verze učebnic je možné v některých případech získat v jednotlivých nakladatelstvích. Speciální sešity se širokými linkami se dají zakoupit ve společnosti STRETAS Liberec, Chrastavská 23.

Při psaní bodového písma na Pichtově stroji se používá braillový papír, který se liší od kancelářského papíru – je tvrdší, ale není to výkres, má jiné rozměry. Lze jej zakoupit v Tyflopomůckách. Některé pomůcky, hlavně pro rozvoj smyslu v MŠ, se dají jednoduše vyrobit nebo je možné upravit běžné předměty. Při vytváření pracovních listů se používá bezpatkové písmo Arial.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Vhodný výběr pomůcky vzhledem k druhu a stupni postižení.
- Umět s pomůckou správně pracovat.

RIZIKA

- Rozhodování, zda má škola speciální pomůcku zakoupit.
- Pořizovací cena pomůcky a její další využití.
- Někdy se nepodaří získat úplně stejné učebnice (vydání) v Braillově písmu, jako mají ostatní žáci.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Žák 1. třídy měl problémy při psaní. Sešity měly tenké, světlé linky, žák do nich psal tenkou obyčejnou tužkou – na dané úkoly špatně viděl a musel vynaložit hodně energie na splnění úkolu. Stačilo zakoupit speciální sešity se silnějšími linkami, psát do nich perem se silnější, výraznější stopou. Jeho práce se výrazně zlepšila, ustoupily i fyzické problémy (bolesti hlavy).

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

V tomto stupni se speciální didaktické pomůcky nepoužívají. Je-li potřeba, je možné zvětšit předlohu, vybírat názorné pomůcky k použití v lavici, využívat fólie (kapsy na spisy) – matné, bezbarvé i barevné pro snížení kontrastu pro vkládání obrázků, textů, úkolů. Doplňujeme a dokreslujeme pak smazatelným fixem na fólii (vícenásobné použití předloh). Je možné žákům vytvářet přehledy učiva k individuálnímu použití.

K výrobě těchto pomůcek potřebujeme dostatek spotřebního materiálu: tonery do tiskárny, tonery do kopírky, papíry A4, A3, bílé i barevné (ve světlých odstínech), barevné výkresy (čtvrtky), tj. barevný tužší papír na kreslení, laminátor a laminovací fólie.

STUPEŇ 2

MŠ:

- výraznější obrázky se širší stopou – tj; výraznou, silnější konturou, formát A4;
- zvětšené obrázky (pro způsob zvětšování viz výše), předlohy na propichování;
- hry a hračky pro rozvoj smyslů a vizuomotorickou koordinaci.

ZŠ:

- učebnice se zvětšeným písmem (pro způsob zvětšování viz výše);
- jednodušší obrázky se silnější konturou, bez zbytečných detailů;
- mapy pro slabozraké;
- pomůcky pro psaní – speciální sešity pro psaní velkým písmem;
- pomůcky pro TV – ozvučené míče, molitanové lehké míče, drobné náčiní pro TV.

SŠ:

- učebnice (texty) se zvětšeným písmem.

STUPEŇ 4

MŠ:

- ozvučené balóny, bzučák, ozvučená guma (např; pomocí rolniček);
- skleničky pro výcvik čichu – skleničky jsou naplněny různými druhy koření, bylin, mýdla apod.;
- dotekové disky – rozvoj hmatu nohou (nášlapné kruhy s různými povrchy);

- hmatový chodník (stezka);
- hmatové domino – jiný povrch;
- hmatové domino – čísla jsou zaznamenána pomocí nýtků nebo dírek;
- hmatové domino – geometrické tvary;
- sluchové pexeso – kostky s různými zvuky;
- skládací kostky pro nevidomé – dřevěné kostky s hmatovými obrázky;
- geometrické tvary s různými povrchy;
- geometrické tvary na rozlišování velikostí;
- reliéfní obrázky reálných předmětů na kartičkách;
- figurkové dřevěné tvary na podložce – orientace v řadě;
- figurkový šestibod;
- loto povrchy – destička v podobě šestibodu, vkládají se kolečka s různými povrchy;
- reliéfní knihy – příběh, pohádka s hmatovými obrázky a úkoly;
- kniha (karty) různých materiálů – pro rozvoj hmatu;
- manipulace – nácvik různého zapínání;
- třídící krabice – různé materiály;
- deskové hry pro nevidomé (Boj na mostě, Člověče, nezlob se atd.);
- ozvučené míče;
- dřevěný šestibod;
- učební sešity pro ZP – 9 sešitů pro rozvoj jemné motoriky;
- bzučák;
- ozvučená guma;
- konturovací pasta – zvýraznění značky, linie pro hmatové vnímání.

ZŠ:

- bzučák;
- ozvučené míče, ozvučená guma (s rolničkami);
- tandemové kolo, tříkolka;
- prostorové modely pro zeměpis (mapy, glóbus);
- prostorové modely pro chemii (molekulová stavba prvků, sloučenin);
- rozkládací modely geometrických těles (krychle, kvádr, kužel, jehlan, válec);
- kolíčkový šestibod;
- kolíčková písanka jednořádková;
- kolíčková písanka třířádková;
- fólie pro nácvik čtení – kombinace bodů;
- figurkové dřevěné tvary na řádkové podložce;
- učebnice pro nevidomé v Braillově písmu;
- dymopásky – pro popis různých předmětů v Brail; písmu;
- konturovací pasta – obtahování obrysů obrázků, map apod.;
- kolíčková kreslenka;
- braillovský papír;
- fóliová kreslenka + fólie;

- plastelínová kreslenka – obrázek se ryje rydlem do plastelíny;
- třídící krabice;
- počítadlo pro nevidomé (10, 20, 100);
- číselná osa pro nevidomé;
- rýsovací souprava pro nevidomé;
- rýsovací potřeby pro nevidomé (pravítko, trojúhelník, úhloměr);
- metry pro nevidomé;
- zlomková krabice;
- reliéfní obrázky;
- reliéfní mapy, atlasy;
- bzučák;
- model hodin pro nevidomé.

SŠ:

- učebnice ve zvětšeném písmu;
- elektronické verze učebnic;
- rýsovací souprava pro nevidomé;
- rýsovací potřeby pro nevidomé;
- reliéfní obrázky;
- reliéfní mapy pro nevidomé a slabozraké, atlasy.

STUPEŇ 5**MŠ:**

Můžeme využít tytéž pomůcky jako ve stupni 4, případně doplnit podle druhu souběžného postižení dítěte.

ZŠ:

Tytéž pomůcky jako ve stupni 4, případně využití pomůcek dle souběžného postižení žáka.

SŠ:

Tytéž pomůcky jako ve stupni 4, případně využití pomůcek dle souběžného postižení žáka.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. RŮŽIČKOVÁ, V., BUČKOVÁ, I. Metodika předbraillovské přípravy u dětí s TZP. In: BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se ZP*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.

4.3 REEDUKAČNÍ A KOMPENZAČNÍ POMŮCKY

Jana Trčková

Oblast podpory: **POMŮCKY**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- U žáka se projevuje oslabení v oblasti kognitivních funkcí.
- Žák má omezen přístup k informacím prostřednictvím zraku.
- Žák má problémy v samostatnosti a nezávislosti (ve zvládnutí každodenních činností nezbytných pro zajištění základních potřeb).
- Žák má problémy s orientací a samostatným pohybem v prostoru.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Kompenzační pomůcka pro osoby se zrakovým postižením je nástroj, přístroj nebo zařízení speciálně vyrobené nebo speciálně upravené tak, aby svými vlastnostmi a možnostmi použití alespoň částečně kompenzovalo nedostatečnost způsobenou těžkým zrakovým postižením. Kompenzační a reedukační pomůcky jsou pro osoby se zrakovým postižením nepostradatelné v běžném životě, ale také v procesu integrace. Pomůcky pro osoby se zrakovým postižením lze členit na pomůcky optické, optoelektronické, pomůcky na bázi PC a ostatní pomůcky (pomůcky poskytující hmatový, hlasový, zvukový či akustický vjem).

ČEMU POMÁHÁ

- Usnadňuje vzdělávání, využívá se při získávání vědomostí a dovedností.
- Pomáhá odstraňovat informační bariéru.
- Může žákovi se zrakovým postižením nahradit porušenou funkci.
- Může v určitých činnostech minimalizovat nedostatky způsobené zrakovým postižením.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Důležitým krokem je správná volba konkrétní kompenzační pomůcky. Při volbě je potřeba zohlednit nejen druh zrakové vady, ale taky dovednosti žáka, jeho věk, potřeby, znalosti, způsob využití pomůcky apod. Před konečným rozhodnutím o pořízení konkrétní kompenzační pomůcky je nezbytné si pomůcku vyzkoušet. Je nutné se seznámit s užitím pomůcky, pochopit, k čemu slouží, aby žák až po pořízení nezjistil, že ji vlastně

nepotřebuje. Následně je pak nutné naučit se pomůcku správně používat a umět využívat všechny funkce, které pomůcka umožňuje a nabízí.

Učitel i případný asistent pedagoga musí být se všemi kompenzačními a reedukačními pomůckami, které žák používá, seznámen a úkolem SPC je i zajištění zaškolení pedagogů v obsluze těchto pomůcek. Zaškolení probíhá různými způsoby, které se odvíjejí od typu pomůcky:

- Odborné semináře a kurzy pořádané SPC pro zrakově postižené (kurz prostorové orientace a samostatného pohybu – nácvik používání bílé hole, kurz čtení a psaní bodového písma – obsluha Pichtova stroje, metodika výuky bodového písma).
- Individuální návštěvy v SPC pro zrakově postižené – konzultace se speciálními pedagogy v SPC, případně s pedagogy ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (prohlídka tříd, pomůcek pro osoby se zrakovým postižením, hospitace ve třídách, kde žáci pracují s kompenzačními pomůckami, individuální zaškolování v obsluze pomůcek v prostorách SPC – zejména optické, optoelektronické pomůcky a ostatní pomůcky).
- Výjezdy speciálních pedagogů SPC do škol a zaškolování v místě individuální integrace (např. výuka psaní všemi deseti na počítači – metodické vedení, poskytnutí výukového materiálu).
- Zajištění konzultací ve specializovaných střediscích, zejména Tyfloservis, Tyflobinetu, TyfloCentru – jedná se zejména o nácvik práce s kompenzačními pomůckami na bázi PC a optoelektronickými pomůckami.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Správný výběr kompenzační pomůcky.
- Proškolení žáka i pedagogů v používání a následném efektivním využívání kompenzační pomůcky.
- Metodická pomoc a supervize speciálních pedagogů SPC.

RIZIKA

- Pořizovací cena pomůcky a její další využití.
- Nedostatek finančních prostředků k zakoupení kompenzační pomůcky.
- Hledání jiných možností získávání kompenzačních pomůcek prostřednictvím nej-různějších nadací pro pomoc zrakově postiženým, sponzorských peněz, za finanční spoluúčasti rodičů.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

MŠ a ZŠ – optické pomůcky: brýlové obruby, okluzor, software do tabletu nebo PC na speciální cvičení pro nápravy poruch binokulárního vidění.

SŠ – optické pomůcky: brýlové obruby.

STUPEŇ 2

MŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, okluzor;
- ostatní pomůcky – sklopná čtecí deska, lavice, lampička na přisvětlení pracovního místa.

ZŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, okluzor, příruční lupy;
- ostatní pomůcky – sklopná čtecí deska, lavice, lampička na přisvětlení pracovního místa, čtecí stojánek.

SŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, IT technika.

STUPEŇ 3

MŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, okluzor;
- optoelektronické pomůcky – kamerová zvětšovací lupa;
- pomůcky na bázi PC – ozvučené výukové programy;
- ostatní pomůcky – sklopná čtecí deska, lavice, lampička na přisvětlení pracovního místa, světelný panel, tříkolka.

ZŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, okluzor, lupy (sférické, asférické, ruční lupy s rukojetí, stojánkové lupy), dalekohledové systémy, hyperokuláry, filtry;
- optoelektronické pomůcky – kamerová zvětšovací lupa, digitální zvětšovací lupa, kapesní kamerová lupa, tablety, iPad, čtečky digitálních knih;
- pomůcky na bázi PC – digitální zvětšovací lupa, speciální programové vybavení pro osoby se zrakovým postižením, ozvučené výukové programy, zápisy do naukových předmětů, testy a cvičení na flash disku;

- ostatní pomůcky – sklopná čtecí deska, lavice, lampička na přisvětlení pracovního místa, světelný panel, Pichtův psací stroj, kalkulačtor s velkým displejem a hlasovým výstupem, tandemové kolo.

SŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, lupy (sférické, asférické, ruční lupy s rukojetí, stojánkové lupy), filtry;
- optoelektronické pomůcky – kamerová zvětšovací lupa, digitální zvětšovací lupa i s hlasovým výstupem, kapesní kamerová lupa, tablety, čtečky digitálních knih;
- pomůcky na bázi PC – digitální zvětšovací lupa i s hlasovým výstupem, speciální programové vybavení pro osoby se zrakovým postižením, zápisy do naukových předmětů, testy a cvičení na flash disku.

STUPEŇ 4

MŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, lupy, hyperokulátory, předsádkové lupy, dalekohledové systémy;
- optoelektronické pomůcky – kamerová zvětšovací lupa, kapesní kamerová lupa, tablety, iPad, čtečky digitálních knih;
- pomůcky na bázi PC – digitální zvětšovací lupa (i s hlasovým výstupem), speciální programové vybavení pro osoby se zrakovým postižením, ozvučené výukové programy pro předškolní výchovu;
- ostatní pomůcky – sklopná čtecí deska, lavice, lampička na přisvětlení pracovního místa, diktafon, světelný panel.

ZŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, okluzor, lupy (sférické, asférické, ruční lupy s rukojetí, stojánkové lupy), hyperokulátory, předsádkové lupy, dalekohledové systémy;
- optoelektronické pomůcky – kamerová zvětšovací lupa, kapesní kamerová lupa, tablety, iPad, čtečky digitálních knih;
- pomůcky na bázi PC – digitální zvětšovací lupa, digitální čtecí přístroj pro nevidomé s hlasovým výstupem, digitální zápisník pro osoby se zrakovým postižením s hlasovým výstupem nebo braillovým displejem, speciální programové vybavení pro osoby se zrakovým postižením, zápisy do naukových předmětů, testy a cvičení na flash disku;
- přídatné pomůcky – braillový displej pro nevidomé, tiskárna reliéfních znaků pro nevidomé;
- ostatní pomůcky – sklopná čtecí deska, lavice, lampička na přisvětlení pracovního místa, Pichtův psací stroj, kalkulačtor s hlasovým výstupem, diktafon, časoměrné pomůcky, indikátory a měřicí přístroje s hlasovým výstupem (hodinky, budík, indikátor hladiny, světla, barev, teploměry pro měření, nejrůznější váhy, bílá hůl, akustické systémy pro

snadnou orientaci – elektronická orientační pomůcka pro nevidomé a elektronická komunikační pomůcka pro nevidomé, dymokleště, hlasové popisovače pro nevidomé).

SŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, lupy (sférické, asférické, ruční lupy s rukojetí, stojánkové lupy), hyperokulátory, předsádkové lupy, dalekohledové systémy;
- optoelektronické pomůcky – kamerová zvětšovací lupa, kapesní kamerová lupa;
- pomůcky na bázi PC – digitální zvětšovací lupa, digitální zápisník pro osoby se zrakovým postižením s hlasovým výstupem nebo braillovým displejem, speciální programové vybavení pro zrakově postižené, zápisy do naukových předmětů, testy a cvičení na flash disku;
- přídatné pomůcky – braillový displej pro nevidomé, tiskárna reliéfních znaků pro nevidomé;
- ostatní pomůcky – Pichtův psací stroj, kalkulačtor s hlasovým výstupem, diktafon, časoměrné pomůcky, indikátory a měřicí přístroje s hlasovým výstupem (hodinky, budík, indikátor hladiny, světla, barev, teploměry pro měření, nejrůznější váhy, bílá hůl, akustické systémy pro snadnou orientaci – elektronická orientační pomůcka pro nevidomé a elektronická komunikační pomůcka pro nevidomé, dymokleště, hlasové popisovače pro nevidomé).

STUPEŇ 5

MŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, hyperokulátory, dalekohledové systémy;
- optoelektronické pomůcky – kamerová zvětšovací lupa;
- pomůcky na bázi PC – digitální zvětšovací lupa i s hlasovým výstupem, digitální čtecí přístroj pro nevidomé s hlasovým výstupem, speciální programové vybavení pro osoby se zrakovým postižením, ozvučené výukové programy pro předškolní výchovu;
- ostatní pomůcky – diktafon.

ZŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, hyperokulátory, dalekohledové systémy;
- optoelektronické pomůcky – kamerová zvětšovací lupa, tablety, čtečky digitálních knih;
- pomůcky na bázi PC – digitální zvětšovací lupa i s hlasovým výstupem, digitální čtecí přístroj pro nevidomé s hlasovým výstupem, digitální zápisník pro osoby se zrakovým postižením s hlasovým výstupem nebo braillovým displejem, speciální programové vybavení pro osoby se zrakovým postižením, zápisy do naukových předmětů, testy a cvičení na flash disku;
- přídatné pomůcky – braillový displej pro nevidomé, tiskárna reliéfních znaků pro nevidomé;
- ostatní pomůcky – Pichtův psací stroj, kalkulačtor s hlasovým výstupem, diktafon, časoměrné pomůcky, indikátory a měřicí přístroje s hlasovým výstupem (hodinky,

budík, indikátor hladiny, světla, barev, teploměry pro měření, nejrůznější váhy, bílá hůl, akustické systémy pro snadnou orientaci – elektronická orientační pomůcka pro nevidomé a elektronická komunikační pomůcka pro nevidomé, dymokleště, hlasové popisovače pro nevidomé a hluchoslepé).

SŠ:

- optické pomůcky – brýlové obruby, hyperokulátory, dalekohledové systémy;
- optoelektronické pomůcky – kamerová zvětšovací lupa, tablety, iPad, čtečky digitálních knih;
- pomůcky na bázi PC – digitální zvětšovací lupa i s hlasovým výstupem, digitální čtecí přístroj pro nevidomé s hlasovým výstupem, digitální zápisník pro osoby se zrakovým postižením s hlasovým výstupem nebo braillovým displejem, speciální programové vybavení pro osoby se zrakovým postižením, zápisy do naukových předmětů, testy a cvičení na flash disku;
- přídatné pomůcky – braillový displej pro nevidomé, tiskárna reliéfních znaků pro nevidomé;
- ostatní pomůcky – Pichtův psací stroj, kalkulátor s hlasovým výstupem, diktafon, časoměrné pomůcky, indikátory a měřicí přístroje s hlasovým výstupem (hodinky, budík, indikátor hladiny, světla, barev, teploměry pro měření, nejrůznější váhy, bílá hůl, akustické systémy pro snadnou orientaci – elektronická orientační pomůcka pro nevidomé a elektronická komunikační pomůcka pro nevidomé, dymokleště, hlasové popisovače pro nevidomé a hluchoslepé).

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. JESENSKÝ, J. a kol. *Prolegomena systému tyflorehabilitace a metodiky tyflorehabilitačních výcviků*. Praha: UJAK, 2007. ISBN 978-80-86723-49-5.
2. MATYSKOVÁ, K. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009. ISBN 978-80-86932-24-8.
3. MORAVCOVÁ, D., MATOUŠKOVÁ, E. 2011. *Rozvoj dovedností zrakového vnímání se speciálními optickými pomůckami a kamerovou televizní lupou*. Praha: Asociace zrakových terapeutů. ISBN 978-80-254-9877-4.
4. MORAVCOVÁ, D. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-476-4.
5. <http://www.tyflopomucky.cz>.
6. <http://www.mpsv.cz>.

4.5 OBLAST PODPORY Č. 5: ÚPRAVY OBSAHU VZDĚLÁVÁNÍ

5.1 RESPEKTOVÁNÍ SPECIFIK ŽÁKA

Jana Vašťáková

Oblast podpory: ÚPRAVA OBSAHU VZDĚLÁVÁNÍ

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák má narušenou přesnost orientace zrakem.
- U žáka můžeme očekávat obtížnější a zdouhavější utváření zrakových představ
- (u nevidomých nahrazováno představami na podkladě kompenzačních smyslů).
- Žák je zvýšeně unavitelný.
- Žák má sníženou práceschopnost.
- Žák trpí sníženou úrovní adaptability (přizpůsobivosti).

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Opatření reaguje na projevy zrakového postižení žáků v průběhu vzdělávání. Jedná se o specifické projevy způsobené omezeným přístupem k informacím, které se promítají do vzdělávání. Pedagog přistupuje k žákovi individuálně, naplňuje jeho speciální vzdělávací potřeby, které vyplývají ze specifických zvláštností žáka. Pedagog respektuje specifika, která žák nemůže obvykle sám ovlivnit. Opatření je realizováno snížením rozsahu učiva, změnou náplně některých vyučovacích hodin, využitím času mimo vyučování a zařazením výuky specifických dovedností žáka – nácvičku samostatného pohybu, prostorové orientace, obsluhy kompenzačních pomůcek, psaní všemi deseti. U většiny žáků se zrakovými funkcemi v pásmu slabozrakosti respektuje pedagog potíže s nácvičkou čtení a psaní.

ČEMU POMÁHÁ

- Vytváří podmínky k zapojení žáka do výuky a zároveň respektuje jeho možnosti.
- Vytváří podmínky k pochopení a toleranci individuálních zvláštností a specifika především u žáků s těžkým zrakovým postižením a přispívá také k rozvoji osobnosti žáka.
- Vytváří podmínky k respektování časově náročnější zrakové práce žáků se zrakovými funkcemi v pásmu slabozrakosti i k toleranci individuálního pracovního tempa při hmatovém poznávání a práci s kompenzačními pomůckami u nevidomých žáků.
- Vytváří podmínky ke zvyšování samostatnosti žáků ve výuce.

- vytváří podmínky k zařazení náprav binokulárního vidění, zejména u dětí předškolního věku.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Opatření je konkretizováno v jednotlivých stupních podpory.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Pedagog musí zajistit bezpečnost žáka se zrakovým postižením (potíže s prostorovou orientací a samostatným pohybem, odstranění bariér).
- Pedagog musí předcházet riziku vytvoření nadměrné závislosti žáka na přiděleném asistentovi pedagoga, předem promýšlet výklad probírané látky a maximálně žáka zapojovat do všech činností.
- Pedagog musí zajistit respektování specifik žáka a zvláštností i ze strany vrstevníků – kolektiv by měl být poučen, seznámen s typem zrakového postižení žáka.
- Pedagog musí umožnit žákovi práci s kompenzačními pomůckami.
- Pedagog musí být seznámen s typem zrakového postižení žáka, musí vědět, jak ovlivňuje školní práci.
- Pedagog by měl podporovat spolurozhodovací procesy u žáků vyšších tříd ZŠ a SŠ.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Učitel má ve třídě žáka s těžkým zrakovým postižením. Žák má potíže s orientací v prostoru i s přesuny v rámci budovy školy. V hodinách tělesné výchovy je žák plně zapojen do společných rozcviček. Míčových her se žák neúčastní, společně s asistentem pedagoga dle doporučení a pod vedením, supervizí pracovníka SPC probíhá výuka prostorové orientace v prostorách budovy školy se zaměřením na samostatné a bezpečné přesuny v rámci budovy školy. Pro usnadnění orientace může učitel např. používat haptické mapy, plánky budovy školy vytvořené asistentem pedagoga či pracovníkem SPC.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

Při dobré znalosti žákových schopností, dovedností a zrakových funkcí aplikuje pedagog úpravy režimu výuky aktuálně podle vlastního uvážení a potřeb žáka. Pedagog stále sleduje projevy žáků během vyučování i mimo něj a zjišťuje, zda některé projevy nemohou být způsobeny dosud neobjevenou zrakovou vadou (mnutí očí, stáčení hlavy ke straně, dívání se do země, výrazné přibližování očí k textu, přivírání očí při pohledu do dálky, tzv. „zaostřování“ atd.). Zařazuje do výuky tělovýchovné chvílky, sleduje dodržování pravidel zrakové hygieny u všech žáků a mění režim výuky dle potřeby.

STUPEŇ 2

V MŠ je třeba u dětí s poruchou binokulárního vidění zařazovat nápravné cviky dopoledne v průběhu řízené činnosti. Podle těchto potřeb je třeba upravit režim výuky. Část řízené činnosti věnujeme plnění speciálních úkolů.

V ZŠ aplikuje učitel podpůrné opatření podle vlastního uvážení a aktuálních potřeb žáka. Řídí se především podmínkami ke zrakové práci (světlo, orientace v textu, orientace v prostoru, možnost detailní práce do blízka – rýsování, čtení map a využívání kompenzačních pomůcek). Raději než názornost pomocí obrázků zařadí vycházku a seznámení s přírodninami v přirozeném prostředí.

V SŠ nejčastěji aplikujeme delší limity na zrakovou práci snížením objemu zadaného úkolu.

STUPEŇ 3

V MŠ pedagog dodržuje zásady zrakové hygieny, zajistí dostatečné osvětlení, používá předměty kontrastních barev, dbá na čistotu brýlí. Pedagog toleruje kompenzační postavení hlavy i očí, většina žáků s aktuálními zrakovými funkcemi v pásmu těžké slabozrakosti často výrazně stáčí, naklání hlavu k jedné straně.

V ZŠ aplikuje pedagog podporu dle doporučení konkrétních podpůrných opatření, dodržuje zásady zrakové hygieny, toleruje kompenzační postavení hlavy (naklánění hlavy). Pedagog toleruje přibližování se k pracovní ploše při zrakové práci na potřebnou pracovní vzdálenost. K zajištění správného posazení během práce do blízka zajistí vhodné kompenzační pomůcky – pracovní sklopnou desku. Pedagog toleruje proměnlivé používání zraku, nesoustředěnost při zrakové práci u žáků s kortikální slepotou. Upravuje vhodně materiály zvětšováním, zvýrazňováním, zvětšením řádkování, odsazením.

Na SŠ pedagog vede žáky k samostatnosti v obsluze kompenzačních pomůcek, dodržuje zásady zrakové hygieny, toleruje kompenzační postavení hlavy (naklánění hlavy). Pedagog toleruje přibližování se k pracovní ploše při zrakové práci na potřebnou pracovní vzdálenost.

Je nutné upravit režim výuky tak, aby nedocházelo k přílišnému omezování zrakové práce ve prospěch sluchové!

STUPEŇ 4

V MŠ pedagog kontroluje a zajišťuje zejména správné držení těla žáků. Pedagog zabraňuje často neuvědomělé autostimulaci, pohybovým automatismům a návykům, tlačení i mačkání očí, kývavým pohybům těla, točení se, hopsání, třepání rukama, houpání. V rámci řízených činností pedagog cíleně u žáků rozvíjí kompenzační smysly, zejména hmat, potřebný k přípravě na čtení i psaní Braillovým písmem. Pedagog toleruje experimentaci hry s hlasem, časté opakování slyšeného. echolokací nevidomí získávají informace o prostoru.

V ZŠ pedagog toleruje obtíže popsané v MŠ, pokud přetrvávají. Pedagog postupuje individuálně při zadávání, řešení a kontrole úkolů, často střídá činnosti, při zjišťování úrovně znalostí se snaží o variabilitu metod (snížení rozsahu procvičované látky v písemných opakováních, preference ústního zkoušení, dostatek času na vypracování, nahrazení diktátů formou doplňovacích cvičení apod.). Se zvětšující se hloubkou zrakového postižení se omezuje možnost nápodoby, komplikuje se možnost získat potřebné sociální zkušenosti a naučit se reagovat standardním způsobem.

V SŠ pedagog respektuje specifika popsaná výše v MŠ i ZŠ, pokud přetrvávají. Před vstupem do nového kolektivu zajistí pedagog intenzivní přípravu na začlenění do kolektivu zdravých vrstevníků, seznámení žáka s novým prostředím. Dále se pedagog zaměřuje zejména na minimalizaci závislosti na pomoci druhé osoby (asistenta pedagoga). Žák může využívat konzultační hodiny pedagogů, a doplňovat si tak nezvládnuté učivo. Žákovi je v tomto případě také možné nabídnout PO „Zácvikové pobyty“ v GOA (Gymnázium a obchodní akademie pro zrakově postižené).

STUPEŇ 5

V tomto stupni se jedná o žáky s kombinací zdravotního postižení. Zde je možné na přechodnou dobu upravovat organizaci výuky zcela podle potřeb a aktuálních schopností jedinců s postižením. Na doporučení SPC může ředitel školy rozhodnout o uvolnění žáka (studenta) z vyučování některého z předmětů, může dojít k úpravě vyučovací doby, žák může být vyučován doma a docházet do školy na konzultace a přezkoušení. Tyto speciální potřeby však nevyplývají pouze ze zrakové vady, ale i z jiných postižení nebo onemocnění. Často je třeba v tomto stupni podpory využít služeb asistenta pedagoga.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
3. HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

5.2 ÚPRAVA ROZSAHU A OBSAHU UČIVA

Kristina Balunová

Oblast podpory: ÚPRAVA OBSAHU VZDĚLÁVÁNÍ

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák není schopen pracovat ve stejném tempu jako zbytek třídy.
- Žák není schopen porozumět předkládanému učivu, nechápe výklad látky, abstraktní pojmy.
- Žák není schopen plnit úkoly zadané třídě.
- Žák nemá zajištěnu výuku speciálních dovedností.
- Žákovy kompenzační smysly nejsou rozvíjeny.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Žáci s těžkým zrakovým postižením vzdělávání formou individuální integrace v běžných školách plní školní vzdělávací program dané školy. K jejich specifickým potřebám však nejčastěji patří poskytování delšího času na vypracování úkolů, písemných prací, prohlédnutí názorných obrázků atd. Pro naplnění těchto specifických potřeb je většinou třeba upravit rozsah a obsah učiva.

U **rozsahu učiva** dochází většinou k jeho snižování tak, aby žák mohl pracovat společně se spolužáky, byl plně zapojen do výuky a učivu porozuměl. Pokud chce pedagog respektovat žákovo pracovní tempo, neměl by po něm vyžadovat stejný kvantitativní výkon jako po jeho spolužácích.

Obsah učiva by měl při vzdělávání žáků zůstat beze změn, avšak jsou potřeba časté modifikace podávané informace (viz níže). K omezení obsahu učiva dochází zejména v geometrii, v zeměpisu, v chemii apod.

Často je naopak nutné obsah učiva doplnit o výuku specifických dovedností – psaní všemi deseti, nácvik prostorové orientace, nácvik samostatného pohybu, zrakové stimulace, nácvik obsluhy kompenzačních pomůcek, nácvik samostatného podpisu atd.

ČEMU POMÁHÁ

- Respektuje specifické vzdělávací potřeby žáka.
- Poskytuje žákovi dostatek času na pochopení podstaty sdělovaného (např. Bez ohledu na počet vypočítaných příkladů) tak, aby byl schopen s informacemi dále pracovat.
- Doplnění obsahu učiva o nácvik specifických dovedností pomáhá žákovi k samostatnosti a ke zvýšení jeho sebedůvěry.
- Nácvik specifických dovedností pomáhá k celkovému rozvoji žáka a k jeho inkluzi do společnosti.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Úprava rozsahu učiva slouží k tomu, aby žák látku pochopil a byl schopen s danou informací dále pracovat a využívat ji v dalším vzdělávání. Podpůrné opatření vyžaduje vysokou míru individuálního přístupu. Klademe důraz na pochopení učiva – tj. kvalita převažuje nad kvantitou. Realizace obvykle spočívá např. v plnění menšího počtu příkladů, v psaní kratší písemné práce (většinou se udává poloviční rozsah písemného výstupu ve stejném čase, nebo stejný rozsah práce s poskytnutím dvojnásobku času). Žákovi je dán větší časový prostor k osvojení učiva ve smyslu rčení „Méně je někdy více.“

Snížení obsahu učiva uplatňujeme zejména v případech, které jsou nad rámec žákových možností – úprava obsahu učiva geometrie, orientace na podrobných mapách, laboratorní práce atd. Vycházíme z toho, co je pro žáka podstatné.

Zvýšení obsahu učiva spočívá zejména v zařazení výuky specifických dovedností do běžného vyučování (např. výuka prostorové orientace může probíhat v hodinách tělesné výchovy) nebo v zařazení hodin individuální péče nad rámec vyučování (výuka prostorové orientace může být zařazena jako samostatná vyučovací hodina – před vyučováním nebo po něm).

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Na naplnění specifických potřeb žáka.
- Na odhadnutí celkové schopnosti výkonu žáka – respektování jeho individuality.
- Na přípravu pedagoga – je potřeba, aby si vyučující předem promyslel, jaký rozsah práce a jaký obsah učiva bude po žákovi požadovat.
- Na přípravu vyučovacích hodin s ohledem na celou třídu (příp. práci asistenta pedagoga).
- Na erudovanost pedagoga – znalost metodiky výuky specifických dovedností (např. výuka prostorové orientace, Braillova písmo atd.).
- Na pochopení látky před množstvím příkladů, učiva. používání názorných pomůcek, používání kompenzačních pomůcek, vytváření modelů, slovní popis, vedení ruku v ruce, volba odlišných či jednodušších postupů práce, volba jiného způsobu zápisu stejného učiva, redukce rozsahu písemných prací, poskytnutí potřebného času na osvojení učiva, snížení rozsahu písemných prací, prostřídání písemného a ústního projevu žáka.

RIZIKA

- Zajištění objektivního hodnocení žáka – při snížení rozsahu je těžké hodnotit žáka za polovinu provedené práce. Naopak při ponechání rozsahu práce s poskytnutím delšího času na vypracování by měl pedagog tolerovat zvýšenou unavitelnost žáka.

- Časová – pokud je žákovi poskytnut potřebný čas na osvojení učiva či na vypracování práce, měly by k tomu být zajištěny i podmínky – klidné prostředí na práci a soustředění. Je nutné přizpůsobení průběhu výuky zbytku třídy.
- Přetížení žáka.

ILUSTRACNÍ PŘÍKLAD

Žákovi je pomocí IVP v posledních ročnících ZŠ upraven učební plán podle očekávané profesní orientace. Žák zaměřený na humanitní obory bude mít posílenou tuto oblast vzdělávání na úkor oblasti přírodovědné (konkrétně např. místo chemických praktik bude mít možnost navštěvovat dějiny umění), žák zaměřený na matematiku a její aplikaci bude mít posílenou tuto oblast na úkor jiné. Záleží na ŠVP školy.

Dochází i k dalším úpravám dle potřeb žáka:

- pedagog zodpovědně zváží množství práce, kterou po žákovi požaduje v daném čase. ohodnotí pouze odvedenou práci.
- pedagog vyžaduje po žákovi stejný rozsah práce a vytvoří mu podmínky k jejímu dokončení, včetně časové dotace (to však neznamená, že ji dá žákovi za domácí úkol navíc nebo žák píše poloviční rozsah písemných prací).
- žákovi jsou poskytnuty hodiny individuální péče nad rámec vyučování k vyrovnání učiva – s vyučujícím daného předmětu, k výuce učiva – např. nácvik podpisu nevidomého žáka.
- konkrétní případy snížení obsahu učiva: v zeměpise je požadována pouze základní orientace na mapě, v geometrii žák rýsuje základní nárysy.
- konkrétní případy úpravy obsahu učiva: do tělesné výchovy je navíc zařazena výuka prostorové orientace, do výtvarné výchovy je zařazen nácvik podpisu.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

MŠ

U dětí tupozrakých a šilhavých jsou do výuky v MŠ zařazena cvičení na rozvoj zrakových funkcí.

STUPEŇ 2

MŠ, ZŠ, SŠ

Při vzdělávání jedinců se zrakovým postižením v tomto stupni většinou není potřeba upravovat ani obsah, ani rozsah vzdělávání. Samozřejmě za podmínky zajištění specifických potřeb žáků. Rozsah se snižuje, pokud žáci nestačí tempu třídy, zvýšení obsahu se v případě potřeby aplikuje zařazením nácviku speciálních dovedností.

STUPEŇ 3

MŠ, ZŠ, SŠ

U žáků se zrakovým postižením se většinou jedná o snížení rozsahu textů, příkladů. Je jim poskytován dostatek času pro práci s kompenzačními pomůckami. Dochází k zařazování hodin individuální péče pro dokončení úkolů, probíhá individuální práce učitele se žákem. Je zařazena výuka specifických dovedností – práce na sklopné desce, zásady zrakové hygieny atd. Dochází i ke snížení obsahu učiva s ohledem na možnosti žáka (omezení složitých konstrukcí v geometrii, orientace v mapách v zeměpisu, v tělesné výchově omezení s ohledem na diagnózu).

STUPEŇ 4

MŠ, ZŠ, SŠ

Obsah učiva je doplňován o nácvik a výuku specifických dovedností – obsluha kompenzačních pomůcek, výuka prostorové orientace, sebeobsluhy, nácvik podpisu u nevidomých, zraková stimulace atd. Rozsah učiva se snižuje dle aktuálních možností žáka.

STUPEŇ 5

Totéž jako ve stupni 4, je nutné přihlížet i k přidruženému postižení či znevýhodnění, mít na zřeteli rychlou unavitelnost žáka, myslet na jeho specifické potřeby (odpočinek, polohování, možnost využití pomůcek apod.).

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.

5.3 ROZLOŽENÍ UČIVA Z DŮVODU TĚŽKÉHO DEFICITU

Jana Janková

Oblast podpory: ÚPRAVA OBSAHU VZDĚLÁVÁNÍ

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák je nedostatečně připraven na školní docházku, zejména v oblasti smyslového vnímání.
- Žák má nedostatečně rozvinuty kompenzační smysly (hmat, sluch).
- Žák má potíže s osvojováním nových pojmů, potíže v komunikaci.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Žák, který není dostatečně připraven a je nezralý pro zahájení školní docházky, dostává možnost odkladu školní docházky. Při předškolním vzdělávání v době odkladu intenzivně spolupracuje rodina či MŠ se školským poradenským zařízením (SPC). Dále je na ZŠ a SŠ možnost rozvolnění učiva pomocí práce podle IVP. Využívá se hlavně v nižších ročnících, kde žák pracuje oběma technikami čtení a psaní (černotisk, Brail). Na SŠ se využívá u žáků, kteří potřebují delší čas na zrakovou práci (vysoká unavitelnost) nebo pracují pouze pomocí kompenzačních smyslů, nemají zažitou práci s náročnými kompenzačními pomůckami – např. počítač.

ČEMU POMÁHÁ

- Poskytuje delší čas na osvojení kompenzačních dovedností.
- Poskytuje delší čas pro rozvoj komunikačních schopností.
- Poskytuje delší čas pro nácvik čtení a psaní oběma technikami.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Zjistíme-li nedostatečnou připravenost žáka při zápisu do školy nebo v prvních dnech školní docházky, navážeme spolupráci s SPC a vytvoříme IVP pro daného žáka. Při zápisu je možnost doporučení odkladu školní docházky a formulace důležitých činností, kterým se žák musí v následujícím období věnovat. Není-li již možné poskytnout ani dodatečný odklad, je nutné vytvořit IVP, aby postup vyhovoval žakovým schopnostem a dovednostem. V takovém případě žák často pracuje s podporou asistenta pedagoga, protože plní jiné úkoly než intaktní žáci. Učivo rozvolňujeme nejčastěji tak, aby žák byl na konci třetího ročníku schopen splnit očekávané výstupy RVP.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Důraz klademe na respektování doporučení SPC.

RIZIKA

- Opatření je využito u žáka se sníženými rozumovými schopnostmi a ani rozvolnění učiva nepomůže jeho včlenění do kolektivu vrstevníků.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Žákyně s těžkou zrakovou vadou nastoupila do 1. ročníku ZŠ. V MŠ byla zapsaná, ale velmi často chyběla pro nemoc. Spolupráce s SPC byla zahájena až ke konci prvního pololetí 1. ročníku ZŠ. Po úpravě podmínek ke zrakové práci začala žákyně podávat lepší výsledky. SPC doporučilo sestavit IVP tak, aby žákyně mohla „začít znovu“ s upravenými podmínkami. Do konce prvního ročníku nezvládla sice vše, ale v průběhu druhého ročníku učivo dohnala a pracovala dále bez podpory asistenta pedagoga v běžné třídě. Na přechodnou dobu, cca 1,5 roku, vykonávala funkci asistenta pedagoga vychovatelka školní družiny.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1, 2

U žáků je třeba rozvíjet dle doporučení SPC smyslové dovednosti, grafomotoriku. V MŠ je možné zařadit všechna cvičení do řízené činnosti. Využíváme zvětšené materiály, materiály dostatečně kontrastní pro zrakovou práci, intenzivně cvičíme hmat a sluch. Zařazujeme činnosti jako navlékání, třídění, propichování papíru, procvakávání kleštičkami, dokreslování obrázků, vymalovávání, rozlišování zvuků, určování směrů, odkud zvuk přichází, chůze za zvukem, chůze po čáře, hod na cíl apod. Cíleně se věnujeme nácviku sebeobsluhy.

Na SŠ se v tomto stupni podpory opatření neaplikuje.

STUPEŇ 3 – 5

Kromě výše uvedených dovedností provádíme předbraillskou přípravu, při které zjemňujeme a rozcvičujeme aktivní hmat. Dále provádíme přípravu na čtení a psaní Braillova písma. V oblasti zrakového vnímání provádíme cvičení k rozvoji zrakových funkcí (zraková

stimulace), případně u žáků s poruchami binokulárního vidění provádíme cvičení k obnově zrakových funkcí (reedukace zraku). Viz PO v oblasti intervence.

Na SŠ se cvičení soustředí na práci s kompenzačními pomůckami.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.

5.6 MODIFIKACE PODÁVANÉ INFORMACE

Kristina Balunová

Oblast podpory: ÚPRAVA OBSAHU VZDĚLÁVÁNÍ

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák nechápe učivo.
- Žák je zvýšeně unavitelný, přetížený.
- Žák je pasivní.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Modifikaci (obměnu, úpravu, přizpůsobení) podávané informace využíváme u žáků se zrakovým postižením pro pochopení podávané látky v průběhu vzdělávání.

ČEMU POMÁHÁ

- Respektuje specifické vzdělávací potřeby žáka.
- Napomáhá žákovi pochopit sdělované informace.
- Napomáhá žákovi pochopit podstatu probíraného učiva.
- Rozvíjí žákovy kompenzační smysly.
- Zajišťuje názornost učiva.
- Preferuje žákovo pochopení učiva – zabraňuje verbalismu.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Podstata modifikace učiva spočívá v úpravě a uzpůsobení výchozího sdělení do takové formy, která je pro žáka přijatelná a které žák rozumí a chápe ji. Toto opatření slouží k tomu, aby žák látku pochopil a byl schopen s danou informací dále pracovat a využívat ji v dalším vzdělávání. Podpůrné opatření vyžaduje vysokou míru individuálního přístupu. Je třeba ověřit, zda a jak žák látce rozumí, a poté přistoupit k její modifikaci nejvhodnější formou (např. používání názorných pomůcek, používání kompenzačních pomůcek, vytváření modelů, slovní popis, vedení ruku v ruce, volba odlišných či jednodušších postupů práce, volba jiného způsobu zápisu stejného učiva).

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Na žákovy specifické potřeby.
- Na odhadnutí celkové schopnosti výkonu žáka – respektování jeho individuality.

- Na pedagogovu přípravu na výuku.
- Na využití všech možných kompenzačních a názorných pomůcek.
- Na praktičnost.
- Na výklad probírané látky, množství abstraktních pojmů, které jsou pro žáky s těžkým zrakovým postižením těžko pochopitelné, představitelné a vysvětlitelné.

RIZIKA

- Neznalost žákových specifických potřeb.
- Unavitelnost žáka, nerespektování jeho pomalejšího pracovního tempa.
- Přetížení žáka.
- Nevhodná volba pomůcek a pracovních materiálů.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Nevidomý žák běžné základní školy má předem připravovány názorné pomůcky ke správnému utváření představ o probírané látce i konkrétních předmětech. Jedná se zejména o učivo matematiky, geometrie, výtvarné i pracovní výchovy, zeměpisu, tělesné výchovy, informační technologie. Žák má od vyučujících k dispozici speciální haptické pracovní listy i 3D modely. V geometrii se nevidomý žák učí např. sestrojít dvě rovnoběžky pomocí speciální rýsovací soupravy a jednoho posuvného pravítka, ostatní žáci klasickým způsobem pomocí dvou pravítek. V matematice krátí zlomky pomocí jiného zápisu. V informatice pracuje pomocí speciálních programů pro osoby se zrakovým postižením, učitelé respektují naučenou obsluhu počítače. V tělesné výchově nemusí „házet na koš“, ale hází do vyhrazeného ozvučeného místa atd. Těžce slabozraký žák při rýsování pod televizní lupou nemusí přenášet vzdálenosti pomocí kružítko, ale pomocí záložky, na kterou si fixou vzdálenost zaznamená.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

MŠ, ZŠ, SŠ

Aplikuje se u dětí a žáků s poruchami barvocitu, a to úpravou pomůcek, popisem barvy, volbou nákresů.

STUPEŇ 2

MŠ, ZŠ, SŠ

Při vzdělávání jedinců se zrakovým postižením a zrakovým znevýhodněním v tomto stupni většinou není aplikace potřeba, samozřejmě za podmínky zajištění specifických potřeb žáků.

STUPEŇ 3

MŠ, ZŠ, SŠ

U žáků slabozrakých se většinou jedná o úpravu textů (zvětšování, zvýrazňování detailů, zajištění optimálního kontrastu) a práci s kompenzačními pomůckami. Doporučuje se zvětšování textů, pracovních listů a příprava textů ve větším typu písma na PC. Vhodné je zvýrazňování obrysů černou, tmavě modrou konturou na zvětšených ilustracích, mapách, zvýrazňování detailů, doplňkově také používání pomůcek podporujících i jiné smysly a zajišťujících ucelené vjemy: 3D názorné pomůcky, hmatové kontury, hlasový výstup. Vhodný je rovněž slovní komentář všech činností ve výuce, volba jednoduššího zápisu, jiného postupu práce, např. měření s přesností na centimetry při zvýraznění pravítka, nepřenášení vzdáleností pomocí kružítko při práci pod televizní lupou, ale pomocí záložky se zaznamenáním vzdálenosti. využívání zjednodušených map, lze využít zvýraznění kontury reliéfní konturpastou, barevné a hmatné orientační plánky.

STUPEŇ 4

MŠ, ZŠ, SŠ

Nutná je příprava vyučovacích hodin, příprava názorných pomůcek a metodické vedení asistenta pedagoga. Je třeba tolerovat žákovo pomalejší pracovní tempo nejen při prohlížení reliéfních plánek, map, obrázků, ale i při rýsování, tyflografickém znázorňování ve výtvarné i pracovní výchově.

Nutná je volba vhodného výkladu učiva, názornost, zajištění individuálního přístupu vycházejícího z úrovně žákových schopností využívat kompenzační smysly. Je třeba ověřit, zda žák učivo pochopil, zda u ně nedochází k verbalismu. Příklady: zjednodušení, zvětšení, zvýraznění, převedení do 2D, 3D, hlasový výstup, názornost apod. Žák např. nerýsuje geometrický útvar, ale vybírá stejný z 2D tvarů, určuje chemické prvky či látky čichem, hází míč na ozvučený cíl, ne do basketbalového koše, místo kresby modelu žák podle něj modeluje.

STUPEŇ 5

Nutno přihlížet i k přidruženému postižení či znevýhodnění, mít na zřeteli rychlou unavitelnost žáka, myslet na jeho specifické potřeby (odpočinek, polohování, možnost využití pomůcek).

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. FINKOVÁ, D.. LUDÍKOVÁ, L.. RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
3. HAMADOVÁ, P.. KVĚTOŇOVÁ, L.. NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

4.6 OBLAST PODPORY Č. 6: HODNOCENÍ

6.1 INDIVIDUALIZACE HODNOCENÍ

Pavčina Baslerová

Oblast podpory: **HODNOCENÍ**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák nedokáže kvůli snížení úrovně zrakových funkcí (zraková ostrost, barvocit, zorné pole) plnit školní výstupy stejně jako ostatní žáci.
- Jeho hodnocení musí zohledňovat jeho možnosti vyplývající ze snížené schopnosti využívat při vzdělávání zrakové funkce.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Úprava hodnocení je potřebná v případech, kdy je nutné respektovat možnosti a schopnosti žáka vzhledem k jeho diagnóze a stupni zrakového postižení.

Jedná se zejména o úpravy v počátečním čtení a psaní, aritmetice, geometrii, zeměpisu, v praktických činnostech v rámci předmětů přírodovědného základu (chemie, fyzika, přírodověda, biologie) a ve výchovách. Konkrétní úpravy popsané v následujícím textu se týkají především úprav hodnocení na 1. stupni (respektive 2. stupni) ZŠ. Obecně lze říci, že naším zájmem je úpravy v hodnocení postupně eliminovat na nejnižší možnou míru, abychom připravili žáka v co nejvyšší míře pro konkurenceschopnost na trhu práce. Proto na střední škole omezujeme důsledně úpravy hodnocení na činnosti, které souvisejí s úrovní zrakových funkcí a které nejsou zásadní pro pozdější výkon povolání (např. čtení map v zeměpisu u žáka směřujícího ke studiu překladatelství). Následující text se rovněž nezabývá hodnocením v MŠ.

ČEMU POMÁHÁ

- Respektování možností žáka, který je limitován svou diagnózou a stupněm zrakového postižení.
- Snižování závislosti žáka na druhé osobě.
- Posilování schopnosti žáka ve vývoji přirozeného sebehodnocení.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Jednotlivé úpravy mají oporu v IVP žáka, který je prostřednictvím poradenského pracovníka popisuje. K jeho aplikaci je nezbytně nutné, aby všichni vyučující respektovali požadavky uvedené v IVP. Respektování individuálních zvláštností a speciálních vzdělávacích potřeb žáka se děje efektivněji tam, kde se ve výuce střídá méně vyučujících a kde je dobrá komunikace mezi učitelským sborem v oblasti sjednocení požadavků kladených na žáka. Přirozeně se zvyšujícím se počtem vyučujících se zvyšuje riziko rozdílných nároků. Nejméně problémů s rozdílností nároků na žáka (a s ní spojeným hodnocením) je na prvním stupni základní školy, kde ve třídě působí zpravidla jeden, nejvýše však tři pedagogové – elementaristé, kteří přikládají všem vyučovaným předmětům přibližně stejnou váhu. Problémy s rozdílným hodnocením (s rozdílnými nároky na žáka vedoucími ke stejné známce) vzrůstají dramatičtěji na druhém stupni ZŠ a zejména pak na střední škole. Zde jednotlivé předměty vyučují oboroví specialisté, často přesvědčení, že právě jejich předmět je pro budoucnost konkrétního žáka nejdůležitější, a někdy nejsou ochotni slevit ve svých nárocích na znalosti a dovednosti (i přes doporučení poradenských pracovníků). U osob se zrakovým postižením jde hlavně o dovednosti související se stupněm ztráty zrakových funkcí. U žáků se zrakovým postižením musíme spíše než u žáků intaktních („nepostižených“) přemýšlet o jejich budoucí profesní dráze a směřovat výstupy jednotlivých předmětů (jejich hodnocení) do oblastí budoucího možného profesního uplatnění.

K hodnocení vybíráme vhodné příklady. V okamžiku, kdy žák selhává, přemýšlíme, zda zadání úkolu bylo dobře zadáno. Vzhledem ke koordinaci oko–ruka ani PV, TV, HV, VV nejsou oddychové předměty, jsou velmi náročné z důvodu náročné zrakové kontroly, proto je nutné upravit hodnocení. Zlatým pravidlem hodnocení je, že žáka hodnotíme za to, co umí, a ne za to, co nezvládá.

Navržené úpravy v jednotlivých předmětech:

Počáteční psaní (žák má zpravidla problémy s orientací na stránce, je nutné používat sešity se zvýrazněnými širokými linkami, přesto má žák často problém s udržení linky a čitelností písma). Hodnotíme zejména správnost grafických tvarů písmen (ne krasopis!). U žáků se zrakovým postižením není vhodné používat k nácvičku písma metodu Comenia Script, protože právě vázanost jednotlivých grafémů v klasickém písmu pomáhá žákovi se zrakovým postižením udržet čitelnost písma. Písmo hodnotíme z hlediska čitelnosti, přijatelnosti grafického projevu, umístění v lince, správnosti grafémů a celkové úpravy a čistoty psaného projevu.

Počáteční čtení (opět hraje velkou roli orientace na stránce. Ke čtení používáme zvětšené texty a zvětšovací lupy – dle doporučení SPC). Hodnotíme plynulost čtení s respektováním pomalejšího tempa a úroveň porozumění textu.

Aritmetika (problémy jsou především se zápisy čísel při písemných početních operacích). Tam, kde nám jde o pochopení zadané úlohy žákem a samotný mechanický výpočet není cílem, dovolíme žákovi používat kalkulačtor se zvětšeným zobrazením čísel. Hodnotíme pochopení postupu početní operace, logické myšlení (při slovních úlohách), tolerujeme pomocné výpočty na kalkulačtoru. Respektujeme pomalejší pracovní tempo, zadáváme k hodnocení menší počet příkladů.

Geometrie (žák může mít problémy s orientací na stránce – např. zúžení zorného pole, zpravidla všichni žáci se ZP mají problémy s přesností rýsování a rozlišením slabé stopy tužky používané při rýsování a znaků na rýsovacích pomůckách). Tolerujeme nepřesnosti v rýsování. V hodnocení preferujeme pochopení učiva před přesností provedení. Pro rýsování poskytneme více času (snížíme počet úloh).

Zeměpis (největší problémy jsou se čtením map a orientací na mapě). Při práci s mapou hodnotíme zásadně pouze na základě ústního zkoušení, při němž můžeme pomocnými otázkami kontrolovat pochopení zadaných úloh. Žákovi nepředkládáme slepé mapy s více prvky (např. pohoří, řeky, města na jedné mapě), využíváme monotematické mapy. Hodnotíme práci na reliéfních mapách (pro nevidomé) a mapách se zvýrazněnými konturami (pro slabozraké).

Výtvarná výchova – v hodnocení preferujeme motivaci k práci, schopnost uspořádat si pracovní plochu, spolupráci rukou a oka.

Tělesná výchova – hodnotíme pouze ty tělovýchovné činnosti, které žák smí vykonávat na základě stanovené diagnózy a doporučení ošetřujícího lékaře reprodukovatého pracovníky SPC. V hodnocení preferujeme vztah žáka k pohybovým aktivitám a jeho volní úsilí. Pokud hodnotíme výkon, nehodnotíme jej v poměru k ostatním spolužákům, ale k výkonu daného žáka za uplynulé hodnocené období. K podpoře inkluzivního vzdělávání je vhodné zařazovat do TV bezpečné kolektivní hry, ve kterých můžeme hodnotit nejen přínos žáka se zdravotním postižením pro samotnou hru, ale i zapojení jeho spolužáků.

Hudební výchova – zde není třeba žádných úlev (snad jen kromě hodnocení čtení notopisu), ale časté hudební aktivity žáků se zrakovým postižením mohou být motivací pro ostatní žáky a vhodnou příležitostí k vyzdvižení schopností a dovedností žáka se zrakovým postižením (tam, kde se cílevědomě věnuje hudebnímu vzdělání, což je u zrakově postižených velmi žádoucí).

Pracovní vyučování – hodnotíme pochopení úkolu, správnost pracovního postupu, schopnost udržet si pořádek na pracovišti. Tolerujeme nepřesnosti v provedení cílového výrobku (úkolu), poskytneme pro provedení úkolu více času.

Praktické a laboratorní práce v přírodovědných předmětech – dbáme zvýšené bezpečnosti při provádění laboratorních prací (často nutný dozor dospělé osoby), hodnotíme pochopení a správnost provedení pracovního postupu, tolerujeme nepřesnosti v provedení i ve výsledku práce. Poskytneme více času nebo omezíme počet úloh.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Na vzájemnou komunikaci všech zainteresovaných (hodnotících) pedagogů.
- Na stanovení jednotných priorit ve vzdělávání a zajištění jednotného přístupu k hodnocení.

RIZIKA

- Nejednotnost přístupu jednotlivých pedagogů.
- Úlevy pedagogů tam, kde nejsou nutné (nejsou doporučeny).
- Nebezpečí, které vyplývá z toho, že ve třídě nebyly vysvětleny důvody vedoucí k odlišnému hodnocení žáka.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Petr je žákem 7. ročníku základní školy a je motivován a směřován ke studiu na střední škole výpočetní techniky. V rámci přípravy a hodnocení IVP bylo doporučeno, aby bylo vyžadováno úplné naplnění očekávaných školních výstupů v informatice, pro posílení dovedností v AJ mu bude do rozvrhu vřazena jedna hodina individuální výuky AJ týdně namísto biologických praktik. Při hodnocení laboratorních prací bude hodnocen stupeň pochopení učiva, ne však praktická dovednost pokus provést.

CÍLOVÉ SKUPINY

ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Individualizace hodnocení je uplatňována na základě zhodnocení možností žáka vyplývajících ze stupně jeho zrakového postižení. Zejména v období počátečního vzdělávání by však hodnocení mělo zohledňovat osobnostní charakteristiku žáka, úroveň aspirace, možné psychické problémy související se zdravotním stavem, a to vše s cílem pozitivní motivace ke vzdělávání.

Z tohoto důvodu nelze uvést, která opatření k úpravě hodnocení náleží k jednotlivým stupňům podpory. Toto opatření aplikujeme po důkladném zvážení dopadů úprav hodnocení na cíl vzdělávání (v 1. stupni podpory) a na základě konkrétního doporučení poradenského pracovníka ŠPZ (ve 2.–5. stupni podpory).

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.

6.2 PODMÍNKY A METODY DLOUHODOBÉHO SLEDOVÁNÍ ŽÁKŮ

Zuzana Ličeníková

Oblast podpory: **HODNOCENÍ**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák není schopen (či je schopen jen v omezené míře) plnit školní výstupy stanovené ŠVP (řešíme tvorbou IVP).
- Žákova samostatnost je nízká.
- Žák má nevyrovnané výkony, jeho hodnocení v rámci krátkého časového období by bylo zkreslující.
- Žák nezná techniky sebehodnocení, sebehodnocení není přirozenou součástí výukové jednotky.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

K nejčastějším způsobům vyhodnocování dlouhodobého sledování žáka se zrakovým postižením patří:

- vyhodnocování vytvořených vzdělávacích plánů;
- vyhodnocování IVP;
- vyhodnocování úrovně sebeobsluhy a samostatnosti žáka;
- žákovské portfolio;
- sebehodnocení.

Vzdělávací plány nejsou určeny legislativou a učitel je vytváří tam, kde to považuje za účelné k podpoře vzdělávání žáka, k jehož vzdělávání nestačí zpracovaný ŠVP školy. Ani vyhodnocování těchto edukačních plánů není nijak závazné, je však nezbytné pro zjištění efektů v něm nastavených podpůrných opatření.

IVP – dle platné legislativy školské poradenské zařízení sleduje a dvakrát ročně vyhodnocuje dodržování postupů a opatření stanovených v IVP, a to za účasti všech, kteří se na jeho tvorbě a realizaci podílejí (vyučující učitelé, ředitel školy, výchovný poradce, zákonný zástupce, pracovník ŠPZ, případně další odborník). Důležité je, že podkladem pro hodnocení žáka jsou právě individuální výstupy žáka uvedené v IVP, které nějakým způsobem modifikují, či dokonce výrazně upravují školní výstupy uvedené v ŠVP.

Úroveň sebeobsluhy a samostatnosti žáka se zrakovým postižením v jeho pohybu a orientaci je důležitým předpokladem pro naplňování většiny školních cílů. Proto je hodnocení této oblasti věnována zvláštní pozornost zejména u dětí v MŠ a žáků mladšího školního věku, stejně jako u dětí a žáků s těžkým zrakovým postižením (zbytky zraku

a nevidomost). Rozhodující roli hraje též u žáků s těžkým kombinovaným postižením (zrakové + mentální). Sebeobsluhu hodnotíme ve čtyřech oblastech: hygiena, stolování, oblékání, péče o zdraví. Posuzujeme rovněž úroveň orientace žáka na pracovní ploše (lavici) a stránce (sešit, kniha), orientaci v prostorách třídy a celé školy. Nejen z důvodu hodnocení výsledků vzdělávání, ale zejména z hlediska bezpečnosti je třeba klást zvláštní důraz na hodnocení úrovně samostatného pohybu. Posuzujeme, zda je žák schopen bezpečně zvládnout cestu do školy (s doprovodem či bez doprovodu), zda je schopen samostatně se pohybovat v prostorách školy nebo jen třídy. To vše limituje nároky, které můžeme na žáka klást během jeho vzdělávání, proto pravidelnému hodnocení samostatnosti musíme věnovat náležitou pozornost. S touto oblastí úzce souvisí i hodnocení úrovně sociální zdatnosti žáka, případně vyhodnocování frekvence a projevů určitých zlovyků, které s projevy žáka s těžkým zrakovým postižením někdy souvisejí.

Hodnocení žákovského portfolia poskytuje možnost zachycení žákových pokroků prostřednictvím jeho prací a všech materiálů, které do portfolia zařadíme.

Sebehodnocení je neoddělitelnou složkou celého procesu hodnocení. Sebehodnocení umožní žákovi:

- pochopit aktuální stav úrovně jeho znalostí, dovedností, vědomostí a postojů;
- hledat příčiny a vyvozovat důsledky jednání;
- motivovat se k podání určitého výkonu a k danému jednání;
- upevňovat žádoucí projevy jednání;
- pracovat s chybou, přičemž chybu chápeme jako prostředek k učení;
- poznat své potenciální možnosti, uvědomit si své silné stránky i slabiny;
- přijímat odpovědnost za své učení;
- získat zpětnou vazbu od učitele, rodiče, spolužáků.

Při vzdělávání žáka se zrakovým postižením máme výjimečnou příležitost kultivovat mezilidské vztahy ve třídě, protože právě žák se zrakovým postižením je v integraci společensky i historicky nejlépe vnímán a jeho začlenění s sebou zpravidla nenese výrazně zvýšené nároky na vztahy ve vrstevnické skupině. Tohoto faktu je vhodné využít i v podpoře myšlenky inkluzivního vzdělávání v rámci práce s třídním kolektivem.

Č E M U P O M Á H Á

- Získat reálné a co nejvíce podrobné informace o žákovi (nejen o dosažených vzdělávacích cílech).
- Využít je jako východisko pro stanovení dalších výchovných a vzdělávacích plánů.
- Je příležitostí ke shromáždění dostateku podkladů, které nám umožní hodnotit vývoj žáka v delším časovém úseku, než je zpravidla jedno klasifikační období.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Hodnocení vzdělávacích plánů – realizuje učitel na základě parametrů, podle kterých si tento plán připraví.

Hodnocení IVP – formální náležitosti jsou stanoveny legislativou.

Samostatnost žáka – hodnocení úrovně samostatného pohybu při cestě do školy, po škole, ve třídě, hodnocení úrovně orientace v prostoru, na pracovní ploše a stránce i s ohledem na intenzitu osvětlení (denní světlo, umělé světlo, přítmí, tma).

Portfolio – pravidelné vyhodnocování dokumentů uložených v portfolio i využití portfolio pro hodnocení aktuálních pedagogických situací.

Sebehodnocení – vytvoření kritérií školy pro sebehodnocení žáka.

Pravidla pro sebehodnocení a využití portfolio by měla být zanesena do pravidel hodnocení a klasifikace žáků, které jsou součástí dokumentace každé školy, pravidla hodnocení úrovně samostatnosti vycházejí z konkrétně zpracovaného IVP.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Příprava systému hodnocení.
- Srozumitelnost.
- Porovnání výkonu žáka v čase (na srovnání s ostatními žáky ve třídě).

RIZIKA

- Formalismus hodnocení – nejčastěji je pozorován při vyhodnocování IVP. Smyslem vyhodnocení IVP je, že se všichni zainteresovaní sejdou na jednom místě a v jednom čase a provedou vyhodnocení posunu ve všech kritériích, které byly v IVP na dané časové období zadány. Velmi často se stává, že není možnost se takto sejít v důsledku různých příčin. Bylo by dobré vytvořit takové podmínky, aby se všichni zainteresovaní opravdu mohli sejít.
- Časová náročnost hodnocení – je sice neoddiskutovatelná, ale je třeba si uvědomit, že benefity plynoucí z poctivého hodnocení žákových pokroků převažují nad časově náročným úsilím k němu vedoucím. Důležitým pomocníkem v oblasti hodnocení je pak kvalitně zpracovaný dokument „Zásady hodnocení a klasifikace“ dané školy, který by měl obsahovat konkrétní parametry pro školou využívané hodnocení, včetně konkrétního popisu technik hodnocení na základě dlouhodobého sledování výsledků žáka.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Příkladem, jak realizovat vyhodnocení IVP, může být:

Jana je žákyní 3. ročníku gymnázia, příští rok se chystá k maturitní zkoušce. Protože je zletilá, vyhodnocení IVP se již neúčastní její rodiče. Výchovná poradkyně domluvila schůzku všech zúčastněných na středeční odpoledne. Schůzky se účastní: Jana, ředitel školy, výchovná poradkyně, učitelé maturitních předmětů, učitel tělesné výchovy (předmět, ve kterém je nejvíce omezení vyplývající ze zrakového postižení) a pracovník SPC, který Janu provází vzděláváním již od mateřské školy.

V rámci schůzky jsou vyhodnoceny výsledky vzdělávání ve všech předmětech. Na základě Janina přání a zhodnocení jejích možností je navrženo, že volitelným maturitním předmětem bude anglický jazyk (Jana chce studovat na filozofické fakultě). Poradenský pracovník informoval všechny přítomné o možných uzpůsobeních podmínek maturitní zkoušky (podmínky CERMAT). S vyučujícím TV byly probrány možnosti Janina zapojení do TV s ohledem na progredující zrakovou vadu a zvýšené nebezpečí úrazu. Výsledkem je, že vyučující bude respektovat její aktuální zdravotní stav na základě informací od ní samotné.

CÍLOVÉ SKUPINY

ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Možnosti realizace dlouhodobého sledování výsledků žáka nejsou závislé na stupni zrakového postižení. Proto není uvedeno rozdělení do stupňů. Realizují se dle podmínek školy, případně na základě doporučení ŠPZ.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. Zákon č. 561/2004 Sb. (školský zákon), § 18, § 19.
3. Vyhláška č. 73/2005 Sb. ve znění vyhl. č. 114/2011 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, § 6.
4. www.esf-kvalita1.cz.

6.3 ROZŠÍŘENÉ FORMY HODNOCENÍ

Zuzana Ličeníková

Oblast podpory: **HODNOCENÍ**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák nerozumí známkovému systému hodnocení.
- Žák je slabě motivován.
- Znamkový systém hodnocení nepostihuje rozvoj osobnosti žáka, ale jen jeho znalostní úroveň.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Mezi rozšířené formy hodnocení zpravidla zahrnujeme:

Hodnocení slovní stručné – je vymezen slovník výrazů, které při hodnocení používáme. Jednotlivé výrazy odpovídají jednotlivým stupňům hodnocení. Jednotlivé výrazy slovníku by měly být součástí klasifikačního řádu. Můžeme je doplnit či nahradit motivačními obrázky, např. „smajlíky“.

Hodnocení slovní rozšířené – jedná se o verbální formu hodnocení. Má vyšší informační hodnotu než hodnocení známkou, je konkrétnější, objektivnější. Vystihuje pokrok žáka ve znalostech, dovednostech a v postojích. Využívá se popisný jazyk. Slovník není striktně stanoven, umožňuje větší popisnost u hodnocení znalostí, dovedností a postojů, ale dokáže hodnotit i pokrok žáka v jednotlivých oblastech za dané časové údobí.

Hodnocení kritériální – jedná se o hodnocení podle předem daných kritérií v jednotlivých úrovních náročnosti. Hodnocení předchází jasná představa, na jaké úrovni vědomostí a dovedností se žák v daném předmětu nachází. Společně s učitelem a rodičem se podílí na plánování svého dalšího rozvoje, jsou mu jasně zadána kritéria pro plnění konkrétních výstupů. Takto postupuje od nejjednodušší úrovně k obtížnějším. Hodnocení podává žákovi předem jasnou zprávu, co se od něj očekává a jak se plnění povinností uvedených v kritériích odrazí v jeho celkovém hodnocení. Je příležitostí ustanovit jasná pravidla pro hodnocení domácí přípravy, aktivity ve vyučování, dává prostor pro realizaci „nepovinných aktivit“, které mohou mít vliv na konečné hodnocení – např. referáty. U žáků se zrakovým postižením je potřeba upravit podíl hodnocení slovního a písemného zkoušení ve prospěch slovního hodnocení!

Hodnocení kombinované (slovní + známkou) – používá se v předmětech, v nichž je velký podíl tzv. „malých známek“ (např. hodnocení každodenních pětiminutovek v matematice), kde by jejich slovní komentování ztrácelo smysl a bylo by z hlediska velké časové náročnosti neefektivní. Kombinované hodnocení je i takové, kdy se v některých předmětech, ve kterých žák se zrakovým postižením potřebuje podpůrná opatření, použije pro zhodnocení jeho posunu ve vědomostech, dovednostech a postojích slovní hodnocení. V předmětech, ve kterých pouze uzpůsobíme podmínky a není třeba většího rozsahu podpůrných opatření, lze hodnotit výsledky známkou.

ČEMU POMÁHÁ

- Je zpětnou vazbou pro žáka, jde o konkrétní informace o tom, čeho žák dosáhl a jaké další cíle z dosaženého vyplývají.
- Pro žáka je to srozumitelná informace, jak pokroky či slabiny žáka vidí jeho učitel.
- Jedná se o popis výsledků, zohledňuje možnosti žáka dané omezením jeho zrakovou vadou.
- Slovní hodnocení dává možnost popisu i drobných úspěchů a jejich využití pro zvýšení motivace žáka.
- Jedná se o příležitost k uvědomění si správných vzorců chování a jednání.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Slovní hodnocení vytváří učitel žáka a může mít charakter osobního dopisu žákovi. Musí mít oporu v klasifikačním řádu školy, pro stručné hodnocení musí být vytvořen slovník hodnoticích výrazů. Pokud je v IVP napsáno, že je žák hodnocen slovně, je to zavazující pro způsob hodnocení, proto je lepší hodnocení kombinované, které učiteli poskytuje větší svobodu při volbě hodnoticích technik a postupů.

Napsat skutečně objektivní slovní hodnocení není jednoduché, učitel se této kompetenci musí naučit. Zejména musí odlišit hodnocení samotných výsledků od hodnocení osobnosti žáka. Hodnotíme, co žák dělá a čeho dosáhl, jakým způsobem, ne to, jaký žák je. Slovní hodnocení by se mělo týkat jen žáka samotného, ne srovnávání s ostatními žáky. Je potřeba začít tím, co je dobré, nedostatky je vhodné formulovat jako úkol do budoucnosti. Slovní hodnocení může být přínosem pro žáka i jeho rodiče. Je v něm zachyceno, co učitel pokládá ve vývoji žáka za důležité, i popis dosažených výsledků za sledované období.

Při psaní slovního hodnocení používáme aktivní slovesa pozitivního ladění, omezujeme používání sloves s předponou „ne“, snažíme se omezit i počet charakterizujících přídavných a podstatných jmen. Vhodné je využít i projevu osobní zainteresovanosti na výsledku žáka.

Jak by hodnocení nemělo vypadat: „Jsi líný a vůbec se nehlásíš.“

Jak by hodnocení mělo vypadat: „Bylo by dobré si čtení častěji procvičovat.“

Nejdůležitější zásadou při psaní slovního hodnocení je, že se má týkat učiva, výsledků žáka, stavu vědění žáka, pocitů žáka, ale také průběhu učení nebo pozorovaného chování žáka.

U žáků s poruchou barvocitu musíme u školních výstupů, které jsou na vnímání barev závislé, uvést, jak bylo dosažení tohoto výstupu limitováno poruchou barvocitu konkrétního žáka. Stejně tak u žáka vidícího jedním okem musíme při hodnocení výkonů vyžadujících prostorové vidění zohlednit jeho zrakovou vadu. U žáka s vypracovaným IVP respektujeme v něm uvedená doporučení týkající se hodnocení. U nevidomého žáka je nutné počítat s omezenou slovní zásobou z důvodu absence zrakových vjemů. Učitel si musí ověřit, zda žák pojmům používaným ve slovním hodnocení rozumí.

Pravidla pro hodnocení žáků jsou dle odst. 2 § 30 školského zákona součástí školního řádu. Tato pravidla musí být v souladu s realizovaným hodnocením ve třídě (škole), včetně odlišností, které případně doprovázejí hodnocení žáka se speciálními vzdělávacími potřebami.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Srozumitelný jazyk.
- Jasně vymezená a nezpochybnitelná kritéria.
- Pochopení pravidel hodnocení celým třídním kolektivem, v optimálním případě i rodiči žáků.

RIZIKA

- Hodnocení, které se soustředí na nepodstatné jevy, příliš srovnává s ostatními, používá negativní výrazy (slovesa „neumíš“, „nezvládáš“, „děláš špatně“), popisuje nedostatečně zvládnuté vzdělávací cíle jako důsledek osobních charakterových rysů („protože jsi líný, pomalý, nesoustředěný“).
- Časová náročnost pro učitele a vysoké nároky na stylistické schopnosti učitele.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Příkladem dobré praxe může být následující slovní hodnocení:

Milý žáku,

v tomto školním roce jsi pracoval opět s elánem a chutí naučit se něčemu novému. Samostatně, zodpovědně a velmi pečlivě plníš zadané úkoly. Zadanou práci dokončíš a odevzdáš většinou ve stanoveném čase. Významného zlepšení jsi dosáhl ve čtení, je vidět, že na tom usilovně pracuješ. Na vyučování se připravuješ soustavně a většinou zodpovědně.

Příkladem špatné praxe může být následující hodnocení:

Milý žáku,

v tomto školním roce jsi byl dobrý, líbí se mi, že máš chuť učit se něčemu novému. Jsi samostatný a pečlivý. Ne vždy se ti podaří včas odevzdat zadanou práci. Čtení není ještě zcela perfektní, ale to jsi celý ty, musíš se více soustředit.

CÍLOVÉ SKUPINY

ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Rozšířené formy hodnocení nezávisejí na stupni zrakového postižení, někdy je vhodné je zavést u všech žáků v dané třídě. Proto toto podpůrné opatření není specifikováno v jednotlivých stupních podpory. V 1. stupni podpory o jeho zavedení rozhoduje učitel (učitelský sbor), ve 2.–5. stupni podpory se realizuje na základě doporučení ŠPZ.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. KOŠTÁLOVÁ, H., MIKOVÁ, Š., STANG, J. *Školní hodnocení žáků a studentů se zaměřením na slovní hodnocení*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0220-2.
3. Zákon č. 561/2004 Sb. (školský zákon), § 51.

6.4 POSÍLENÍ MOTIVAČNÍ FUNKCE HODNOCENÍ

Pavčina Baslerová

Oblast podpory: **HODNOCENÍ**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák je nedostatečně angažovaný (je pasivní) ve vzdělávacích činnostech.
- Žák nedostatečně vnímá uspokojení z realizované i očekávané školní práce.
- Žák ztrácí motivaci k učení.
- Žák je zvýšeně unavitelný (vlivem únavy nezvládá dokončit úkoly v plném rozsahu).
- Žák není schopen dostatečně zaměřit nebo udržet pozornost.
- Žák má zvýšenou potřebu zpětné vazby (ujištění) nebo odměny za práci.
- Žák hůře snáší vlastní neúspěch.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Vytváření podmínek ke zvýšení (udržení) potřebné úrovně motivace spočívá v kladení důrazu na znalosti a dovednosti, kterých žák dosáhl, a jejich využití pro naplňování dalších vzdělávacích cílů. Někdy máme snahu hledat a popisovat to, co žák neumí, co nezvládá, místo toho, abychom popsali jeho znalosti a dovednosti a na nich stavěli příští vzdělávací cíle. Pro motivaci k dalšímu učení je právě vyzdvižení úspěchů, znalostí a dovedností daleko efektivnější. Žák, který ve škole slyší, co všechno nezvládá a v čem nestačuje, bude stěžít pozitivně motivován k příští školní práci. Tím spíše žák, který je často od narození konfrontován s realitou, že jeho zrakové vnímání světa je nedokonalé a mnohdy velmi limitující. V závislosti na stupni zrakového postižení musíme žáka více motivovat slovně. Učitel musí pamatovat na to, že žák nevidí jeho úsměv či jinou pozitivní mimoslovní komunikaci. Musí tedy situace, které jiným žákům zprostředkovává neverbálně (zejména mimikou), popisovat.

ČEMU POMÁHÁ

- Kvalitní motivací nejen zvýšíme šance na efektivitu vzdělávání žáka, ale ulehčíme tím práci i učiteli.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Z nejčastěji používaných způsobů hodnocení má největší motivační potenciál hodnocení slovní, které dokáže postihnout individuální zvláštnosti každého jedince a dokáže zhodnotit naplnění vzdělávacích a výchovných cílů vzhledem ke speciálním vzdělávacím

potřebám a možnostem konkrétního žáka. Důkazem pedagogického umu je nalézt v činnosti každého žáka (a zejména u žáka s určitým handicapem) nějakou oblast, která může být příkladem i pro ostatní, a vůbec přitom nemusí být spojena s úrovní plnění školního výstupu.

Často se v praxi setkáváme s tzv. motivačními jedničkami, které nemají žádnou oporu v předvedeném výkonu. To je však špatně a vede to nejen ke zkreslení dosažených výstupů, ale výrazně to přispívá i k segregaci žáka se zrakovým postižením v třídním kolektivu. Třída si totiž celou situaci vyhodnotí tak, že učitel danému žákovi nadržuje. Tam, kde jednička žáka integrovaného neodpovídá jedničce ostatních žáků ve třídě, hrozí reálné nebezpečí, že tento žák bude z neformálních vztahů v třídním kolektivu spolužáky vyloučen. Z uvedeného je patrné, že toto nebezpečí hrozí především u hodnocení známkou. Neznamená to však, že hodnocení známkou nemůžeme používat. Tam, kde hodnotíme stejnou známkou odlišný výkon, musíme však předem spolužákům vysvětlit, jaké důvody nás k tomu vedou. Zkušenosti ukazují, že tam, kde je důvod k odlišnému hodnocení srozumitelně vysvětlen, nebezpečí nepřijetí žáka se ZP kolektivem odpadá nebo je alespoň zásadně sníženo.

Vhodné je rovněž případné odlišné nároky na hodnocení integrovaného žáka vysvětlit při rodičovské schůzce i rodičům spolužáků. Někteří ambiciózní rodiče by rozdílné hodnocení svého potomka mohli z nepochopení celé situace nevhodně využít a sociální integrace žáka se zrakovým postižením do třídního kolektivu by pak tímto zásahem mohla být narušena. Je důležité mít na paměti, že i tam, kde je ve třídě u žáka s postižením zapojen asistent pedagoga, je hodnocení a klasifikace úkolem vyučujícího pedagoga.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Benefity, kterými motivujeme žáka k výkonu, musí být reálné, realistické, uskutečnitelné, odpovídající dané pedagogické situaci.
- Pochvaly by měly třikrát překračovat počet negativního hodnocení.

RIZIKA

- Přílišná tolerantnost hodnocení neodpovídající výkonu, a tím neopodstatněná očekávání pro další vzdělávací dráhu.
- Nepřijetí „nespravedlivě“ hodnoceného žáka třídním kolektivem vedoucí k jeho vyloučení z neformálních vztahů v žákovské skupině.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Emma je žákyní 5. ročníku základní školy. Její zraková vada ji zásadně limituje ve školní práci (těžká slabozrakost). Je nadaná, velmi cílevědomá a pracovitá. Ve většině předmětů dosahuje velmi dobrých výsledků. Zakládá si na tom, že svým spolužákům ve všem stačí.

To se jí však nedaří v tělesné výchově. Například v běhu končí v cíli zpravidla uprostřed, což hodnotí jako nedostačující. Tělesnou výchovu hodnotí negativně, vadí jí, že se nemůže účastnit všech aktivit (gymnastika, vybíjená), ale hlavně jí vadí, že není první. Začínají se hromadit omluvenky, proč nemůže cvičit. Její motivace k pohybovým aktivitám ve škole pomalu, ale jistě slábne. Přesvědčování ze strany učitele, rodičů i poradenských pracovníků nezabírá. Vyučující se proto rozhodl zařazovat do TV častěji aktivity, které nemají soutěžní charakter: jóga, pilates, taneční aktivity. Zde není nikdo nejlepší, ani nejhorší. S podporou Svazu zrakově postižených sportovců se Ema zúčastnila lyžařského soustředění, na kterém zjistila své limity i pozici ve skupině podobně postižených vrstevníků. To vše jí pomohlo ujasnit si vlastní pozici nejen ve sportovních aktivitách.

I takovou podobu může mít pozitivní motivace. Nespočívá v tom, že budeme nekriticky chválit tam, kde pro to není prostor, ale využijeme pozitivní hodnocení a motivaci k nalezení a posílení vlastních rezerv a možností. Spočívá v kladení důrazu na znalosti a dovednosti, kterých žák dosáhl, a jejich využití pro naplňování dalších vzdělávacích cílů.

2. Při studiu na pedagogické fakultě se autorka textu zúčastnila lyžařského výcviku, který byl zaměřen na výuku lyžování žáků s postižením. Nejcennějším výstupem tohoto kurzu bylo prohlášení vyučujícího: „A když jim to (myšleno žákům s postižením) třetí den ještě vůbec nepůjde, pochvalte jim aspoň rukavice!“

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Motivace k učení není závislá na stupni zrakového postižení. Není proto vhodné dělit ji do jednotlivých stupňů podpory.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ, I. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3070-7.
2. KOLÁŘ, Z., ŠIKULOVÁ, R. *Hodnocení žáků*. 2. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2834-6.
3. ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1718-0.

4.7 OBLAST PODPORY Č. 7: PŘÍPRAVA NA VÝUKU

7.1 JINÉ FORMY PŘÍPRAVY NA VYUČOVÁNÍ

Iveta Bučková

Oblast podpory: **PŘÍPRAVA NA VÝUKU**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák v důsledku snížené úrovně zrakových funkcí není schopen dosahovat adekvátních výsledků při domácí přípravě oproti výsledkům intaktních spolužáků.
- Rodiče žáka nejsou schopni realizovat domácí přípravu obvyklým způsobem (např. nevidící rodiče).
- Žák není schopen učit se z běžných učebnic, špatně se orientuje ve vlastních zápisech ze školy, nenosí úkoly.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Pravidelný kontakt a dobré vztahy mezi pedagogy a rodiči jedinců se zrakovým postižením velmi přispívají k úspěšnosti vzdělávání. Rodiče a pedagogové mají společný zájem a jsou partnery. Komunikace mezi školou a rodinou je obtížnější, když je žák uzavřený a o škole doma málo mluví. Kontakt školy a rodiny může mít více podob. Mohou to být konzultace, sešity pro komunikaci mezi školou a rodinou, písemné zprávy, e-mail či školní dokumenty. Domácí studijní činnost je důležitým spolučinitelem rozvíjení a posilování studijních a životních kompetencí žáka, motivačním činitelem k další individuální sebevzdělávací aktivitě, ale i prostředkem kontroly postupu vzdělávání žáka a zpětnou vazbou pro učitele, žáky i jejich rodiče.

Domácí příprava na výuku je druhotným doplňkem. Primární učení žáka probíhá ve školním vyučování. Cílem domácích úkolů u žáků se zrakovým postižením je především procvičování praktických dovedností (patří sem i obsluha kompenzačních pomůcek), opakování a upevnění probrané látky.

Při dostatečné motivaci a dobrém rodinném zázemí se žáci cca od 2. stupně ZŠ připravují samostatně z učebních textů (učebnice, pracovní sešity), popř. z vlastních výpisů, jejichž kvalita ovšem může být nedostačující. V případě potřeby studijní materiály doplňují vyučující či asistent pedagoga.

ČEMU POMÁHÁ

- Dobré koordinaci s výukou ve škole.
- Spolupráci školy a rodiny.
- Respektování individuálních potřeb a dovedností.
- Vedení k samostatnosti, odpovědnosti za své úkoly.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

1. Domácí příprava v MŠ – dle instrukcí pedagoga, asistenta pedagoga, tyflopeda v domácím prostředí. Procvičujeme zejména:

- rozvoj motorických dovedností – hrubá a jemná motorika;
- rozvoj grafomotoriky;
- reedukační cvičení (pleoptická cvičení u dětí s poruchami binokulárního vidění);
- rozvoj zrakového vnímání (zrakový trénink – vhodný výběr výukového materiálu dle potřeb dítěte: světelné pomůcky, obrázky ve vhodné velikosti s vhodnou liniaturou, kontrastem atd.);
- vizuomotorická koordinace;
- rozvoj prostorové orientace;
- rozvoj sluchového vnímání;
- seznamování s kompenzačními pomůckami (TV lupa, Pichtův stroj atd.);
- předbraillská příprava u dětí s těžkým postižením zraku.

2. Domácí příprava v ZŠ – odvíjí se od stupně zrakového postižení a samostatnosti žáka. Při plné, dostatečné samostatnosti žáka se zrakovým postižením si žák zapsané úkoly ve škole dokáže plnit sám. Ve většině případů má však žák se zrakovým postižením problém se zapsáním domácích úkolů – instrukce týkající se domácích úkolů si nemusí stihnout zaznamenat, neboť tato činnost mu trvá déle a je pro něj náročnější.

- Proto je v mnoha případech důležitá každodenní kontrola vyučujícího, zda má žák úkoly zapsány v deníčku a jestli je zadání úkolu srozumitelné pro rodiče.
- Rodiče žáka by měli vědět, co a jakým způsobem se žák ve škole učí, aby domácí příprava probíhala stejným způsobem. Přesto ale rodič, stejně jako u ostatních žáků, nezodpovídá za věcnou správnost úkolu. Naopak, chyby, které žák dělá, jsou pro pedagoga důležitou zpětnou vazbou o tom, co žák zvládá a co je potřeba znovu procvičit. Rodič by dle potřeby měl mít možnost popsat průběh domácího úkolu (čas, nepochopení, orientace v textu aj.).
- Možností je i v rámci integrace věnovat žákovi se zrakovým postižením časový prostor navíc, kdy se může pedagog, asistent pedagoga či speciální pedagog věnovat žákovi individuálně mimo standardní rozvrh, což úzce souvisí s režimem výuky. Při vyšší míře podpory v rámci individuálního vzdělávacího plánu je tato péče nezbytná.
- Vhodná je eliminace domácích povinností tak, aby učební činnosti nebyly přesouvány ze školy domů (stále nepřekonaná tendence „vypomáhat si“ v případech, kdy

se naplánované učivo nestihne probrat či procvičit ve škole, zadáním části školní učební práce jako domácího úkolu – „To si dokončete doma.“).

- Při zadávání množství úkolů a jejich četnosti je třeba zohledňovat priority ve vzdělávání žáka, nekumulovat úkoly z různých předmětů.
- Používání sešitů tak, aby i doma měli rodiče okamžitou možnost porovnání školní práce a domácí práce. (Výhodou je potom i vybavení si učiva ze školy – „vzorové řešení úkolů“).
- Vhodné je předejít neefektivnímu zatížení žáků domácími úkoly, které po stránce věcné i časové nevedou k naplňování individuálních vzdělávacích cílů žáka se zrakovým postižením. U žáků, kteří používají jako kompenzační pomůcku PC, je možné plnit zadání domácích úloh touto alternativní formou (využití flash disku, e-mailu).
- Domácí přípravu je vhodné v rámci IVP obohatit i podporou v oblasti POSP, sebeobsluhy (IVP lze konzultovat s SPC).
- Myslem domácí přípravy je nabídnout žákovi příležitost potenciálu samostatného rozhodování, myšlení a tvořivosti. Žák má dostávat zadání domácích úkolů tak, aby pro něj jejich plnění mělo smysl a přinášelo mu nové kompetence. Jinak může docházet k negativnímu přístupu k domácím úkolům a potažmo k veškerým sebevzdělávacím aktivitám v mimoškolním prostředí.

3. Domácí příprava na SŠ – odvíjí se od stupně zrakového postižení a samostatnosti žáka, schopnosti využívání kompenzační pomůcky.

- U žáků, kteří používají jako kompenzační pomůcku PC, je možné plnit zadání domácích úloh touto alternativní formou (využití flash disku, e-mailu).
- Možností domácí přípravy je i využití záznamů z diktafonu, které si žák pořídil ve škole.
- Využívání zvukových knih (doporučená literatura).
- Domácí přípravu je vhodné v rámci IVP obohatit i podporou v oblasti POSP, sebeobsluhy (IVP lze konzultovat s SPC).
- Vhodné je předejít neefektivnímu zatížení žáků domácími úkoly, které po stránce věcné i časové nevedou k naplňování individuálních vzdělávacích cílů žáka se zrakovým postižením.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Nepřeceňovat nebo nepodceňovat domácí přípravu.
- Volit úkoly úměrné individuálním možnostem žáka. (Úroveň vyhotovených úloh může být zpětnou kontrolou pro pedagoga.)
- Při odevzdávání domácího úkolu nehodnotit ani známkou, ani formou postihů.
- Vyhnout se nevhodně zadanému úkolu – neupevněné učivo, které ještě žák sám nezvládne (např. v cizích jazycích).
- Vyvarovat se velkého objemu domácích úloh (násobí se úkoly z různých předmětů).

- Navázat dostatečnou spolupráci s rodiči (pedagog nemá informaci, jestli je rodič schopen pomoci – dá se řešit i jednoduchými smajlíky).

RIZIKA

- Pokud žák používá kompenzační pomůcky, rizikem je nedostatečné zacvičení či využívání kompenzačních pomůcek.
- Přetížení žáka mimoškolními aktivitami.
- Domácí úlohy zadává žákovi pedagog, asistent pedagoga může žákovi s domácí přípravou pomoci pouze na půdě školy.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Příkladem dobré praxe je:

Dívka s kombinovaným postižením – zrakové v pásmu slabozrakosti, lehké sluchové. Na druhém stupni ZŠ používá notebook jako kompenzační pomůcku. Pedagog jí před probíranou látkou dá k dispozici výukový materiál na flash disku (forma prezentace, zápis z výuky). Dívka se v hodině může plně soustředit na výklad, neboť není zdržována a zatížena pro ni náročným zápisem. Dle potřeby si může doplňovat své poznámky. S tímto zápisem bude pracovat i v domácím prostředí. Pedagog jí zadá jako domácí úkol najít k určitému bodu informace na internetu. Zjištěná fakta může poslat učiteli e-mailem. Případně může napsat, zda by potřebovala individuální dovysvětlení konkrétní probírané látky. V některých hodinách dostává předem vytištěný materiál v černotisku ve vhodné velikosti s prostorem pro vlastní poznámky.

Příkladem špatné praxe je:

Dívka se zrakovým postižením v pásmu slabozrakosti na prvním stupni ZŠ. Dostává domů velmi objemné domácí úlohy (především na dopisování), které nestačí doma splnit. Paní učitelka nabádá matku, aby doma doplnila úlohy za dceru.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Podpurné opatření není rozepsáno do stupňů, neboť souvisí spíše s individuální podporou jednotlivého žáka. Používáme stejné metody a postupy jako při práci ve škole.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
2. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3376-9.
3. HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ I. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3070-7.
4. HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

4.8 OBLAST PODPORY Č. 8: PODPORA SOCIÁLNÍ A ZDRAVOTNÍ

8.1 LÉČEBNÁ REŽIMOVÁ OPATŘENÍ

Jitka Krupařová

Oblast podpory: **PODPORA SOCIÁLNÍ A ZDRAVOTNÍ**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák selhává ve zvládnutí učiva, jeho školní úspěšnost je nižší než předpokládaná.
- Žák potřebuje delší časový úsek na práci s pracovními materiály.
- Žák se problematicky orientuje v pracovních materiálech.
- Žák se problematicky orientuje v mikroprostoru i makroprostoru.
- U žáka se projevují astenopické obtíže – například slzení očí, bolesti hlavy, rychle nastupující únava.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

V postupech, podpoře – uzpůsobení vhodných vzdělávacích podmínek pro žáka.

ČEMU POMÁHÁ

- Překonání důsledků krátkodobé či dlouhodobé nemoci ve výuce.
- Vytvoříme vzdělávací podmínky s ohledem na konkrétní zrakovou vadu. od těchto podmínek se odvíjejí i úpravy vzdělávání provádějící krátkodobou či dlouhodobou nemoc žáka.
- Vytvoříme podmínky v souladu se zásadami zrakové hygieny – vhodné světelné klima, které je dáno druhem a úrovní osvětlení, možností zastínění, popřípadě dosvícení pracovního místa. odpovídající umístění pracovního místa žáka v prostorách učebny – optimalizace podmínek, např. minimalizace oslnění, podmínky pro prostorovou orientaci v interiéru třídy a školy, v prostorách školského zařízení. přizpůsobení textového i obrazového materiálu individuálním speciálním potřebám žáka. respektování specifík v písemném projevu. umožnění využívání vhodných kompenzačních pomůcek.
- Při tvorbě podmínek vycházíme z individuálních potřeb žáka, využíváme konkrétní doporučení SPC, která jsou zpracována na základě doporučení odborného lékaře a speciálněpedagogického vyšetření žáka. v případě potřeby SPC kontaktujeme a na základě společné konzultace zajistíme potřebné úpravy podmínek vzdělávání z hlediska

materiálně-technického vybavení i samotného vzdělávání co do metod, forem, obsahu vzdělávání žáka se zrakovým postižením.

- U každého zrakového postižení je nezbytné, abychom dodržovali zásady zrakové hygieny – v souvislosti s nepřítomností žáka ve škole a následnou nutností doplnění látky zajistíme studijní materiály nejlépe ofocením, popřípadě poskytneme materiály v BP, audiomateriály – nezatěžujeme žáka nutností doplnění poznámek, popřípadě zvolíme harmonogram, rozfázujeme požadované doplnění.
- Máme neustále na paměti, že žák se zrakovým znevýhodněním nemůže zatěžovat zrak neúměrně dlouhou zrakovou prací.
- Dle možností a potřeb žáka volíme i úseky látky, kterou se má žák doučit, má-li k dispozici materiály pouze v psané podobě – pro žáka se závažnějším zrakovým postižením bývá učení podstatně namáhavější, dříve nastupuje únava a nutnost relaxačních přestávek.
- Problematickému doplňování velkého množství látky předcházíme spoluprací se zákonnými zástupci, a je-li to jen trochu možné, zajistíme průběžné doplňování látky zadáváním dílčích úkolů již v době nepřítomnosti žáka ve škole.
- V případě, že je doporučeno vzdělávání za podpory asistenta pedagoga, zapojíme aktivně i asistenta pedagoga do přípravy studijních materiálů a doplnění chybějící látky v době nemoci.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

- Spolupracujeme se zákonnými zástupci, a umožňuje-li to zdravotní stav žáka, pedagog průběžně zadává úkoly v souvislosti s probíranou látkou a poskytuje odpovídající výukový materiál co do obsahu, tak i formy. Forma odpovídá potřebám žáka s ohledem na zrakové postižení, např. prosté kopie poznámek, studijních materiálů, popřípadě vhodně zvětšený text, materiály s kontrastním pozadím, audiozáznamy, záznamy v BP. Pomůžeme zajistit, zapůjčit vhodné pomůcky pro využití materiálů v elektronické podobě, v případě potřeby kontaktujeme SPC.
- **Pedagog má stále na paměti, že žák se zrakovým znevýhodněním nemůže zatěžovat zrak neúměrně dlouhou zrakovou prací, že v souvislosti se zrakovou prací nastupuje únava rychleji a je potřeba zařazovat relaxační přestávky, proto pečlivě zvažuje rozsah úkolů zadávaných v době rekonvalescence.**
- Dle individuálních potřeb žáka a s ohledem na délku nepřítomnosti vytvoří pedagog harmonogram postupného doplnění učiva s důrazem na zachování zásad zrakové hygieny a nepřetěžování žáka dlouhou zrakovou prací.
- U dlouhodobé nepřítomnosti žáka ve škole se prioritně zaměříme na doplnění základního učiva a učiva potřebného pro další návaznost ve výuce.
- Při vytyčení harmonogramu doplnění požadované látky zohlední pedagog přiměřenou délku zrakové práce, rozfazuje doplňování látky i s ohledem na současně probírané nové učivo.

- V případě potřeby pedagog zajistí vhodné studijní materiály v odpovídající formě – zvětšený text, audio, BP. zajistíme doplnění poznámek formou, která žáka bude zatěžovat co možná nejméně s ohledem na závažnost a specifika zrakového postižení.
- Probíhá-li výuka s podporou asistenta pedagoga, zváží pedagog možnosti podpory asistenta pedagoga v doplňování učiva a při tvorbě potřebných materiálů.
- V případě potřeby zvážíme možnost náhradní klasifikace jako možnosti prodloužení časové dotace pro doplnění požadované látky, popřípadě možnost rozložení ročníku.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- V případě náhlého úbytku zrakových funkcí – důsledek onemocnění, úrazu – se pedagog zaměří ve spolupráci s dalšími odborníky (pracovníky SPC, prostřednictvím pracovníků SPC se souhlasem zákonných zástupců, na doporučení odborných lékařů, PPP a dalších odborníků) na podporu žáka v oblasti psychiky, na překonání náhlého úleku, šoku, aby jako jeden z článků podpořil znovunalezení životní stability žáka a zároveň možnost návaznosti dalšího vzdělávání.
- V případě nevratnosti původního stavu zrakových funkcí se pedagog ve spolupráci s odbornými pracovišti snaží o zajištění nových vyhovujících podmínek pro vzdělávání žáka.
- Jedná-li se o úbytek zraku, který nově vyžaduje využívání speciálních kompenzačních pomůcek, nových forem a metod práce, je nezbytné, aby pedagog působil jako prostředník spolupráce zákonných zástupců, vedení školy a odborných pracovišť v nalezení optimálního přístupu k práci se žákem.
- Pedagog vždy zohledňuje, v souladu s profesionálně empatickým přístupem, aktuální zdravotní stav žáka a závažnost dané situace s ohledem na krátkodobý, střednědobý i dlouhodobý prospěch žáka. spolupráce se zákonnými zástupci a odbornými pracovišti je nezbytná pro zvládnutí podobně náročných situací.
- V souvislosti s výše popsaným je zapotřebí, abychom měli na paměti, že mohou nastat situace, kdy je oblast vzdělávání žáka na stupnici priorit za jeho aktuálním zdravotním a psychickým stavem, a pedagog je tím, kdo by měl ve svých požadavcích vyvážit profesionálně náročný a zároveň lidský přístup.
- V případě náhlého úbytku zrakových funkcí v průběhu docházky do MŠ modifikujeme výše popsané na podmínky MŠ – spolupráce s SPC a jeho prostřednictvím s dalšími odborníky je stejně důležitá, zvláště v případě, je-li úbytek zrakových funkcí takového rozsahu, že například vyžaduje v rámci přípravy na vzdělávání v ZŠ zařadit nácvik dovedností předbraillského období, podpořit rozvoj kompenzačních smyslů, zařadit nácvik prvků prostorové orientace.

RIZIKA

- Zohlednění individuálních potřeb žáka s ohledem na závažnost zrakového postižení, časová náročnost látky v daném školním ročníku, nevhodné studijní materiály.
- Materiálně-technické nedostatky, finanční prostředky.
- Problematická spolupráce se zákonnými zástupci.
- Časové rozvržení doplňované látky, v případě dlouhodobé nemoci umožnění klasifikace v náhradním termínu, rozložení ročníku.
- Zpřístupnění potřebných studijních materiálů dle individuálních potřeb žáka.

ILUSTRACNÍ PŘÍKLAD

Příklad dobré praxe:

Žák s těžkou slabozrakostí, který je nucen podstoupit z důvodu závažné diagnózy a neustálého zhoršování zrakových funkcí oční operaci.

- *Po návratu do domácího ošetření využívá v prvním období pedagogem připravené audiomateriály – pedagog namlouvá probíranou látku na diktafon, zákonným zástupcům jsou poskytnuty ofocené materiály, které využívají při učení se synem.*
- *Zákonní zástupci informují pedagoga o zvládnutém učivu. Dále, na základě lékařského doporučení, pedagog vychází z doporučení doby, po kterou se může žák věnovat zrakové práci (pedagog ve spolupráci s asistentem pedagoga doplňuje audiomateriály písemnými materiály, které jsou uzpůsobeny individuálním potřebám žáka – zvětšení textu, vysoký kontrast figura – pozadí).*
- *Po návratu žáka do školy využívá pedagog doporučení SPC, ve kterém jsou popsána doporučení očního lékaře s ohledem na podmínky, jež je potřeba vytvořit pro práci žáka ve školním prostředí – doba zrakové práce, relaxační techniky, přestávky, optimalizace pracovního místa – sklon sklopné desky, zatemnění, využití vhodných kompenzačních pomůcek, potřebné parametry písemných materiálů, potřebná míra podpory asistenta pedagoga ve výuce, zařazení předmětů speciální péče, postupné prodlužování doby zrakové práce v úzké spolupráci se žákem samotným – vedení žáka k vyjádření svých potřeb.*
- *Redukce rozsahu probíraného učiva s ohledem na potřeby navazující látky.*
- *Probíhá průběžná aktualizace speciálních vzdělávacích potřeb žáka, v případě možnosti postupné úměrné zvyšování nároků.*
- *Probíhá pravidelná spolupráce se zákonnými zástupci – přesné vymezení rozsahu úkolů, zajištění návaznosti, spolupráce se všemi vyučujícími prostřednictvím třídního učitele.*
- *Dle potřeby je kontaktováno SPC – aktualizace doporučení, průběžné konzultace i telefonické (SPC spolupracuje s rodinou, zákonní zástupci poskytují aktuální lékařská vyjádření a doporučení).*

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Výše popsané PO není děleno do stupňů, neboť reaguje i na přechodná období, kdy je žák v rekonvalescenci a potřeba stupňů podpory se proměňuje v závislosti na aktuálním vývoji jeho zdravotního stavu.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. MORAVCOVÁ, D. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-72-54-476-4.
2. MORAVCOVÁ, D. *Zraková terapie slabozrakých, jak efektivně využít slabý zrak*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-949-8.
3. MORAVCOVÁ, D., MATOUŠKOVÁ, E. *Rozvoj dovedností zrakového vnímání se speciálními optickými pomůckami a kamerovou televizní lupou*. Praha: Operační program Adaptabilita, 2011.
4. <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/vzdelavani-deti-se-specialnimi-potrebami/vzdelavani-deti-se-zrakovym-postizenim/zasady-zrakove-hygieny-u-deti-se-zrakovym-postizenim.shtml>.

8.2 ODLIŠNÉ STRAVOVÁNÍ

Soňa Mikešová

Oblast podpory: **PODPORA SOCIÁLNÍ A ZDRAVOTNÍ**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Lékař indikuje, že žákův zdravotní stav si vyžaduje odlišné stravování.
- Žák trpí potravinovou alergií.
- Během vyučování potřebuje žák odlišný způsob podávání stravy.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Opatření spočívá v povinnosti zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech, při poskytování školských služeb a zohlednit onemocnění žáka při vzdělávání formou vhodného stravování s dietním omezením. S touto povinností koresponduje povinnost zákonných zástupců informovat školu o změně zdravotní způsobilosti a zdravotních obtížích žáka nebo o jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání, neboť bez náležité informovanosti nemůže škola bezpečnost a zdraví žáků efektivně zajistit (ust. § 22 odst. 3 písm. c) školského zákona).

ČEMU POMÁHÁ

- Trpí-li žák onemocněním, které vyžaduje zohlednění při vzdělávání (např. cukrovka), je MŠ a ZŠ povinna poskytnout žákovi náležitou pomoc. Jen potom může být žák vzděláván jako ostatní žáci.
- Pedagog zohledňuje zdravotní obtíže žáka, přičemž zdravotními obtížemi mohou být alergie, dietní omezení, pravidelné užívání léků či onemocnění žáka, které vyžaduje zohlednění při vyučování.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Při zajištění **vhodného dietního omezení v průběhu vzdělávání**, které si vyžaduje zdravotní stav žáka, je vhodné následující:

- Projednat otázku onemocnění a dietního omezení žáka se zákonnými zástupci.
- Vedení ZŠ vyzve zákonné zástupce k předložení odborného vyjádření lékaře ohledně odlišného stravování žáka.
- Má-li žák stravovací omezení, může, je-li to v přiměřených možnostech školy, být režim stravování s ohledem na onemocnění žáka upraven (např. doba podávání jídla,

vyločení některých potravin z jídelníčku, množství potravin apod.). Žák však nemá nárok na individuální přípravu zvláštní stravy, jež by odpovídala druhu a zvláštnostem jeho onemocnění.

- Dle ust. § 4 odst. 1 vyhlášky č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ředitel MŠ/ZŠ stanoví při přijetí žáka po dohodě se zákonným zástupcem způsob a rozsah jeho stravování. Rozsah se stanoví tak, aby se žák, je-li v době podávání jídla přítomen v ZŠ, stravoval vždy. Žák se tedy stravuje při pobytu v ZŠ, vyhláška však nestanoví, že musí jít výlučně o stravování školní. Vyžaduje-li to jeho zdravotní stav, stanoví se jiný způsob jeho stravování (např. příprava jídla doma).
- Pedagog přebírá od rodičů a zakládá odborné zprávy a údaje o zdravotní způsobilosti a zdravotních obtížích žáka, které jsou součástí dokumentace školy (školní matriky) podle ust. 28 odst. 2 písmena g) školského zákona.
- Vlastní realizace je založena na platné legislativě: dle § 122 odst. 2 školského zákona je dětem v MŠ/ZŠ poskytováno školní stravování po dobu jejich pobytu ve škole. Pověření zaměstnanci jsou proškoleni pro zajištění vhodného stravování.

Dieta je definována jako strava upravená z léčebných důvodů. Je důležitou složkou léčby při chorobách, při nichž je nutné měnit poměr živin, některé látky omezit, zvýšit anebo vyloučit.

Požadavky na dietní stravu: 1. vyhovující energetická hodnota, 2. biologická hodnota – správný poměr živin (vzhledem k chorobě), 3. bezchybnost z epidemiologického a hygienického hlediska, 4. přiměřená chuť a estetická úprava. Dietními opatřeními můžeme předejít komplikacím, a zlepšit tak kvalitu života dětí s chronickými poruchami výživy. Dietní stravování však musí být kontinuální, bez epizod zařazení nevhodných potravin do jídelníčku žáka. **Kontinuitu by mělo zabezpečovat také stravování v průběhu procesu vzdělávání ve školních jídelnách.**

Dietní systém stravování byl opakovaně vydáván jako závazná celostátní norma. Dietu ordinuje žákovi odborný lékař. Při stravování žáka ve vzdělávací instituci jsou diety a stravovací omezení označeny celým názvem diety nebo je uvedeno onemocnění žáka. Dietní systém odlišného stravování – viz dietní systém.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Pokud žák nastupuje do MŠ nebo ZŠ a má lékařem doporučeno odlišné stravování, je nezbytné vytvořit vhodné podmínky pro výchovu a vzdělávání žáka, a to **s časovým předstihem.**
- Dodržujeme odlišné stravování žáka **dle doporučení odborného lékaře.** U některých diagnóz (např. vrozený nebo získaný glaukom) je potřeba dbát na pitný režim – pravidelné doplňování tekutin. Dehydratace a následný jednorázový větší přísun tekutin může vyvolat náhlou změnu nitroočního tlaku, až záchvat.
- Při diabetu (cukrovce) může mít žák **během výuky hypoglykémii** (snížená hodnota glukózy v krvi, kdy hladina glykémie klesne pod hranici 3, způsobenou nedodržením

léčebného opatření). U žáka **pozorujeme náhlé zblednutí, slabost, třes rukou, potí se studeným potem, nemluví, přivírá oči, může vést až k diabetickému kómatu a bezvědomí**. Je nutné podat rychlý cukr, to je 2 dcl džusu nebo sladkého čaje, a pak podat 2 jednotky škrobu, tj. např. 1 celý rohlík nebo krajíc chleba. Pokud skupina, v níž je i diabetik, jde na vycházku mimo areál MŠ/ZŠ, doporučuje se nosit s sebou: telefonní číslo na rodiče (uložené v telefonu), sladký čaj + pečivo. Žák se přeměřuje během dne. Naměřené hodnoty se zapisují do záznamníku.

- Naprosto **nezbytná je dobrá spolupráce se zákonným zástupcem žáka**.

RIZIKA

- Legislativa.
- Rodiče nespolupracují nebo neprojednávají dietní omezení s ředitelem MŠ/ZŠ.
- Rodiče nepředložili odborné vyjádření lékaře ohledně odlišného stravování žáka.
- Provozní nebo personální obtíže.
- Nedostatečné vybavení školní kuchyně.
- Nedostupnost nebo finanční náročnost vhodných potravin.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Příkladem dobré praxe je vzdělávání žákyně se zrakovým postižením a s diabetem (cukrovkou), těžkou zrakovou a sluchovou vadou, která má odlišné stravování – diabetickou dietu. Během vyučování je pravidelně sledována hladina cukru v krvi – glykémie. Na základě zjištěných hodnot je stanovena dávka inzulínu a vhodné dietní opatření, které zahrnuje nejen kvalitu a skladbu potravy, ale i její množství. Dále je sledováno množství přijímaných tekutin. Pečlivé sledování aktuálního zdravotního stavu a pravidelné sledování naměřených hodnot včetně správné aplikace léků je základní podmínkou pro vzdělávání žákyně s SVP. Žákyně se pravidelně účastní také všech sportovních a rekondačních pobytů, zpravidla se zákonným zástupcem. Jedná se o dobré zajištění odlišného stravování. Žákyně je vzdělávána bez závažnějších zdravotních komplikací.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Podpůrná opatření se vztahují na všechny skupiny žáků s mírou podpůrných opatření 1–5 dle předložení odborného vyjádření lékaře ohledně odlišného stravování žáka.

STUPEŇ 1

MŠ, ZŠ: Stravování žáka probíhá s ohledem na jeho onemocnění s úpravou jídelníčku a na základě aktuálního zdravotního stavu podle naměřených hodnot, např. hladiny cukru v krvi u diabetiků (je stanoven přesný čas podávání jídla, vyloučení některých potravin z jídelníčku, skladba potravin, množství v gramech apod.). Žáci se mohou stravovat formou hotové dietní stravy, kterou zajistí zákonný zástupce. Stravování zajišťuje pověřená osoba nebo zdravotní sestra registrovaná dle rozhodnutí ředitele ZŠ.

SŠ: Žák se stravuje s ohledem na své onemocnění a samostatně dodržuje vhodný dietní režim při stravování.

STUPEŇ 2

MŠ, ZŠ: Stravování žáka probíhá s ohledem na jeho onemocnění s úpravou jídelníčku a na základě aktuálního zdravotního stavu podle naměřených hodnot, např. hladiny cukru v krvi u diabetiků (je stanoven přesný čas podávání jídla, vyloučení některých potravin z jídelníčku, skladba potravin, množství v gramech apod.). Stravování zajišťuje pověřená osoba nebo zdravotní sestra registrovaná dle rozhodnutí ředitele ZŠ.

SŠ: Žák se stravuje s ohledem na své onemocnění a samostatně dodržuje vhodný dietní režim při stravování.

STUPEŇ 3

MŠ, ZŠ: Stravování žáka probíhá s ohledem na jeho onemocnění s úpravou jídelníčku a na základě aktuálního zdravotního stavu naměřených hodnot, např. hladiny cukru v krvi u diabetiků (je stanoven přesný čas podávání jídla, vyloučení některých potravin z jídelníčku, skladba potravin, množství v gramech apod.). Stravování zajišťuje pověřená osoba nebo zdravotní sestra registrovaná dle rozhodnutí ředitele ZŠ. Pedagog slovně doprovází stolování žáka se zrakovým postižením.

SŠ: Žák se stravuje s ohledem na své onemocnění a samostatně dodržuje vhodný dietní režim při stravování. Je možná částečná dopomoc pověřené osoby.

STUPEŇ 4

MŠ, ZŠ: Stravování žáka probíhá s ohledem na jeho onemocnění s úpravou jídelníčku a na základě aktuálního zdravotního stavu podle naměřených hodnot, např. hladiny cukru v krvi u diabetiků (je stanoven přesný čas podávání jídla, vyloučení některých potravin z jídelníčku, skladba potravin, množství v gramech apod.). Stravování zajišťuje běžný pracovník školy dle rozhodnutí ředitele školy. Pedagog slovně doprovází stolování a stravování žáka se zrakovým postižením.

Někteří žáci mohou mít obtíže při stravování ve školní jídelně z důvodu nezvládnutí sebeobsluhy (neumí si donést jídlo ke stolu, nezvládnou usednout ke stolu, neumí jíst příborem, neznají orientaci na talíři, neumí si nakrájet pokrm na menší kousky atd.) nebo mají psychické zábrany.

SŠ: Žák se stravuje s ohledem na své onemocnění a samostatně dodržuje vhodný dietní režim při stravování.

STUPEŇ 5

MŠ, ZŠ: Pedagog slovně doprovází stolování a stravování žáka se zrakovým postižením. Žák může být krmen. Je nezbytná pomoc pověřené osoby.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. Pokyny MŠMT (vyhláška č. 107/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 17/2015 Sb., o školním stravování).
2. MORAVCOVÁ, D. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-476-4.

8.3 PODÁVÁNÍ MEDIKACE

Soňa Mikešová

Oblast podpory: **PODPORA SOCIÁLNÍ A ZDRAVOTNÍ**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák má lékařem indikovanou medikaci, jejíž nepodání ve školním prostředí (v rámci denního režimu) by mu mohlo přinést zdravotní komplikace, případně ohrožení životních funkcí.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Spočívá v povinnosti zajišťovat podávání medikace a v s ním přímo souvisejících činnostech při poskytování školských služeb. Při vyučování žákovi zajišťujeme možnost pravidelného podávání medikace, kterou naordinoval lékař a bez níž by žák se svým postižením nemohl zvládnout kvalitní, plnohodnotnou výuku.

S povinností zajistit bezpečnost a ochranu zdraví dětí při vzdělávání koresponduje povinnost zákonných zástupců informovat školu o změně zdravotní způsobilosti a zdravotních obtížích dítěte nebo o jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání, neboť bez náležité informovanosti nemůže škola bezpečnost a zdraví dětí efektivně zajistit (ust. § 22 odst. 3 písm. c) školského zákona).

ČEMU POMÁHÁ

- Trpí-li žák onemocněním, které vyžaduje zohlednění při vzdělávání (např. cukrovka), je pedagog povinen zajistit a poskytnout žákovi náležitou pomoc při podávání medikace.
- Zohledňujeme zdravotní obtíže žáka, přičemž zdravotními obtížemi mohou být alergie, dietní omezení, pravidelné užívání léků či onemocnění žáka, které vyžaduje zohlednění při vyučování.
- Přebíráme od rodičů a zakládáme odborné zprávy a údaje o zdravotní způsobilosti a zdravotních obtížích žáka, které jsou součástí dokumentace školy (školní matriky) podle ust. 28 odst. 2 písm. g) školského zákona.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

V MŠ a ZŠ pro zrakově postižené zajišťuje pravidelnou zdravotní péči například ortoptická sestra registrovaná (event. zdravotní sestra registrovaná). Důležité je, aby sestra byla znalá problematiky v celé šíři oftalmologie (ortoptika je úzký obor, sleduje pouze diagnostiku a nápravu binokulárního vidění). Důležitá je znalost v oboru zdravotní péče

o děti s vrozeným nebo získaným vážným poškozením zraku, péče o oční protézy, včasné odhalení souvisejících projevů degenerativního onemocnění apod. Výhodné je, pokud sestra dříve pracovala na specializovaném očním oddělení nebo má možnost si doplnit znalosti.

Sestra vede průběžně evidenci lékařských zpráv u dětí a žáků, zajišťuje pravidelnou ošetrovatelskou péči nezbytnou u dětí a žáků s SVP a dohlíží na pravidelné užívání léků (podává léky dle pokynů lékařů dětem a žákům se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním).

Na základě odborného vyjádření lékaře, dle rozpisu lékaře a se souhlasem zákonného zástupce podává oftalmologickou medikaci, dále např. dle doporučení odborných lékařů antiepileptika, psychofarmaka, antihistaminika, antidiabetika, analgetika a další léky.

Podávání léčiv či jiné úkony ze strany školy je třeba považovat za zásahy do tělesné integrity žáka, které mohou být bez svolení zákonných zástupců protiprávní. Je-li tedy MŠ a ZŠ informována o tom, že žák trpí onemocněním, které vyžaduje zohlednění při vzdělávání, mateřská škola nebo základní škola projedná otázku onemocnění žáka se zákonnými zástupci. Vyzve je k předložení odborného vyjádření lékaře. Při podávání léků zajistí nezbytný písemný souhlas zákonného zástupce k úkonům vyžadovaným ze strany MŠ a ZŠ. Lze využít např. formulář „Žádost rodičů o podávání léků“. Proškolený pracovník nebo ortoptická sestra zajišťuje další nezbytné činnosti (poskytne první pomoc, bezprostředně informuje rodiče, rozpozná akutní oční onemocnění, odstraňuje cizí těleso z oka očním výplachem, aplikuje inzulin, podává léky ve všech formách – tablety, kapky, masti, suspenze, roztoky na výplach oka atd.).

Je v pravomoci ředitele běžné MŠ/ZŠ, v níž je žák s SVP vzděláván v integraci, uložit zaměstnancům školy povinnost poskytnout nemocnému žákovi zvláštní péči, jež může spočívat např. v podávání určitých léků, pravidelném sledování zdravotního stavu žáka nebo v jiné potřebné pomoci, a to podle druhu a míry onemocnění. Musí však jít o činnosti, ke kterým není třeba odborná kvalifikace a ke kterým nejsou způsobilé jen osoby se speciálním odborným vzděláním či odbornou praxí, popř. osoby splňující další požadavky stanovené právními předpisy k poskytování zdravotní péče (ortoptická sestra, event. zdravotní sestra registrovaná).

Medikací rozumíme léčení pomocí léků. Pravidelnou medikací jsou léky, které žák pravidelně užívá. Lékař doporučuje způsob aplikace a dávkování. Medikamentózní léčba v oblasti zrakového postižení je možná prostřednictvím oftalmologik.

Ortoptická sestra má možnost podávat medikaci žákům ve vhodně vybavené ošetrovně a dále pracuje v místnosti pro ortoptická cvičení. Mezi základní vybavení ošetrovny patří lůžko, židle, skříň s léky a ošetrovatelským materiálem, lednice s léky, umyvadlo, dostatečné a vhodné osvětlení, žaluzie. Ortoptická sestra má k dispozici také izolační místnost pro žáky s počínajícím infektem. Dále jsou nezbytné základní ošetrovatelské pomůcky nutné pro podávání medikace.

Pokyny pro aplikaci léků do oka:

- Důkladně si umyjeme ruce.
- Léky nesmí mít prošlou expiraci, po otevření aplikujeme pouze po dobu doporučenou výrobcem.
- Podáváme přesný druh, množství a koncentraci léku.
- Dítě při aplikaci sedí nebo leží, hlavu má mírně zakloněnou, dívá se směrem nahoru.
- Kapací část lahvičky se nesmí dotknout oka ani řas z důvodu vyvolání mrkacího reflexu.
- Při aplikaci masti vytlačujeme mast z tuby do spojivkového vaku směrem od vnitřního koutku k zevnímu.
- Všechny léky musí být uzavřené a označené.
- Při aplikaci několika druhů očních kapek je nezbytný časový rozestup.
- Dítě sevře víčka, vytékající lék je setřen do čtverečku buničiny.
- Dítě pochválíme za trpělivost a spolupráci.

Péče o oční protézu:

Zajišťuje ji vždy zákonný zástupce žáka, ev. dle aktuální potřeby žáka registrovaná zdravotní sestra.

- Oční protézu je nutné denně vyjmout z důlku a důkladně vyčistit.
- Při manipulaci s oční protézou je třeba používat měkkou podložku pro případ pádu a poškození.
- V umyvadle by měla být ochranná sítko do odpadu, která zabraňují propadnutí.
- Oční protéza nesmí přijít do kontaktu s ostrými hranami, hrubými povrchy, ředidly a alkoholem.
- Myje se v teplé mýdlové vodě (předem namočíme na 10 minut). Poté se musí opláchnout.
- Čistíme čistou utěrkou z mikrovlákna – k dostání v oční optice. Tím se zabrání poškrábání povrchu.
- Protéza se pak vloží do vody nebo slané roztoku pro měkké kontaktní čočky, který zabraňuje zasychání nečistot na jejím povrchu.
- Před vsazením protézy zpět do očního důlku se doporučuje opláchnout borovou vodou nebo fyziologickým roztokem (popř. Ophtalem).
- Je nutné dbát na správnou hygienu oční dutiny, to znamená denně si oční dutinu vyčistit. Očního důlku samotného by se nemělo dotýkat. Je potřeba, aby se pravidelně čistila víčka a odstraňoval hlen (borovou vodou či Ophtalem) za pomoci čistého tampónu (např. Medicomp od firmy Hartmann). Pokud se na víčkách tvoří nadměrné množství hlenu, je vhodné navštívit oftalmologa. Mohlo by jít o začínající infekci.
- V případě onemocnění, se kterým je spojena rýma a slzení, je nutné zvýšit péči.
- Skleněná oční protéza by se měla vyjímat z očního důlku každou noc, aby nedošlo k jejímu prasknutí při neopatrném pohybu v průběhu spánku.
- Při pobytu na slunci je doporučeno používat sluneční brýle z důvodu zabránění změně barvy.

- U vodních sportů je vhodné používat plavecké brýle – nedojde ke ztrátě.
- Správnou péčí je prodloužena životnost oční protězy.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Pokud žák nastupuje do MŠ nebo ZŠ a pravidelně užívá medikaci, je nezbytné vytvořit vhodné podmínky pro výchovu a vzdělávání žáka **s časovým předstihem**.
- Dodržujeme **přesnou, pravidelnou a správnou aplikaci medikace dle doporučení lékaře**.
- Naprosto **nezbytná je dobrá spolupráce se zákonným zástupcem žáka**.

RIZIKA

- Jsou jimi **vedlejší účinky léků po aplikaci a jejich dopad na vzdělávání**. Některé léky, které jsou podávány na základě doporučení lékaře, mají vedlejší účinky, které mohou v určité míře ovlivnit žáka v průběhu vyučování. Vedlejší účinky léků jsou nežádoucí symptomy, které vzniknou po podání léků. Učitel zohledňuje při výuce aktuální žákovy obtíže, školní činnosti probíhají v rozsahu a náročnosti přizpůsobené adekvátně jeho aktuálnímu zdravotnímu stavu a se zřetelem k jeho SVP. Výkony žáka s SVP, který užívá léky s vedlejšími účinky, jsou hodnoceny individuálně.
- V oblasti hrubé motoriky může být po aplikaci některých léků narušena koordinace pohybů, pohybové dovednosti a udržení rovnováhy.
- V jemné motorice se může jednat dočasně o špatnou koordinaci horních končetin, např. o špatný úchop psacího náčiní. V oblasti grafomotoriky žák např. není schopen nakreslit rovnou čáru, obtáhnout obrázek, vybarvit ho.
- V oblasti vnímání nereaguje pohotově, nereaguje na běžné sluchové podněty, má obtíže při zrakovém vnímání, přenášení zrakové pozornosti, při zrakové analýze, syntéze, diferenciaci, je světloplachý atd. Může se vyskytnout porucha koncentrace pozornosti, může být lehce odklonitelná nebo rozptýlená. Může být absence vyvozování a logického zdůvodňování.
- Vedlejší účinky léků mohou do jisté míry ovlivnit i samostatnost žáka při sebeobslužných činnostech, jeho prostorovou orientaci a samostatný pohyb.
- Častými vedlejšími účinky některých léků jsou bolesti břicha, vyrážka na kůži, točení hlavy nebo nadměrné pocení, slinění, spavost, nebo naopak noční nespavost a následná únava žáka, bolesti hlavy, náládovost, třes rukou, poruchy řeči, celková apatie, stavy úzkosti, strachu a slabosti atd. Rodiče mají povinnost tyto účinky, které má podávaný lék na žáka, oznámit pověřené osobě a učiteli. Pokud se vedlejší účinky léků u žáka vyskytnou v závažné formě a žák je ve vážném zdravotním stavu, jsou bezprostředně informováni zákonní zástupci žáka, event. dle závažnosti zdravotního stavu je zavolána zdravotní záchranná služba (tísňové volání na linku 155).
- Rodiče nepřinesou aktuální lékařskou zprávu po vyšetření žáka.

- Rodiče nedodají předepsaný lék nebo má lék prošlou expirační dobu.
- Rodiče nepodepsali vyplněný formulář „Žádost rodičů o podávání léků“.
- Medikaci není možné z personálních důvodů v dané škole podávat.
- Žák odmítá medikament přijmout.
- Není dostatek peněz na pracovníka, který aplikuje podávanou medikaci žákovi.
- Není vhodně upravená legislativa.

ILUSTRACNÍ PŘÍKLAD

Příkladem dobré praxe je vzdělávání žákyně se zrakovým postižením s diabetem (cukrovkou), těžkou zrakovou a sluchovou vadou. Během vyučování je pravidelně sledována hladina cukru v krvi – glykémie. Na základě zjištěných hodnot je stanovena dávka inzulínu, který je aplikován inzulínovým perem. Tuto dovednost žákyně 7. třídy již zvládá sama pod dohledem zdravotní sestry. Dále je sledováno množství přijímané potravy a tekutin. Pečlivé sledování aktuálního zdravotního stavu a pravidelné sledování naměřených hodnot včetně správné aplikace léků je základní podmínkou pro vzdělávání žákyně s SVP. Žákyně se pravidelně účastní také všech sportovních a rekondičních pobytů, zpravidla se zákonným zástupcem. Jedná se o dobré zajištění zdravotní podpory. Doposud byla žákyně v průběhu vzdělávání bez závažnějších zdravotních komplikací.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

Podpurná opatření se vztahují na všechny skupiny žáků s mírou podpurných opatření 1, kteří užívají medikaci, již doporučí odborný lékař.

MŠ, ZŠ: Je v pravomoci ředitele běžné MŠ/ZŠ, v níž je žák s SVP vzděláván v integraci, uložit zaměstnancům školy povinnost poskytnout nemocnému žákovi zvláštní péči, jež může spočívat např. v podávání určitých léků a pravidelném sledování zdravotního stavu žáka nebo jiné potřebné pomoci, a to podle druhu a míry onemocnění.

SŠ: Žáci užívají léky dle doporučení odborných lékařů, dle rozpisu užívání medikace, který doporučí odborný lékař, a to zpravidla samostatně (po domluvě se zákonným zástupcem studenta).

STUPEŇ 2

MŠ, ZŠ: Medikaci podává pověřená osoba (viz opatření stupeň 1). Je nutná důkladná kontrola, zdali žák po užití léku podaného ústy skutečně polkl.

SŠ: Žáci užívají léky dle doporučení odborných lékařů, dle rozpisu užívání medikace, který doporučí odborný lékař, a to zpravidla samostatně. Dopomoc dospělé osoby je při přípravě léků, např. púlených tablet, přesného dávkování inzulínu nebo přesného dávkování při aplikaci očních kapek.

STUPEŇ 3

MŠ: Medikaci podává pověřená osoba (viz opatření stupeň 1). Je nutná důkladná kontrola, zdali žák po užití léku podaného ústy skutečně polkl.

ZŠ: Při užívání léků je nutná dopomoc a kontrola pověřenou osobou, neboť bez přesně aplikovaných léků může dojít ke zhoršení zdravotního stavu žáka např. s progresivním očním onemocněním.

SŠ: Žáci užívají léky dle doporučení odborných lékařů, dle rozpisu užívání medikace, který doporučí odborný lékař, a to zpravidla samostatně. Léky je vhodné zřetelně označit pro potřebu žáka se ZP. Dopomoc dospělé osoby je při přípravě léků, např. púlených tablet, přesného dávkování inzulínu nebo přesného dávkování při aplikaci očních kapek. Je nezbytné zcela přesně aplikovat doporučené léky, zejména např. u progresivního očního onemocnění.

STUPEŇ 4

MŠ: Medikaci podává pověřená osoba dle doporučení odborných lékařů a dle rozpisu (viz opatření stupeň 1). Žákovi je vysvětlen postup týkající se medikace, vše v průběhu podávání slovně komentujeme. Poté zkontrolujeme, zdali žák podávaný lék spolkl.

ZŠ: Je nutná příprava medikace pověřenou osobou. Je nezbytné žákovi vysvětlit postup týkající se medikace. Průběh podávání medikace slovně komentujeme. Poté zkontrolujeme, zdali žák lék spolkl. **Lze využít zásobník léků označený bodovým písmem.**

SŠ: Žáci užívají léky dle doporučení odborných lékařů, dle rozpisu užívání medikace, který doporučí odborný lékař, a to zpravidla po zvládnutí dovednosti samostatně. Dopomoc dospělé osoby je při přípravě léků, např. púlených tablet, přesného dávkování inzulínu nebo přesného dávkování při aplikaci očních kapek. **Lze využít zásobník léků označený bodovým písmem.**

STUPEŇ 5

MŠ: Je nutná příprava medikace pověřenou osobou (viz opatření stupeň 1). Průběh podávání medikace slovně komentujeme. V případě, že žák lék nepožil, odmítl nebo vyplivl, je nutné tuto činnost opakovat. Poté zkontrolujeme, zdali žák lék spolkl. Pokud lék nelze podat, informujeme zákonného zástupce a domluvíme další postup, např. aplikaci léku v jiné formě užívání.

ZŠ: Je nutná příprava medikace pověřenou osobou. Průběh podávání medikace slovně komentujeme. V případě, že žák lék nepožil, odmítl nebo vyplivl, je nutné tuto činnost opakovat. Pokud lék nelze podat, informujeme zákonného zástupce a domluvíme další postup, např. aplikaci léku v jiné formě užívání.

SŠ: Žáci se zbytky zraku, až nevidomí s přidruženou těžkou vývojovou poruchou nebo dalším znevýhodněním (zdravotním nebo sociálním) a žáci s kombinovaným postižením, z nichž jedno je těžké postižení zraku, zpravidla studují na speciálních SŠ. Žáci s těžkým kombinovaným postižením zraku a postižením tělesným, případně z toho vyplývající poruchou komunikace, se vyskytují, i když v menší míře, i na středních školách, např. SŠ A. Klara, Konzervatoř pro ZP a Ladičská škola, Obchodní akademie (Brno, Opava), GOA. Vzhledem ke kombinovanému postižení je potřeba spolupráce s odborníky z oborů somatopedie, poruch komunikace apod. Žáci studují na školách pro žáky se zrakovým postižením, často bydlí na internátech, vyžadují tedy větší týmovou podporu.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. Písemné vyjádření MŠMT (viz zák. č. 561/2004 Sb., ust. § 29 odst. 2 školského zákona, § 22 odst. 3 písm. c) školského zákona, § 28 odst. 2 písm. g) školského zákona).
2. MORAVCOVÁ, D. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-72-54-476-4.

8.4 SPOLUPRÁCE S EXTERNÍMI POSKYTOVATELI SLUŽEB

Martina Ježková

Oblast podpory: **PODPORA SOCIÁLNÍ A ZDRAVOTNÍ**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák má problémy v prostorové orientaci a samostatném pohybu.
- Žák není vybaven správnými kompenzačními pomůckami.
- Žák není proškolen v obsluze kompenzačních pomůcek.
- Zákonný zástupce (nebo zletilý žák) má nedostatečné nebo žádné informace z oblasti sociálně-právní.
- Žák nedochází pravidelně do školy (neomluvené absence, záškoláctví).

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Podpůrné opatření reaguje na aktuální potřeby žáka, rozvíjí a podporuje jeho soběstačnost a samostatnost. Aplikujeme v případě, že tuto podporu není schopen zajistit zákonný zástupce a možnosti zajištění nemá ani pedagog. Opatření spočívá v nabídce služeb externích poskytovatelů a jejich vzájemné spolupráci. Pro názornost, žák bude potřebovat výuku v oblasti POSP a ve škole nebude kompetentní osoba schopna výcviku, je tedy vhodné se obrátit přímo na Tyfloservis (místně příslušný).

ČEMU POMÁHÁ

- Zmírnění následků zrakového postižení.
- Zvládnutí běžného života.
- Začlenění žáků se zrakovým znevýhodněním do společnosti.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Informace o možnostech péče a nabídce služeb jsou poskytovány žákům a rodičům prostřednictvím odborných lékařů, školských poradenských zařízení (speciálněpedagogické centrum, pedagogicko-psychologická poradna), úřadů státní správy, vzdělávacích institucí a rodičů dětí se stejným zdravotním postižením. Žák či zákonný zástupce se rozhodne, zda využije konkrétní organizaci a službu. Mezi poskytovatele služeb pro osoby se zrakovým postižením můžeme zařadit např. následující organizace: Tyfloservis, o. p. s., krajská TyfloCentra (Tyflokabinet), střediska pro ranou péči, Středisko výcviku vodicích psů SONS ČR, Centrum zrakových vad, o. p. s, úřady práce, nadace a další.

Při výběru organizace a služby musíme brát zřetel na zdravotní stav, míru zrakového postižení, na dovednosti, schopnosti a možnosti žáka. Pokud je žák současně klientem SPC pro ZP, speciálněpedagogické centrum poskytne základní informace o žákovi (vyhotoví zprávu o dosavadní tyflopedické péči), příp. se domluví na vzájemné spolupráci a překrývání péče. Veškeré úkony lze realizovat vždy a pouze se souhlasem (písemným) žáka, v případě nezletilosti žáka se souhlasem jeho zákonného zástupce. Zájemce o službu kontaktuje poskytovatele služby a konkrétně se již domluví o potřebách, představách péče a vzájemné spolupráci.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Ke každému žákovi přistupovat individuálně. neznámá to však, že každý žák musí projít přes všechny poskytovatele služeb a využít veškeré nabízené činnosti a služby.
- Na potřeby žáka.
- Na vzájemnou důvěru a spolupráci všech složek.

RIZIKA

- Nezájem o službu.
- Nevhodně zvolená služba.
- Nespolupráce ze strany žáka nebo zákonného zástupce.
- Vzájemné nerespektování jednotlivých stran/účastníků.
- Nedostatek financí na straně žáka či zákonného zástupce (některé služby jsou hrazeny dle sazebníku organizace).

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Příklady dobré praxe:

- *Dítě (4,5 roku) se zrakovým postižením je klientem SPC pro ZP (speciálněpedagogické centrum pro zrakově postižené) a navštěvuje běžnou MŠ. Před nástupem do MŠ bylo v péči poradenských pracovníků SRP (střediska pro ranou péči), kde mimo jiné probíhala zraková stimulace. Rodiče byli s prací a přístupem SRP velmi spokojeni, především dostupnost střediska pro ně byla přijatelnější. Po dohodě s rodiči, pracovníky SPC pro ZP a SRP dojde k překrývání péče. Otázky a vše ohledně školské integrace bude nadále zajišťovat a řešit SPC pro ZP a dítě bude nadále docházet na zrakovou stimulaci do střediska pro ranou péči.*
- *Žák s těžkým zrakovým postižením (16 let) zahájil studium na SŠ v cizím městě. Do nástupu na SŠ se pohyboval v prostředí, které znal a kde se dobře orientoval. S přechodem na SŠ vyvstaly problémy (cizí, neznámé prostředí, nová zkušenost s městskou hromadnou dopravou – metro, tramvaj, trolejbus – přesun z domova mládeže do školy a zpět, návštěva městské knihovny). Žák oslovil na doporučení SPC pro ZP instruktory místního*

Tyfloservis. Zde se spolu zaměřili na výcvik pohybu v městských hromadných prostředcích a na nácvik nových tras. Péče se i v tomto případě překrývala. Bezproblémově probíhala spolupráce a respektování všech složek.

- K zácviku práce na PC lze aktuálně využít nabídky intenzivních kurzů Pobytového rekvalifikačního a rehabilitačního střediska pro nevidomé Dědina, o. p. s, které pořádá výuku v týdenních blocích (maximálně 3, nemusí na sebe navazovat) v době školního volna. Pobyt absolvují žáci se zákonným zástupcem. Před zahájením výuky musí žák ovládat klávesnici všemi deseti z paměti.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Podpůrné opatření není děleno do stupňů, protože je realizováno na základě zdravotního stavu, potřeb a přání klienta. Nejvíce budou služby externích poskytovatelů využívat žáci zařazení do vyšších stupňů, což ale nemusí být vždy pravidlem.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. <http://www.tyfloservis.cz/>.
2. <http://www.tyflocentrum.cz/>.
3. <http://www.dedina.cz>.
4. <http://www.ranapece.cz/>.
5. <http://www.ranapece.eu>.
6. <http://www.okamzik.cz>.
7. <http://www.vodicipsi.cz/nasecinnost.htm>.
8. <http://www.nadaceleontinka.cz/>.
9. <http://svetlaska.centrum.cz/sbirka.phtml>.
10. <http://www.fnmotol.cz/kliniky-a-oddeleni/spolecna-pracoviste/centrum-zrakovych-vad-czv/>.
11. Zákon č. 108/2006 Sb.

8.5 REEDUKAČNÍ A SOCIALIZAČNÍ POBYTY

Marcela Kulíšková

Oblast podpory: **PODPORA SOCIÁLNÍ A ZDRAVOTNÍ**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák, který má v rámci procesu socializace potřebu využít další podpůrná opatření související s nadstandardními akcemi speciálních pedagogických center, popř. dalších subjektů.
- Žák s přetrvávajícími obtížemi v oblasti prostorové orientace a samostatného pohybu, sebeobsluhy, samostatnosti v běžných denních činnostech.
- Další problematickou oblastí bývá čtení a psaní Braillova bodového písma, obtíže v obsluze elektronických kompenzačních pomůcek, při práci na PC, psaní na počítačové klávesnici desetiprstovou technikou apod.
- Žák má přirozenou potřebu zapojit se do zájmových, volnočasových aktivit, kamarádských a přátelských vztahů, herních, rekreačních činností a pozitivních prožitků vůbec.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Reedukační a socializační pobyty mohou být prostorem pro intenzivní a efektivní nácvik, zdokonalování a upevňování speciálních dovedností vyplývajících ze zrakového postižení každého účastníka pobytu při důsledném uplatňování individuálního přístupu – můžeme hovořit o „pobytu šitém na míru“.

Tyto pobyty mohou být zaměřeny na doplňování speciálních dovedností např. v prostorové orientaci a samostatném pohybu, v sebeobsluze a soběstačnosti. Jistě mohou přispívat i k výměně zkušeností z nejrůznějších oblastí života, k získání zkušenosti se zvládnutím obtíží spojených se zrakovým postižením u vrstevníků se stejným handicapem, ke srovnání svých výkonů s výkony osob se stejným postižením. Mohou zvyšovat kvalitu života díky zapojení do volnočasových aktivit organizovaných pro osoby se zrakovým postižením, vedou k navázání nových přátelství, k prožití nevšedních zážitků, a tím vším k zpestření života.

Během pobytů lze uplatňovat techniky rehabilitace osob se zrakovým postižením: techniky pohybového rozvoje a orientace, techniky relaxace a regenerace zraku, meditace, rekreace a rekondice, soutěživosti, techniky rehabilitačního působení umění, pracovních činností, aplikace humoru a situačních her, techniky povzbuzování, ale i techniky represe nežádoucích projevů.

ČEMU POMÁHÁ

- Reedukační a socializační pobyty mohou napomáhat začleňování do společenského života, úspěšnému zvládnání školních povinností, zároveň však také osamostatňování, zapojení do volnočasových aktivit, soběstačnosti, bezpečnosti, a tím postupně zvýšení kvality života. Mohou být místem, kde v kolektivu účastníků se stejným handicapem žák lépe přijme své postižení, najde nový smysl života.
- Mohou být i prostředím k metodickému vedení zákonných zástupců nebo asistentů.
- Mohou být nadstavbou, kdy budou jednotlivé dovednosti získané během výukových jednotek ve školním prostředí využívány v reálných podmínkách každodenního života v komplexním pojetí v závislosti na aktuálně vznikajících situacích. Získané dovednosti se tímto způsobem lépe vžijí a zautomatizují.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Speciálněpedagogické centrum uspořádá pobyt na základě potřeby klientů v období, kdy nepostačuje ambulantní péče nebo je nízká četnost návštěv v místě bydliště integrovaného žáka, a tím nejsou vytvářeny optimální podmínky pro osobní růst klienta. Pobyty mohou zajišťovat pracovníci speciálněpedagogických center – speciální pedagogové, psycholog, sociální pracovník. Dle zaměření pobytu může být vhodná účast instruktora prostorové orientace samostatného pohybu, ev. zrakového terapeuta, učitele tělesné výchovy nebo sportovního trenéra se zkušenostmi s prací s osobami se zrakovým postižením, vychovatele školy pro žáky se zrakovým postižením. Možné je zvážit účast asistenta pedagoga, osobního asistenta nebo zákonných zástupců.

RIZIKA

Z hlediska organizátora se jedná především o:

- finanční zajištění akce;
- časovou náročnost – jedná se o práci nad rámec běžné pracovní doby a náplně. V tomto smyslu je výhodné pořádat pobyty jako projektovou činnost speciálněpedagogického centra.

Mezi obtíže, které mohou nastat ze strany klientů a se kterými může organizátor počítat, patří např.:

- neuvolnění integrovaného žáka z výuky;
- žák neunesení odloučení od rodiny (na poslední chvíli účast odřekne).

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Projektová činnost Speciálněpedagogického centra pro zrakově postižené v Plzni – Projekt EU a ESF „Hej rup – spojme sílu, hej rup – ruce k dílu“ – klíčová aktivita 4: „Podpora realizace společných akcí žáků se speciálními vzdělávacími potřebami s jejich rodiči“, která obsahuje tři víkendové pobytové akce s tématy: „Chci být samostatný“, „Krok za krokem k samostatnosti“, „Samostatné vykročení“. Dále klíčová aktivita 3 – týdenní pobyt: „Rozvoj dovedností v prostorové orientaci prostřednictvím soutěžního soustředění žáků se zrakovým postižením“ zakončený, jak už název napovídá, soutěží.

Z dalších pořádaných pobytových akcí je možné zmínit sportovní tábory pro žáky se zrakovým postižením pořádané Českým svazem zrakově postižených sportovců, lyžařské výcvikové kurzy a školy v přírodě, letní tábory, akce tyfloturistických oddílů, pobytový zácvik před předáním vodících psů organizovaný Střediskem výcviku vodících psů Jinonice, ev. navazující rekvalifikační a rekondiční pobyty pro dospělé ve středisku pro nevidomé na Dědině.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

STUPEŇ 1

Pobyty nejsou nutností.

STUPEŇ 2

Pobyty nejsou nutností.

STUPEŇ 3

Reedukační a socializační pobyt vhodný zejména v souvislosti s aktuálními potřebami pro optimalizaci výchovně-vzdělávacího procesu, zajištění bezpečného pohybu a posilování soběstačnosti (rozvíjení kompenzačních smyslů, POSP, sebeobsluha, práce s optickými pomůckami, relaxační techniky a techniky regenerace zraku, volnočasové aktivity vhodné pro ZP apod.).

MŠ – v doprovodu zákonných zástupců.

ZŠ – vhodný pobyt pro žáky i zákonné zástupce, asistenty pedagoga, ev. osobní asistenty.

SŠ – pobyt vhodný.

STUPEŇ 4

Reedukační a socializační pobyt vhodný zejména v souvislosti s aktuálními potřebami pro optimalizaci výchovně-vzdělávacího procesu a zajištění bezpečnosti, překonávání životních obtíží pramenících ze zrakového postižení, posilování přiměřené soběstačnosti a samostatnosti, zapojení do společenských aktivit (rozvíjení kompenzačních smyslů, POSP, Braillovo písmo, práce s elektronickými kompenzačními pomůckami, relaxační techniky, ev. techniky regenerace zraku, volnočasové aktivity vhodné pro ZP).

MŠ – v doprovodu zákonných zástupců.

ZŠ – vhodný pobyt pro žáky i zákonné zástupce, asistenty pedagoga, ev. osobní asistenty.

SŠ – pobyt vhodný.

STUPEŇ 5

Reedukační a socializační pobyt vhodný zejména v souvislosti s aktuálními potřebami pro optimalizaci výchovně-vzdělávacího procesu a zajištění bezpečnosti, překonávání životních obtíží pramenících nejen ze zrakového postižení, ale i jiného postižení či onemocnění, posilování alespoň částečné soběstačnosti a samostatnosti, zapojení se do vhodných společenských aktivit (cílený rozvoj kompenzačních smyslů, ev. POSP a Braillovo písmo, práce se speciálními elektronickými kompenzačními pomůckami, relaxační a rehabilitační techniky, volnočasové aktivity vhodné pro ZP).

MŠ – v doprovodu zákonných zástupců.

ZŠ – vhodný pobyt pro žáky i zákonné zástupce, asistenty pedagoga, ev. osobní asistenty.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

Metodické, informační a propagační materiály společností, organizací, sdružení, center, středisek a zařízení poskytujících služby osobám se zrakovým postižením (speciálněpedagogická centra, střediska rané péče, Tyfloservis, TyfloCentrum, Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých, Český svaz zrakově postižených sportovců, Středisko výcviku vodících psů Jinonice, Rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina).

Odborná literatura

1. JESENSKÝ, J. *Rehabilitace zrakově postižených a způsoby její realizace*. Praha: SNS, 1992.
2. MILOTA, K., ZELINOVÁ, A. *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-197-6.
3. ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-689-6.
4. ŠIMANOVSKÝ, Z., MERTIN, V. *Hry pomáhají s problémy*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-408-7.
5. ŠIMANOVSKÝ, Z., ŠIMANOVSKÁ, B. *Hry pro rozvoj zdravé osobnosti*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-024-0.

6. VACHULE, R.. VACHULOVÁ, J. *Hry pro těžce zrakově postižené děti*. Praha: Novinář, 1987.
7. WIENER, P. *Prostorová orientace zrakově postižených*. Praha: MŠMT, 1998.

4.9 OBLAST PODPORY Č. 9: PRÁCE S TŘÍDNÍM KOLEKTIVEM

9.1 KLIMA TŘÍDY

Veronika Míková

Oblast podpory: **PRÁCE S TŘÍDNÍM KOLEKTIVEM**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák je kvůli snížené schopnosti koncentrace a pomalému pracovnímu tempu hůře přijímán
- třídním kolektivem.
- Žák je vyčleněn z kolektivu třídy.
- Žák je účastníkem šikany.
- Žák má obtíže při navazování sociálních vazeb v rámci třídního kolektivu.
- Žákova schopnost sociálního, praktického úsudku (schopnost řešit problémové situace) je v případě přehnaně ochranného přístupu rodiny oslabena.
- Třídní kolektiv je přesycen dlouhodobou zvýšenou pozorností pedagogů určenou pouze integrovanému žákovi.
- Příprava na příchod spolužáka.
- Uvědomění si problematiky zrakového postižení v širokém kontextu vztahů ve třídě (malá soudržnost třídy, kde se žák integruje, nepřijetí žáka jeho spolužáky apod.), nepříznivé klima třídy.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Popis technik a metod zaměřených na tvorbu a podporu zdravého třídního klimatu. Při integraci žáka se často mění klima třídy, které má významný vliv na utváření osobnosti dítěte, sociální vztahy, mění se žákovské pozice, status a role ve školním kolektivu. vztahuje se na všechny pracovníky školy v každodenních činnostech. Učitel si může na pomoc při práci se třídou přizvat výchovného poradce, školního psychologa nebo speciální pedagoga.

Práce se třídou může probíhat i mimo školu, např. na adaptačních pobytech. Adaptační pobyt spočívá v nabídce školy pro všechny žáky a studenty ve třídě s podporou účasti žáka se ZP. Třídní kolektiv a míra přijetí žáka se zrakovým postižením je důležitou podmínkou úspěšnosti integrace.

ČEMU POMÁHÁ

- Umožňuje systematické sledování jedinců se zrakovým postižením v integrované třídě.
- Mapuje soudržnost třídy, zjišťuje spokojenost žáků a postavení integrovaného žáka ve třídě.
- Změna prostředí a další zaměřené aktivity podpoří či vzbudí zájem o komunikaci ve skupině, o tvorbu a respektování skupinových a komunikačních pravidel.
- Prohloubí a upevní vztahy mezi žáky, třídním učitelem a ostatními pedagogy.
- Pomáhá vzájemnému sebezpoznání a sbližování žáků v rámci třídy, je nástrojem k poznání schopností, dovedností žáků a studentů.
- Neformální prostředí změní jednání a chování všech zúčastněných, čehož nelze nikdy dosáhnout během vzdělávacího procesu ve škole.
- Pomáhá začlenit děti a žáky se zrakovým postižením mezi vrstevníky s cílem vytvářet rovnocenné partnerství mezi jedinci bez postižení a s postižením v různých aktivitách.
- Společné prožitky působí na úspěšnost sociální integrace žáka, rozvinutím a prohloubením sociálních vazeb mezi žáky je možné více začlenit žáka se zrakovým postižením do třídy jako sociální skupiny.

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Aplikaci tohoto opatření předchází monitoring třídy (standardizované a nestandardizované techniky). V oblasti zkoumání klimatu ve třídě a práce se třídou jsou hlavními nástroji: pozorování žáků při různých řízených a neřízených činnostech, rozhovor, dotazník, analýza produktů a školní výkonnosti žáka a třídy. Ve třídě domluvíme společná pravidla, která v ní budou fungovat, rozdělení činností, způsoby řešení konfliktů a nedorozumění.

Pro všechny stupně podpory jsou možnosti osvěty na téma jedinec se zrakovým postižením v obecné rovině stejné.

1. Tematické vyučování.
2. Projekty na téma „Nevidomí a slabozrací mezi námi“.
3. Školy v přírodě.
4. Adaptační a zážitkové pobyty.
5. Návštěvy tematických akcí a výstav.
6. Uspořádání sbírky a charitativních akcí na podporu spolužáka.
7. Besedy s lidmi se zrakovým postižením.
8. Aktivity (hry), prožitkové semináře – zaměřené na potřeby a požadavky třídy, aby se žáci ve své skupině identifikovali a prožitky z her spojovali s každodenním životem.
9. Nasazení simulačních brýlí pomáhá přiblížit ostatním žákům a pedagogům problematiku zrakového postižení, aby si sami spolužáci a pedagogové uvědomili, jaké má žák specifické potřeby.
10. Uspořádání společných turnajů ve speciálních aktivitách – vyzkoušení goalballu, showdownu či jízdy na tandemovém kole všemi žáky ve třídě.

11. Čtení integračních pohádek, příběhů, v nichž je žákům předložena jinakost v různých modifikacích, s následnou diskusí, jejich přehrávání ve skupině, hraní rolí.
12. Promítání filmů s tematikou zrakového postižení s následnou diskusí.

Prožitkové semináře provádíme v blocích po sobě jdoucích:

- seznamovací;
- zahřívací – pohybové;
- tvořivé;
- smyslové hry a týmová práce – spolupráce;
- posílení empatie pro druhého, poznání sebe sama;
- reflexe.

Adaptační pobyty (mimoškolní pobyty a výcviky) probíhají kdykoliv v průběhu vzdělávání žáků, např. po nástupu do první třídy, po zahájení prvního ročníku víceletých gymnázií nebo střední školy, při přechodu na jinou školu.

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Postoj učitele k žákovi je zcela zásadní nejen pro samotného žáka, ale i pro ostatní spolužáky a pedagogy.
- Na základě rozhovoru s intaktními spolužáky je třeba domluvit způsob chování, tolerance a způsob pomoci žákovi se ZP. Je vhodné určit dobrovolné patrony, kteří budou žákovi pomáhat i při mimoškolních aktivitách.
- Doporučuje se pozorovat chování všech dětí a pravidelně si se spolužáky vyměňovat zkušenosti a diskutovat s nimi o jejich pocitech.
- Potřebná je znalost osobních charakteristik žáka, způsobu jeho komunikace, sebeprosazování a postavení v kolektivu.

RIZIKA

- Vyjadřování negativních postojů vůči žákovi před ostatními spolužáky.
- Podceňování nebo naopak přeceňování problémů žáka.
- Neřešení závažného problémového chování žáka.
- Nepochota a nespoupráce dětí či ze strany spolužáků a pedagogů.
- Nepochopení zadání.
- Nedostatek času.
- Nesouhlas rodičů ke snímání dat ze sociometrických měření, s adaptačním pobytem.
- Neúčast žáka.
- Adaptační pobyt není v nabídce školy.
- Nevhodný ubytovací objekt s ohledem na zrakové postižení žáka.

ILUSTRAČNÍ PŘÍKLAD

Příklad I.

Žák s těžkým zrakovým postižením přichází do nově vznikajícího kolektivu. Je vhodné:

- 1. Navázat osobní kontakt se zákonnými zástupci.*
- 2. Seznámit se s dokumentací dítěte.*
- 3. Seznámit se všemi zjištěnými údaji ostatní pedagogy.*
- 4. Zorganizovat setkání SPC pro ZP s ostatními pedagogy.*
- 5. Seznámit zákonné zástupce zdravých dětí s integrací žáka a jeho způsobem práce při vyučování.*
- 6. Připravit třídu. Hovořit se žáky citlivě o zrakovém postižení. hovořit o jinakosti a odlišnostech. je dobré, aby žáci věděli o specifikách dětí a žáků se zrakovým postižením. prodiskutovat, s čím a jak by se jim dalo pomoci (např. orientace ve škole, pomoc s učebním atp.).*
- 7. Než začne proces integrace, měli bychom žákovi ukázat prostory školy, seznámit ho s ostatními pedagogy. Měl by vědět, na koho se může v případě potřeby obrátit s žádostí o pomoc – žák by měl znát své pedagogy (zejména třídního učitele a metodika prevence).*
- 8. Žáka by měl uvádět do třídy třídní pedagog.*
- 9. Důležité je sledovat proces adaptace žáka na nové prostředí v průběhu celého školního roku.*

Příklad II.

Žák se zrakovým postižením přichází do dříve vytvořeného kolektivu. Nový žák ve třídě – rizikový moment pro vznik šikany.

- 1. Pro prevenci je možné vyzkoušet alternativní program pro ulehčení jeho adaptace, rozptýlení možných obav a lepší akceptaci jedince skupinou.*
- 2. Je dobré vytipovat alespoň dva žáky ve třídě, kteří se stanou (s jejich svolením) pomocníky, „patrony“ integrovaného dítěte.*
- 3. Je důležité dbát na prevenci tím, že seznámíme třídu se změnou, koordinujeme a průběžně kontrolujeme integraci a postavení žáka v kolektivu.*

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Klima třídy nezávisí na stupni zrakového postižení, s kolektivem pracujeme přiměřeně věku žáků. Proto toto podpůrné opatření není specifikováno v jednotlivých stupních podpory.

MŠ

Čtení integračních pohádek – pohádek, kde je dětem předložena jinakost v různých modifikacích.

Aktivity – kooperativní, komunikativní, prožitkové hry.

ZŠ

Čtení integračních pohádek a příběhů, které léčí, a jejich přehrávání.

Diskuse v kolečku.

Aktivity:

- „Icebreakové“ – na prolomení ledů, např. řazení na čáře, gordický uzel.
- Sociometrie v prostoru, dynamická sociometrie (žáci v prostoru v pohybu).
- Kooperativní, komunikativní, prožitkové hry a hry pro získání pocitu síly.

Sebehodnocení v žákovských knížkách – v oddíle „Sebehodnocení“ si žáci hodnotí na konci prvního čtvrtletí úroveň některých zvládnutých sociálních a občanských kompetencí.

SŠ

Aktivity – kooperativní, komunikativní, prožitkové hry.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. BASLEROVÁ, P. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3376-9.
2. FRANC, D., ZOUNKOVÁ, D., MARTIN, A. *Učení zážitkem a hrou. Praktická příručka pro instruktora*. Brno: Computer Press, a. s., 2007. ISBN 978-80-251-1701-9.
3. HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2816-2.
4. HERMOCHOVÁ, S. *Hry pro život 1*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-80-1.
5. HERMOCHOVÁ, S. *Hry pro život, sociálně psychologické hry pro děti a mládež*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-79-2.
6. LISÁ, E. A kol. *Hry k rozvoji sociálních kompetencí žáků 1. stupně ZŠ*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-746-6.
7. MALACH, J. *Základy didaktiky*. Ústí n. L.: Pedagogická fakulta UJEP, 2003. ISBN 80-7042-266-1.
8. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1.
9. SÝKORA, J. *Zážitkové kurzy jako nástroj pedagoga volného času*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. ISBN 80-7041-380-8.

4.10 OBLAST PODPORY Č. 10: ÚPRAVA PROSTŘEDÍ

10.1 ÚPRAVA PRACOVNÍHO PROSTŘEDÍ

Petr Kánský, Ivana Součková

Oblast podpory: **ÚPRAVA PROSTŘEDÍ**

PROJEVY NA STRANĚ ŽÁKA, NA KTERÉ OPATŘENÍ REAGUJE

- Žák má horší odhad vzdálenosti, velikosti překážky, hloubky překážky, opožděnou reakci na překážku, obtížně chytá míč apod.
- Žák se orientuje pomocí kompenzačních smyslů.
- Žák se obtížně orientuje pomocí zraku, zároveň využívá kompenzační smysly.
- Žák využívá omezených zrakových funkcí, výrazně reaguje na světelné podmínky (světloplachost, šeroslepost).
- Žák se souběžným postižením více vadami, z nichž jedno je postižení zraku. Zde záleží na stupni zrakové vady a kombinaci postižení. Různé obtíže např. při pohybu v makro- i mikroprostoru.

POPIS OPATŘENÍ

V ČEM SPOČÍVÁ

Náplní opatření je vhodná úprava makroprostoru (třída, škola) i mikroprostoru (pracovní místo ve třídě) s ohledem na potřeby žáka s daným typem zrakové vady.

ČEMU POMÁHÁ

- Samostatnosti a pružnosti při práci se studijním materiálem.
- Snížení zrakové únavy.
- Rozvoji schopnosti samostatného pohybu žáka, posilování přirozeného sebevědomí, snižování závislosti žáka na pomoci druhé osoby.
- Sociální adaptaci žáka (např. samostatný pohyb v prostorech třídy, školní budovy).

APLIKACE OPATŘENÍ A SPECIFIKACE PODMÍNEK

Realizujeme vždy takový komplex opatření, který v daném okamžiku odpovídá potřebám žáka a kompenzaci jeho omezení či znevýhodnění. Vzhledem ke specifické náplni tohoto

opatření není možné přesně stanovit rozložení jednotlivých úprav do věkových kategorií. Dochází k jejich prolínání od úrovně MŠ až po SŠ.

Základním opatřením je dodržování pravidel zrakové hygieny při práci. To můžeme bez dalších úprav provádět v každé cílové skupině z hlediska věku. Realizace má význam i u žáků s přechodně sníženou zrakovou percepcí (např. u žáků bez diagnostikované zrakové vady v pooperačním stavu, posttraumatickém stavu). Toto opatření musíme realizovat vždy.

- Časté střídání činností – zrakovou práci dělíme do kratších úseků a prokládáme činnostmi nenáročnou na zrakové vnímání.
- Zajistit vhodné osvětlení – odpovídající ČSN EN 12464-1 (ve znění změny Z1/2005).
- Čistota brýlové korekce.

V další fázi realizujeme úpravu pracovního místa žáka tak, aby lavice byla přizpůsobena dobré ergonomii práce a nenarušovala fyziognomii žáka. Kombinujeme s úpravou makroprostoru.

- Lavice se sklopnou deskou u žáka se sníženým vizem do blízka.
- Upravíme pracovní místo žáka tak, aby měl možnost odkládat kompenzační pomůcky na vhodná místa (např. spojení dvou lavic).
- V případě, že má žák kompenzační postavení hlavy (natáčí hlavu v určitém úhlu), volíme polohu místa s ohledem na nejvyšší tělesnou a zrakovou pohodu žáka a zároveň tak, aby mohl komunikovat s pedagogem i se spolužáky. U žáka se sníženým vizem do dálky musíme zajistit, aby pracovní místo bylo co nejbližší tabuli, a kdykoliv umožníme žákovi volný přístup k tabuli.
- V makroprostoru provedeme úpravu světelných podmínek instalováním vhodných závěsů, žaluzií, či naopak instalací lokálního přisvícení (např. lampička, bodová svítidla) přímo na pracovní místo žáka.
- Kritické body z hlediska prostorové orientace (např. hrany schodů, nekонтрастní plochy, rohy, místa, kde může dojít k oslnění) vhodně označíme.
- Pro žáka slabozrakého označíme kritické body kontrastně (např. páska, nátěr, barevné rozdělení plochy).
- Pro žáka nevidomého označíme kritické body hmatně (označení dymopáskou, hmatnými značkami, hmatnými vodicími liniemi, vytvořením rozhraní povrchu, např. koberec/dlažba), vytvoříme vhodný hmatový plán školní budovy, příp. tříd se specifickým vybavením (učebna chemie, fyziky, odborné učebny).

NA CO KLÁST DŮRAZ

- Důraz klademe na přirozenou realizaci všech opatření (aby žák nebyl sociálně vyčleněn).
- Při realizaci opatření dbáme na bezpečnost žáka i spolužáků.

CÍLOVÉ SKUPINY

MŠ, ZŠ 1. stupeň, ZŠ 2. stupeň, SŠ.

VARIANTY OPATŘENÍ DLE STUPŇŮ PODPORY

Nelze jednoznačně stanovit hranice mezi opatřeními pro jednotlivé stupně, protože se vzhledem k obecné platnosti mnohých zásad prolínají.

METODICKÉ ZDROJE, ODKAZY, ODBORNÁ LITERATURA

1. ČERVINKA, P. *Mapy a orientační plány pro zrakově postižené*. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-90-26-67-4-6.
2. JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace*. Praha: Federální výbor svazu invalidů, 1987. ISBN 40-087-87.
3. KEBLOVÁ, A. *Zrakově postižené dítě*. Praha: Septima, 2001. ISBN 80-7216-191-1.
4. WIENER, P. *Orientace zrakově postižených*. 2. vydání, přepracované. Praha: MŠMT, 1998.
5. ČSN EN 12464-1. *Světlo a osvětlení – Osvětlení pracovních prostorů – Část 1.: Vnitřní pracovní prostory*. Praha: CEN, 2012.

PŘEHLED ZÁKLADNÍCH POJMŮ SPECIÁLNĚPEDAGOGICKÉ TERMINOLOGIE

MARTINA HAMPLOVÁ, JANA JANKOVÁ,
ZUZANA LIČENÍKOVÁ

Fáze vývoje jednoduchého binokulárního vidění u dítěte:

- 0–2 měsíce – fixační reflex: v tomto období se dítě dívá pouze jedním okem, druhé může fyziologicky zašilhat.
- 2. měsíc – binokulární fixační reflex: dítě začíná používat obě oči současně (společně).
- 3. měsíc – reflex konvergence a divergence: v tomto období dítě sleduje bližší i vzdálenější předměty oběma očima.
- 4. měsíc – reflex akomodace: dítě dokáže zaostřit na bližší i vzdálenější předměty.
- 6. měsíc – reflex fúze: fúze znamená spojení obrazů z pravého a levého oka v jeden smyslový vjem v centrálním nervovém systému (dále jen CNS). zdokonalení a upevnění konvergence a akomodace.
- 9. měsíc – upevnění binokulárních reflexů, začíná se vyvíjet hloubkové a prostorové vidění.
- do 1. roku – rozvoj prostorového vidění (stereopse) = zdokonalení vztahu mezi konvergencí a akomodací.
- do šesti let věku dítěte – upevnění binokulárních funkcí vidění, binokulární reflexy se zdokonalují a stabilizují.

Klasifikace zrakového postižení podle doporučení WHO:

- **Lehká a střední slabozrakost** – zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/18 (0,30) – minimum rovné nebo lepší než 6/60 (0,10). 3/10–1/10.
- **Silná slabozrakost** – zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/60 (0,10) – minimum rovné nebo lepší než 3/60 (0,05). 1/10–10/20.
- **Těžce slabý zrak – a)** zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 3/60 (0,05) – minimum rovné nebo lepší než 1/60 (0,02). 1/20–1/50,
- **b)** koncentrické zúžení zorného pole obou očí pod 20 stupňů, nebo jediného funkčně zdatného oka pod 45 stupňů.
- **Praktická nevidomost** – zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí 1/60 (0,02), 1/50 až světlocit nebo omezení zorného pole do 5 stupňů kolem centrální fixace, i když centrální ostrost není postižena.
- **Úplná nevidomost** – ztráta zraku zahrnující stavy od naprosté ztráty světlocitu až po zachování světlocitu s chybnou světelnou projekcí.

Stupně jednoduchého binokulárního vidění:

- **Superpozice** – schopnost překrýt oběma očima nestejně obrázky.
- **Fúze** – spojení dvou obrázků v různě velkém rozsahu. U fúze je důležitá šířka fúze, tj. rozsah konvergence, divergence a výšky, ve kterých dítě udrží obrázky obou očí spojeny.
- **Stereopse** – schopnost vytvořit spojením dvou obrazů hloubkový vjem (3D obraz).

SLOVNÍČEK ODBORNÝCH POJMŮ

Astenopické potíže	Obtíže vznikající z nezřetelného, špatného, neostrého vidění.
CVI – Cortikal Visual Impairment	(Centrální postižení zraku, korová slepota) je poruchou funkce mozku a zrakových drah. Projevuje se výraznou proměnlivostí zrakových funkcí a velkou variabilitou projevů (crowding – simultánní agnosie, obtíže při rozlišení tvarů, obtíže při rozlišení kontur, obtíže při rozlišení barev, obtíže při rozlišení objektů – věcí, přírodnin, zvířat, předmětů, jsou-li vnímány z jiného úhlu, než je dotýčný má nacvičeny z obrázků a fotografií, obtíže při rozlišení mimických projevů, obtíže při rozpoznání osob, obtíže při vnímání prostorových vztahů, obtíže při vnímání statických objektů nebo naopak pohybujících se objektů, včetně nestálosti vnímaného zrakového vjemu). Většinou je přítomno několik obtíží z výše uvedeného.
Černotisk	Běžný tisk používaný v knihách a učebnicích.
Diplopie	Dvojité vidění.
Haptika	Tzv. aktivní hmat, poznávání objektů prostřednictvím hmatu.
Informační deficit	Omezení množství přijímaných informací způsobené zrakovou vadou.
Kompenzace	Speciálněpedagogická metoda využívající náhradní funkce za funkci poškozenou. Pro osoby se zrakovým postižením mají kompenzační funkci např. sluch, hmat aj.
Monokulus	Jedinec pouze s jedním funkčním okem.
Nystagmus	Bezděčné rytmické pohyby většinou obou očí zároveň v několika nebo ve všech pohledových směrech. Může být vrozený i získaný a bývá průvodním jevem řady onemocnění (např. při hrubé poruše centrálního vidění v raném dětství).
Okluzor	Prostředek k zakrytí oka používaný při léčbě dětské tupozrakosti.
Okluzní terapie	Léčba rozvoje vizu (zrakové ostrosti) oka okluzí druhého oka (zakrytím). Může jít o jednostranné, ale i střídavé zakrývání, podle požadavků léčby. Samostatné zakrytí není efektivní bez řízené činnosti zrakové práce na blízko, zahrnující spolupráci oko–ruka.
Ortoptista	Specialista zabývající se nápravami poruch binokulárního vidění.

Pleoptická cvičení	Může být buď pasivní, kdy žák sleduje podněty na přístrojích, nebo aktivní. Aktivní cvičení spočívá v zapojení slabšího oka pomocí her. Cvičení je tím účinnější, čím více dítě musí u hry přemýšlet a koordinovat zrak s hmatem a pamětí. Jednoduchá cvičení mohou být: navlékání korálků, vystřihování, modelování, obkreslování obrázků, zapínání knoflíků, lepení suchých zipů, pexeso.
Poruchy barvocitu	Neschopnost vidění barev v celém spektru – úplná barvoslepost je velmi vzácná, častěji se jedná o poruchy ve vnímání určitých barev.
Poruchy binokulárního vidění	Mají za následek v motorické části šilhavost a v senzorické změny ve zrakovém vnímání. Zpravidla dochází ke snížení zrakové ostrosti, k excentrické fixaci, k poruchám vnímání prostoru.
POSP	Prostorová orientace a samostatný pohyb – soubor dovedností jedince s těžkým zrakovým postižením vedoucí k bezpečnému pohybu v prostoru.
Reedukace	Speciálněpedagogická metoda využívající a cvičící poškozenou funkci. Reedukační charakter mají např. nápravy poruch binokulárního vidění, stimulace zraku aj.
Refrakční vady	Myopie – krátkozrakost. hypermetropie – dalekozrakost. astigmatismus – zpravidla vzniká nepravidelným zakřivením rohovky, vyvolává rozostřený obraz.
Sítnice	Vrstva (blána) v oku, kde jsou uloženy nervové buňky reagující na podráždění světlem (tyčinky, čípky) a kde vzniká zrakový vjem. V centru sítnice je oblast nejostřejšího vidění, tzv. žlutá skvrna (macula lutea).
Světloplachost (fotofobie)	Okno citlivě reaguje na světlo. I nepřítis jasné světlo mu připadá ostré a nepříjemné, potíže mu dělá přechod ze světla do tmy. Při kontaktu se světlem člověk přivírá oči, slzí a často pociťuje tlak či bolest. Spojivka je zarudlá, víčko nateklé a člověk může mít pocit cizího tělesa v oku.
SVP – speciální vzdělávací potřeby	Tj. vzdělávací potřeby vznikající na podkladě zrakového postižení žáka.
Šeroslepost (hemeralopie)	V horších světelných podmínkách se výrazně snižují zrakové funkce oka.
Tracking	Schopnost při čtení přecházet z konce jedné řádky na začátek druhé.

Trailing	Schopnost při čtení sledovat řádek, ale také při chůzi bez podpory zraku sledovat linie, např. stěny chodby prsty na ruce.
Vizus	Zraková ostrost.
Zásady zrakové hygieny	Dostatek světla, vhodné jsou např. nastavitelné stolní lampy; správné posazení žáka; úprava pracovního prostředí – nastavitelná pracovní deska při psaní; na tabuli dbát na kontrastní písmo (na černou žlutě, bíle, na bílou tabuli tmavé fixy), okna by měla mít závěsy, aby nemohlo dojít k osvětlení sluncem; velikost písma a obrázků, silné kontury, na psaní používat náčiní se silnou stopou, dostatečně velké písmo; časový interval pro práci do blízka by neměl přesáhnout 5–15 minut; využití optických pomůcek, brýlí, lup, učitel by měl dohlížet na používání optických pomůcek; respektovat další omezení, např. pohybová – některé pohyby mohou způsobit zhoršení vidění (skoky, cvičení v předklonu apod.); respektovat individuální zvláštnosti.
Zraková stimulace	Cílené působení na rozvoj a podpora rozvoje zrakových funkcí. Může být aktivní (práce s kontrastním barevným materiálem na tmavém povrchu nebo práce na světelném panelu, na iPadu), nebo pasivní (kdy vytvoříme prostředí podporující fixaci, sledování a pohyb za stimulačním vjemem podporující uchopení, manipulaci apod.).

SEZNAM ZKRATEK:

AP	asistent pedagoga
BV	binokulární vidění
CNS	centrální nervová soustava
IVP	individuální vzdělávací plán
JBV	jednoduché binokulární vidění
MŠ	mateřská škola
NKS	narušená komunikační schopnost
OŠD	odklad školní docházky
PAS	poruchy autistického spektra
PO	podpůrné opatření
POSP	prostorová orientace a samostatný pohyb

PPP	pedagogicko-psychologická poradna
RVP	rámcový vzdělávací program
SP	sluchové postižení
SPC	speciálněpedagogické centrum
SŠ	střední škola
SVP	speciální vzdělávací potřeby
SZn	sociální znevýhodnění
ŠPP	školní poradenské pracoviště
TP	tělesné postižení
ZP	zrakové postižení, zdravotní postižení (dle významu)
ZZn	zdravotní znevýhodnění
ZŠ	základní škola

SEZNAM ORGANIZACÍ DŮLEŽITÝCH PŘI VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKA SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

ZUZANA LIČENÍKOVÁ

- Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR (SONS ČR), Krakovská 21, 110 00 Praha 1, tel.: 221 462 462, fax: 221 462 461, web: www.sons.cz. Kontakty na oblastní pracoviště naleznete na webových stránkách.

TyfloCentra:

- TyfloCentrum Brno, o. p. s., web: www.centrumpronevidome.cz.
- TyfloCentrum Hradec Králové, o. p. s., web: www.tyflocentrum-hk.cz.
- TyfloCentrum Jihlava, o. p. s., web: www.tyflocentrumjihlava.cz.
- TyfloCentrum Karlovy Vary, o. p. s., web: www.tyflocentrum-kv.cz.
- TyfloCentrum Liberec, o. p. s., web: www.liberec.tyflocentrum.cz.
- TyfloCentrum Olomouc, o. p. s. web: www.tyflocentrum-ol.cz.
- TyfloCentrum Ostrava, o. p. s., web: www.tyflocentrum-ova.cz.
- TyfloCentrum Pardubice, o. p. s., web: www.tcpce.cz.
- TyfloCentrum Plzeň, o. p. s., web: www.tc-plzen.cz.
- TyfloCentrum Praha, o. p. s., web: www.praha.tyflocentrum.cz.
- TyfloCentrum Ústí nad Labem, o. p. s., web: www.tyflo-usti.cz.
- TyfloCentrum Zlín, o. p. s., web: www.tyflocentrum.zlin.cz.
- Tyflokabinet České Budějovice, o. p. s., web: www.tyflokabinet.cb.cz.

Tyfloservisy:

Společná webová stránka pro všechny Tyfloservisy v ČR: www.tyfloservis.cz.

Tyfloservisy najdete v těchto městech ČR: Brno, České Budějovice, Hradec Králové, Jihlava, Karlovy Vary, Liberec, Olomouc, Ostrava, Pardubice, Plzeň, Praha, Ústí nad Labem, Zlín.

SPC pro zrakově postižené:

Společná webová stránka pro všechna SPC v ČR: www.apspc.cz.

SPC pro ZP najdete v těchto městech ČR: Praha, Benešov (od 1. 9. 2015), Moravská Třebová, Litovel, Opava, Brno, Jihlava, Hradec Králové, Plzeň, České Budějovice, Liberec, Karlovy Vary, Ústí nad Labem.

- Adresa SPC: nám. Míru 19, PSČ 120 00, Praha 2, telefon: 224 252 771, 222 520 269, e-mail: spc@skolazrak.cz, www.skolazrak.cz.
- Adresa SPC: Horáčkova 1095, PSČ 140 00, Praha 4, telefon: 241 731 406, 604 563 786, e-mail: spc.mshorackova@email.cz, SPC je detašovaným pracovištěm Střední školy Aloise Klara, ředitelství školy: Vídeňská 28, Praha 4.
- Adresa SPC: Loretánská 19, PSČ 100 00, Praha 1, telefon: 220 514 481, e-mail: spc.jjezka@centrum.cz, www.integracezrak.cz.
- Adresa SPC: Zachariášova 5, PSČ 370 04, České Budějovice, telefon: 387 435 831, 725 932 612, e-mail: spccb@mybox.cz, www.ocnims.cz.
- Adresa SPC: Nad Týncem 38, PSČ 312 18, Plzeň, telefon: 377 263 569, e-mail: spczrak@volny.cz.
- Adresa SPC (soukromé SPC Démosthenes): Mírová 2, PSČ 400 11, Ústí nad Labem, telefon: 475 259 317, e-mail: spc@demosthenes.cz, www.demosthenes.cz.

- Adresa SPC: Tyršova 1, PSČ 460 01, Liberec 5, telefon: 482 710 332, 485 312 875, 725 961 643, e-mail: spzs.nemocnice@seznam.cz, www.zsnemlib-spc.cz.
- Adresa SPC: Šimkova 879, PSČ 500 03, Hradec Králové, telefon: 495 518 261, e-mail: sms.spc.hk@gmail.com, www.spczphk.wbs.cz.
- Adresa: Komenského 287, PSČ 571 01, Moravská Třebová, telefon: 461 310 467, e-mail: spc-mt@seznam.cz.
- Adresa SPC: Demlova 28, PSČ 586 01, Jihlava, telefon: 567 323 512, e-mail: smsji@seznam.cz.
- Adresa SPC: Kamenomlýnská 2, PSČ 603 00, Brno, telefon: 543 321 303, e-mail: spc@sss-ou.cz, www.sss-ou.cz.
- Adresa SPC: Tomkova 411/42, PSČ 779 00, Olomouc – Hejčín, telefon: 581 580 932, e-mail: m.spurnik@gmail.com, pavlinabaslerova@seznam.cz.
- Adresa SPC: Mostní 2397, PSČ 760 01, Zlín, telefon: 577 005 800–805, 605 977 286, e-mail: spc@ddskolyzlin.cz, SPC je zařazeno k SPC Duha Zlín, Lazy, www.ddskolyzlin.cz.
- Adresa SPC: Havlíčkova 1, PSČ 746 01, Opava, telefon: 553 623 438, e-mail: spczrak.opava@seznam.cz, www.zshavlickova.opava.cz.
- Adresa SPC (od 1. 9. 2015): Tábořská 458, PSČ 256 01 Benešov, telefon: 224 826 860, e-mail: spc@eda.cz, www.eda.cz.

Raná péče:

- Společnost pro ranou péči, adresa: Klimentská 2, PSČ 110 00, Praha 1, telefon: 224 826 858, e-mail: centrum@ranapece.cz, www.ranapece.cz.
- Středisko pro ranou péči Liberec, o. p. s., Matoušova 406, 470 07 Liberec 7, e-mail: liberec@ranapece.eu, www.ranapece.eu.
- Středisko pro ranou péči Plzeň, o. p. s., Tomanova 5, 301 00 Plzeň, e-mail: plzen@ranapece.eu, www.ranapece.eu.
- Raná péče Eda, o. p. s., Trojická 2/387, 128 00 Praha 2, e-mail: praha@ranapece.eu, www.ranapece.eu.
- Středisko rané péče pro děti se zrakovým postižením, adresa: Nerudova 321/7, 602 00 Brno, telefon: +420 541 236 743, e-mail: brno@ranapece.cz.

Další důležité organizace z oblasti péče o osoby se zrakovým postižením:

- Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o. p. s., web: www.dedina.cz.
- Okamžik – sdružení pro podporu nejen nevidomých, www.okamzik.cz.
- Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, Ve Smečkách 15, Praha 1, 115 17, tel.: 222 210 492, web: www.kt.cz.
- Centrum zrakových vad, s. r. o., areál FN v Motole, budova č. 16, V Úvalu 84/1, Praha 5, 150 06 – Motol, web: www.iczv.cz.

LITERATURA

---

1. FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
2. BASLEROVÁ, P. a kol. *Diagnostické domény pro žáky se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3051-5.
3. BASLEROVÁ, P. a kol. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3.
4. KEBLOVÁ, A. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. Praha: Septima, 1996. ISBN 80-85801-65-5.
5. KEBLOVÁ, A. *Náprava poruch binokulárního vidění*. Praha: Septima, 2000. ISBN 80-7216-121-0.
6. MORAVCOVÁ, D. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-476-4.
7. MORAVCOVÁ, D., MATOUŠKOVÁ, E. *Rozvoj dovedností zrakového vnímání*. Praha: IAZT, 2011. ISBN 978-80-254-9877-4.
8. NIELSENOVÁ, L. *Učení zrakově postižených dětí v raném věku*. Praha: ISV Nakladatelství, 1998. ISBN 80-85866-26-9.
9. SCHINDLEROVÁ, O. a kol. *Kapitoly ze sebeobsluhy nevidomých a slabozrakých*. Praha: Tyfloservis, 2007. ISBN 978-80-239-8822-2.
10. URBÁNKOVÁ, M. *Reedukace zrakového vnímání tupozrakých a šilhavých dětí předškolního věku*. Brno: KPÚ, 1985.

Mgr. Jana Janková a kolektiv

Katalog podpůrných opatření dílčí část

Pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání
z důvodu zrakového postižení a oslabení zrakového vnímání

Výkonná redaktorka prof. PaedDr. Libuše Ludíková, CSc.

Odpovědná redaktorka Mgr. Jana Kopečková

Jazykový redaktor Mgr. Martin Malenovský, Ph.D.

Technická redaktorka RNDr. Anna Petříková

Návrh obálky Zdenka Plocrová

Grafické zpracování obálky Jiří Jurečka

Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.vydavatelstvi.upol.cz

www.e-shop.upol.cz

vup@upol.cz

1. vydání

Olomouc 2015

Ediční řada – Ostatní odborné publikace

ISBN 978-80-244-4649-3 (tištěná verze)

ISBN 978-80-244-4685-1 (elektronická verze)

Neprodejná publikace

VUP 2014/0530

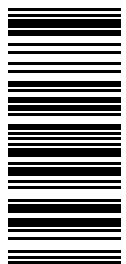
„Individuální práci v mateřské škole zaměříme na posilování oslabených zrakových funkcí dítěte formou cíleně připravených smyslových cvičení (zraková, sluchová, hmatová, chuťová a čichová). Dbáme na kontrolu bezpečnosti dítěte při hře, pohybu, orientaci a sebeobsluze po dobu, kdy má zakryté oko okluzí nebo se učí používat brýlovou korekci (například bifokální brýle).“

Podobných příkladů naleznete v této dílčí části Katalogu podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zrakového postižení a oslabení zrakového vnímání celou řadu. Konkrétní postupy či doporučení pro práci s dítětem, žákem nebo studentem jsou obsaženy v kartách podpůrných opatření. Jsou uspořádány do deseti oblastí podpory. Všechny mají svůj význam a odpovídají vzdělávacím podmínkám.

Dílčí část Katalogu podpůrných opatření však přináší i další informace. Týkají se zejména souvislostí mezi znevýhodněním žáka a jeho vzdělávacími potřebami. Zvláštní důraz je kladen na pedagogickou diagnostiku – nástroj, kterým učitel rozpoznává příčiny neprospívání žáka v některé z oblastí vzdělávání, tedy činnost, kterou pedagogové vykonávají v rámci své běžné pedagogické práce. Velká část žáků s potřebou podpůrných opatření bude s největší pravděpodobností v 1. stupni podpory. Stupni, v němž jak rozpoznání příčin možného školního neúspěchu, tak vlastní práce se žákem zůstává v rukou tvořivého pedagogického pracovníka.

Žáci s potřebou podpory ve vyšších stupních podpůrných opatření (tj. ve 2.–5. stupni) získávají doporučení ke vzdělávání od školského poradenského zařízení. Za naplnění podpůrných opatření (v potřebné kvalitě) je odpovědná škola – škola samostatně určená pro žáky se zrakovým postižením, stejně jako škola takzvaně běžná (mateřská, základní či střední).

Katalog podpůrných opatření je přehledným manuálem metod, forem práce a organizačních a personálních opatření využitelných v každodenní pedagogické práci s každým žákem, který pro naplnění svých vzdělávacích možností tuto podporu potřebuje.

ISBN 978-80-244-4649-3

Nositel projektu:
UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI

Partner projektu:
ČLOVĚK V TÍSNI
O.P.S.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ